

merc.
101.

F. 911f. 3157

TOURNAI
1700
TOURNAI
1700
TOURNAI
1700

^{7. 7.}
ADRIANI BEIERI, J^Cti,
Cameræ Ducalis Saxo-Jen. Syndici, Il-
lustris Regim. Aulici & Curiaë Provincialis Advocati
Ordin. & Senatui Oppid. à Confiliis.

TRACTATUS
^{DE}
JURE PROHI-
BENDI

Quod competit

OPIFICIBUS ET IN
OPIFICES.

Von der

Sünffte Swang.

JENÆ,
Literis JOH. DAV. WERTHERI,
MDC LXXIII.

352 Jus Opificiarium

Fur: No: 3157.

SERENISSIMI PRINCIPIS
AC DOMINI,
DN. JOHANNIS GEORGII,
DUCIS SAXONIÆ, JUL. CLIV.
AC MONT. &c. &c. &c.

DNN. CONSILIARIIS STATUS
ATQVE REGIMINIS AULICI
EMINENTISSIMIS:

*ILLUSTRISSIMO COMITI AC
DOMINO,*

DN. GEORGIO LUDOVICO,
BURGGRAVIO DE KIRCHBERG,
DOMINO IN FARNRODA,
Pro-Principi, Consiliario Statûs,
atque Camerae Præfidi:

Comiti ac Domino meo Per-
Clementi.

IL-

LICHTS JOH. DAV. WERTHERI

MDC LXXIII

*ILLUSTRI ATQVE GENEROSISSIMO
DOMINO,*

**DN. VITO LUDOVICO
de SECKENDORF,**

ex Sacri Romani Imperii liberis Equiti-
bus Domino in Obernzenn, Toparchæ in Meu-
selyviz, Consiliario Statûs:

Statuum Provincialium Ducatûs Al-
tenburgensis Directori,

Domino meo Gratioſo.

*MAGNIFICIS, PRÆNOBILISSIMIS, EX-
CELLENTISSIMIS ATQVE CON-
SULTISSIMIS DOMINIS,*

**DN. ELIÆ HENRICO
AVEMANN,**

JCto, Secretioris admissionis Consiliario,
& Sacri Consistorii Præsidi, &c. &c.

DN. NICOLAO CHRISTOPHO-
RO LYNCKERO,
Confiliario Aulico, & in Illustri ad Salam
Professori publico, Facultatis Juridicæ Seniori, Curiaë
Provincialis & Scabinatûs Assessori, &c.

DN. JOHANNI JACOBO
SCHMIEDT,

DN. MAURITIO GERHARDO,
JureConsultis, atque Confiliariis Regi-
minis aulici splendidissimis,

Dominis meis, Patronis atque Pro-
motoribus jugi observantiâ colendis:

*Inscriptum, dicatum, sacratumque esse
jubeo præsens opusculum*

ADRIANUS BEIER.

NOBILISSIMO CONSULTISSIMO QVE
DN. ADRIANO BEIERO,

U. J. D. Excellentissimo, Judici Provincialis
ac Regiminis tutelar^{is} Advocato ordinario,
Amico ac Fautori honoratissimo

S. D.

PETRUS MÜLLERUS, D.

Profess. Pandect. in Acad. Jenensi
Publ.

QVæ hisce diebus communicasti ^{μελετήματα}
de Collegiis Opificum, eorumq; diversis
juribus, in primis placuerunt. Argumen-
tum sedulitate Tuâ, experientiâ & doctrinâ varia
dignissimum. Sæpius cogitavi hætenus, quan-
do amplitudinem disciplinæ legalis ac pruden-
tiæ communis animo mecum repetii, plurima
libris mandata quidem esse à nostris, inæquali
studio & conatu, sed majorem partem eorum,
quæ usu fori teruntur, & veluti leviora censen-
tur à plerisque, superesse adhuc, ingeniaque
præstantissimorum ad cultum sui vocare. Lon-
gum foret, heic per capita signare omnia, quæ
jacent vel neglecta plane, vel strictim proposita.
In præsentⁱ tuemur negotio, quantum interfit,
ubique sui muneris esse memorem, ac quavis
data occasione legum prudentiæ consulere, ne

a 3

quid

quid à posteris frustra desideretur. Seneca inter
suos quondam sapientissimus, nec studii civilis
ignarus, inventis addere facillimum putavit; at
de integro docere, quod proprio succo & san-
guine natum, magni & felicitis esse indolis judi-
cabat. Opificum statuta, consuetudines, jura,
nonnulli attigerunt, & bono civitatis ediderunt.
Verum universalior, & ut sic dicam imperfe-
ctior est illorum labor. In rem ipsam nunquam
venere, multo minus discendæ huic noitiæ
commoda tradidere monita, ex factis decreta,
& cavendi modos, quibus tamen præcipue fo-
ri lectatorem intentum esse decet. Quanto igi-
tur luculentiora commoda hæc Tua de Opi-
ficum collegiis tractatio, ex provectoribus ju-
ris peritis, & prima judicii sui rudimenta
posituris in causarum patrocinio, allatura sit, fa-
cile patet. Operam eandem dedisti antehac
sæpius in præclaris ingenii tui monumentis vul-
gandis, quam hoc legum specimine omnino
superas, & librum condis, unde nomen tuum
posterorum felicissimæ transmittatur memo-
riæ, quam & ipse animo & sincero pectore æta-
tem servabo. Vale quam diutissimè ex animi
sententia & me ama. Jenæ è Museo II X. Kal.
Jul. cl̄o l̄oc LXXXIII.

CAP.

PROOEMIUM

Non ita multi sunt menses, quando Prudentiæ Juris Opificiariæ, quam meditamur, primum specimen & quasi Prodromum, in persona Tyronis opificiarii publico dedimus; ubi, pro exigentia materiæ, potissimam industriæ partem in effigiando, vestiendoque novo homine impendendam habuimus: neque evenire igitur potuit aliter, quin multa, tum ad cognitionem statûs ipsius, tum ad ordinem doctrinæ pertinentia debuerint adduci, unde ex facie hominis externa, meram Prosopographiam colligere, & plus Scholæ, quàm usui datum existimare quis posset. Quare, licet ab initio, & Magistrum & Boëthium eidem succenturiari, apud animum nostrum constituerimus, attamen sententiâ mutatâ, missisq; thematibus, quæ ob affinitatem cum priori, methodum haud magnopere diversam admittere visa, tædium his quos varietas delectat, parere possent, aliud in præsens, idque foro magis accommodatum in medium adferre placuit,

)

cuit,

cuit, de Jure videl. Prohibendi, quod integris
competit Collegiis, aut certè singulis, sub auspi-
ciis tamen collegiorum. Nim. Tyro, ipse ple-
rumque impubes & procreationi sobolis imma-
turus, controversiarum forensium gignenda-
rum minus aptus est, neque etiam tanti haec-
tenus aestimatur, ut ipsius gratiâ prolixi instituan-
tur processus, dum vel coeteræ Opificum causæ
sunt summariæ, neque omnes ad tribunal ordi-
narium deferuntur, adeoque paucæ, quæ circa
ignobile adeò suboriuntur objectum, aut ma-
turè conspiciuntur, aut minori partium æmula-
tione, consequenter citra implorationem Advo-
catorum tractantur, qui plenius elaboraturi ca-
pita controversa essent. Conversâ vice, ubi ne-
gotium concernit ipsos Magistros aut integra
Collegia, horumque jura, & sic res majoris mo-
menti, sanè, longè fervidius hinc atque inde pu-
gnatur, Causidici lautiori conducuntur stipen-
diò, atque adeò ad omnes nervos intendendos
animâtur, quidquid seu in factò seu in jure latet,
scrutandi, deducendiq; : unde non solum causas
numerò plures, verum studiosius quoque in-
veneris elaboratas; Eritque thema hoc longè
jucundius lectu quàm alterum illud, partim ob
matarum varietatem, partim ob fundamen-
torum pro & contrâ productorum gravitatem

Fal-

Fallor; aut hæc est illa Fori Tritura atque Disputatio, de qua Pomponius in *l. 2. §. 5. ff. de O. J.* quæ Prudentium fit industriâ, ubi non super casibus fictis, non ab adolescentibus, non exercitii solùm gratiâ, sicut in Scholis, neque argumentis fortè super definitione minùs ritè efformata, inani disceptatione altercatur, ubi neque victus ullam metuit executionem, neque victor evadit locupletior, denique Judex non alias, quàm Præsidium quod vocant, accipit sportulas: Unde disputationes academicæ contemptim à quibusdam ceperunt haberi. Quastamen, separatò abusu, utiles, quin necessarias, adeoq; omninò retinendas puto, tanquam vera fori præludia, & ludicra seriis præmittenda certamina. Quid enim aliud, quæsò Processus forensis est, quam Disputatio, cuius Præsidem Judex agit, Respondentis vicem Reus, Actor autem opponentis partes sustinet? Theses ad ventilandam propositæ, sunt iura partium; disputationis exitus Executio est, & non contemnendum victoriæ præmium: quare seriò & studiosè res agitur, dum in bello, etiam civili, plus semel errare periculosum est. Dum igitur vita Advocati tota, mera disputatio est, quis vetabit hos, quibus aliorum Fortuna, Existimatio, Vita tuenda, quin & Respublica in partibus administranda quondam creditur,

detur,

detur, tempestivè ad ea omnia, mediis idoneis se præparare, Ne, ubi ad rem ventum est, aut strepitu pugnæ tanquam re insolitâ terreantur, aut cum periculo partium discere teneantur. Id probè, meò quidem iudiciò, reputârunt Nobilissimi atque Eruditissimi Juvenes, DN. CHRISTIANUS SCHULZIUS GUSTROVIENSIS, DN. HENRICUS KRAFFT, Malchinensis, nec non DN. SEBASTIANUS MEIERUS, GUSTROVIENSIS, dum perpetuas hujus thematis disputationes forenses animadvertentes, ad cathedram Academicam eas revocare, divisoque inter se per partes tractatu, respondentium vices suscipere, atque adeoque libellum ipsum in publicum promovere voluerunt: propter quam benevolentiam mihi tenus hac exhibitam gratias publicè illis agere civilitas & gratitudo me iussit. Tu Lector benè vale ac mihi porrò fave!

INDEX CAPITUM.

1. Prohibitio, Quid, & Cui competat.	p. 1.	6. De Prohibendo artis exercitio.	p. 47.
2. De Prohibitione ex capite diversæ professionis.	p. 5.	7. De Attestatis doctrinæ prohibitis.	p. 54.
3. De Prohibitione ob diversitatem loci.	p. 16.	8. De Prohibenda Negotiatione.	p. 59.
4. De Jure prohibendi ex mutua conventionione.	p. 22.	9. De Prohibendo Jure Coloniarum.	p. 67.
5. De Jure prohibendi quod competit in Boëtis.	p. 28.	10. De Prohibita Opificum Habitatione.	p. 80.

CAP.

DISPUTATIO PRIMA,
 Resp. CHRISTIAN SCHULZ / Güstrov.

CAP. I.

Prohibitio, Quid, & Cui competat.

§ 1.

Opificium in se *Facultas est Naturalis*, licet Ars Na- 1.
 turam perfecerit; & consistit in facto, neque ex
 eo ut tali, ulli hominum competit licentia pro-
 hibendi alium, quo minus idem vel simile opifi-
 cium exerceat, aut saltim pro re nata, ad necessi-
 tatem vel utilitatem œconomicam, aut jucundi-
 tatem, temporis terendi, Corpus animumq; exercendi, uno vel al-
 tero casu aliquid istuc pertinens elaboret. Est enim *res mera fa- 2.*
cultatis, non minus atque per viam publicam ire, per flumen navi-
 gare, ædificare, quæ cuivis, etiam post seculi decursum adhuc fa-
 cere licent. Sed quemadmodum contradictione suâ, cui alter ac-
 quiescit, jus alterum impediendi aliquis acquirit: Ita, ex quo Col-
 legia Opificum certa sunt enata, suisque privilegiis commu-
 nita, non minus *facultatem prohibendi* consecuta sunt; idque ipso
 Jure. Legis virtutes, secundum Modestinum *lib. 1. regul. 3.*
 sunt: Præcipere, Prohibere, Permittere, Punire, *l. 7. ff. de LL.* Eve-
 nit autem, ut secunda illa privatis etiam competat, quando Prin-
 ceps eorum uni, vel pluribus sub eodem genere comprehensis, ex
 his quæ al. jure communi libera erant, aliquid cum aliorum exclu-
 sione concedit: qualia sunt opificum pleraque. Horum quippe 4.
 apparatus jurium omnis, totusq; thesaurus, cento juris civilis est,
 ex his confarcinatus, quæ liberi erant arbitrii: Et, si *originem juris*
opificiarum perquiras, jus naturale inveneris restrictum. Unde, si
 quis pristinae libertati pertinaciter inhærens operari pergat, con-
 traditionem illorum experietur, innixam privilegio suo, inducto
 ab hoc, cui actuum separandorum, negociaque distribuendi facul-
 tas competit.

A

§. 2.

5. §. 2. Est igitur Jus PROHIBENDI, quantum ad opifices attinet, Facultas moralis, Collegiis rite constitutis ex vi privilegii sui competens, ad cæteros, qui non sunt de illo corpore, ab usu & exercitio illorum quæ ad eandem artem pertinent, arcendos, opificiorum
6. promovendorum gratiâ concessa. *Collegiis* inquam: Dantur nim. & alii, qui, ut singuli etiam, alia jura cum exclusione cæterorum, v.g. venandi, pascendi, Juris dicendi & sim. nacti sunt. Diximus: *quantum ad opifices attinet*; quia sunt & mercatorum, braxatorum, aliaque forsitan plura collegia, simili potestate legitimâ prædita, ad effectum aliquid agendi cum exclusione aliorum, & consequ. illos
7. cohibendi, impediendive: Sed non ita sterile est argumentum nostrum, ut pro nanciscenda scribendi copia quidvis obvium arripere oporteat: quare, transeant nunc cætera, de Opificibus thema esto. Subjectum activum, Collegia integra sunt, ac per ea, singuli qui sunt de Collegio: Subjectum passivum innuimus per *cæteros qui cum de collegio non sunt* aliquid tamen de juribus ipsius arrogare sibi. Diximus porro: *Vi Privilegii*: ad innuendam causam efficientem, quia utrique, tam Universitas quàm singuli, non suâ sed legis autoritate, quæ conquerentes de turbationibus atque invasionibus tuetur, & remedia in jure proposita accommodat, isthòc beneficiò utuntur. Per ea quæ ad certam artem pertinent, intelligimus Objectum; suntque actûs cæteroquin liciti, atque ante id hæc meræ facultatis, nunc collegio attributi; ad majorem artis exercendæ
9. fructum pertinentes. Unde quoque per verba: *opificiorum promovendorum*: causam finalem exaudimus; omnia enim tendunt ad opificiorum incrementum; quanquàm in fine salus quoque & sufficientia Reip. exeat: dum res artificialia in æquilibrio cum reliquis conservatur. Ratio formalis consistit in *vi prohibitiva* actuum contrariantium, non illa privata & sibi sumpta, sed rite & à superiori concessa. Efficiens igitur Princeps est, & quicumque
10. per subordinationem ad concessionem *privilegii* est aptus. Consideratur autem illa Facultas, quantum ad rem opificiariam attinet, modò *passivè*, quatenus aliis adversum collegia aut singulos collegiorum agendi prohibendive jus adseritur; quo de *infra* suo ordine & locò: *c. ult.* modò *activè*, quatenus opifices adversum alios quovis modò eos in suo jure turbantes jus prohibendi exercent: quia,

quia, quæ ex concessione & confirmatione Principis aut statutis, II. Nollen/Innungsbrieffen habent, privativè & cum aliorum exclusione possident; ex Paul. de Castr. in l. 12. n. 4. ff. de judic. Berlich. decis. 26. n. 19. Non immeritò igitur alios abinde arcent ac prohibent. Br. v. 4. Conf. 463. n. 5. Berlich. d. l. n. 20. Sed differt ab 12. hac facultate *Ius illud interdicendi*, quò in suos utuntur vi cujusdam Jurisdictionis, quò aliquos ob delictum quoddam opificiarium jubent esse irregulares, atque tamdiu à jure & communione suspensos, donec causam expediant. Competit autem jus hoc ex moribus magis quàm jure scripto, & præsertim ex interpretatione privilegiorum extensiva usuali, qua Jurisdictionem sibi in suos adscribunt: habetque pro objecto, non turbativos, sed actûs in se licitos, hætenus autem intermittendos, donec causam peregerint Rei. Subjectum passivum erunt non alii quàm qui sunt de collegio: Finis est coërcitio, seu ut actûs à moribus opificiariis exorbitantes compescant; subjectum igitur activum, integrum est collegium, non ut privatum, ut jure coram aliis contra alios experia- 13. tur, sed ut publica persona, vi Jurisdictionis actum coërcitivum exercens. Denique Jus prohibendi vel legale est vel Conventio- ndlc. v. §. 12. h.

§. 3. Competit igitur Jus Prohibendi *in genere* cuicumque 14. jura peculiaria sunt concessa; Nam liberorum seu quæ indifferentia sunt relicta, nulla est prohibitio: exceptio quippe firmat regulam in casibus non exceptis. Sive singuli sint, sive universitates. Dantur enim artifices, qui ob raritatem sodalium singuli vivere tenentur, & hi privilegiis prospicere solent sibi. Prout suò locò ostensum. Tale privilegium post alios urget Pharmacopæus adversus Aromatorios, vulgò Materialistas; tale insuper nactus Typographus aulicus ante hoc decennium, cujus vigore prohibet Bibliopægas, libellos scholasticos aliunde inferre atque juventuti Scholasticæ divendere, de quo alibi, n. 317. Sed *in specie* inter Opi- 15. fices directò, suò quodam jure atque immediatè competit COLLE- GIIS: cujus rationem non est ut longinquè arcessamus, sunt enim (1) Privilegia his ipsis concessa, h. e. verba non in singulos, sed universitatè concepta: quis prohibebit igitur uti rebus legitimè quæsitis? eum præprimis cujus nomine fuerunt quæsitæ. (2) quia titulò sat

A 2 onerosò

- 4
 onerosò acquiri solent, non debet ergò quisquam fructus perci-
 16. pere alius quàm cuius expensis ager est confitus: Accedit (3) quod
 non rarò nova inventa non sine sudore, industriâ, sumptibusque
 produxerunt, publicæ rei opidò proficua, quorum fructu caritura
 omninò essent, aliis ad se manufacturam illam liberè trahenti-
 bus. Jam verò (4.) officiò alieno nullus artifex uti debet, sed suò
 tantummodò: ne officia turbentur, per tex. in l. 23. C. de Testam. l. 2.
 C. de Execut. & act. Lib. XII. c. 1. aist. 89. J. c. 32. de Præbend. in 6.
 17. Quò facit (5.) quod Fabricenses debeant artibus propriis inservi-
 re, i. e. Fabricis, l. 3. C. de Fabricens. Lib. XI. ubi gl. & puniendi sunt
 qui alterius officio se immiscent. l. 4. C. de Numer. & act. Lib. XII.
 l. 10. C. de Prox. Sacr. Scrin. Lib. XII. ubi gl. l. 5. C. qui mil. poss. Lib.
 XII. l. f. C. de Domest. & Assess. Quos texx. ad hoc allegat Georg.
 18. de Cabedo, Hispanus part. 1. Decis. 158. n. 2. Quin & (6) ut quis
 artificium aliquod exerceat, oportet ipsum esse examinatum, ab
 eoque collegio dignum artificiò judicatum, secundùm Gl. in d.
 l. 3. C. de Fabricens. Georg. de Cabedo d. l. n. 3. quò certè non
 accidit, si quis fraudulenter alterius operas sibi arrogèi, alterius-
 19. que opificis laborem & exercitium suum facere velit. Rectissimè
 hinc prohibuit Senatus Potentiss. Elect. Sax. Aulicus, pannifices
 Francklebienses, conficere pannos Atrebatenses, Vesalienses & id
 genus alios, ab inferioris Germaniæ populis excogitados, vulgò
 Harras/ und Niederländische Wahren; in quibus texendis Lin-
 reones multum impenderant laboris: At, sine spe lucri, si panni-
 ficibus hisce operis abstinere non fuisset mandatum, v. Carpzov.
 20. L. 1. Resp. Elect. 47. n. 8. sqq.
 §. 4. Hoc tamen requiritur, ut qui alios vult prohibe-
 re, ipsummet oporteat antè privilegiatum & respectivè jure
 Collegii communitum esse. Illi qui nondum sunt collegia-
 ti, confirmati & peculiaribus statutis ac privilegiis dotati, non-
 dum etiam habent aut exercere possunt Jus prohibendi alios qui
 in vicinia confidere volunt, prout ante aliquot annos disputatum
 fuit, quàmvis perperam, in causa Mich. Heinr. Rost, nomine Pecti-
 natorum Jenensium adversus collegia extranea, colonias in hanc
 provinciam emittentes: quo de infra suò locò. Unde qui cupiunt
 21. prohibere, Doecebunt antea Jus quæsitum, producendo sua privile-
 gia. Attamen & hoc notandum, quòd Jura collegiorum quædam
 magis

Prohibitio quid, & cui competat?

magis quadrent in singulos collegii, quædam non nisi universitati
ut tali possint competere, prout *infra suo loco*. Unde quoque ra-
tione horum, non nisi collegium agere, aut victoriæ fructum per-
cipere potest: Illorum vero intuitu certâ ratione, mediante sc. col-
legiô & sub illius auspiciis, singulis quoque Magistris facultas ali-
qua prohibendi competit. Interque illa & hoc, adversus suosmet 22.
sodales & contribules, de non temerè elocando operas suas con-
ductori, ac non prius recipiendo novum Dominum, quàm certi
sint, mercedem operarum alteri jam exsolutam, *Sollen keinen
Arbeits-Herrn annehmen/bevor sic gewiß/das selbiger seinen vori-
gen Meister befriedigt*. Idque curant certa collegia statutis suis
incri, prout Fabri quondam habuerunt. *conf. R. J. 1594. §. 123. Au-
gusti Ducis Br. & Lun. Tax-Ordn. de A. 1645. 29. Novembr. Tit. 31.
§. 8. p. 389*. Sed cavebunt, ut modesti illo jure & absque cujus- 23.
quam injuria utantur: alioquin institutâ desuper querelâ, mul-
ctam ægerrimè evitabunt; si præprimis solutionem alter doceat.
Ita in causa Hilgund contra Christoff Martin, qui per collegii Ju-
niorem Steubio contribuli denunciaverat, ne opus ab Hilgundo
commissum perficiat, ob hoc, quòd ipsi plenè nondum satisfacis-
set; Ad factam autem relationem, quâ Steubius opus renunciave-
rat, interdictum seu prohibitionem negavit, additis execratiôni-
bus, *Es rede ihm solches ein Schelm nach. 13. Sept. 1675*. Quàmvis 24.
autem jus hoc ad solos Magistros pertineat, neque Boëthi seu so-
cii in ejusdem participationem ab illis admittantur; in tantum,
ut vel adversus illos ipsos tanquam Turbatores stent in excubiis,
observatores satis vigiles: Nihilominus odium hoc adversus o-
mnes extraneos, tanquam venenum boëthis maturè instillare no-
runt Magistri, atque adeò illos exacerbare, ut non rarò magis in-
turbatores, quàm ipsi sæviant Magistri. Præprimis Sartorum ad- 25.
jucores alicubi locorum, sicubi Turbatorem, quem *Stöhret* vel
Böhnhasen vocant, deprehenderit, miserè tractant, atque inter
alias injurias acum per pollicem adigunt seu transfigunt, eoque
ipso ad omnem ulteriorem operationem inidoneum reddunt.

CAP. II.

De Prohibitione ex capite diversæ Pro-
fessionis.

26. §. 5. Utuntur autem hoc jure adversus omnis generis homines, singulos, & collegia, seu ejusdem seu diversæ professionis, Magistros & Boëthos; sed potissimum (i.) adversus *Extraneos*, quos vocant generatim, qui non sunt de Collegio, præscindendo, an sint ejusdem civitatis incolæ, an alterius; in tantum, ut licet idem sit opificium, ut constabit *inferius*: nunc de solis, qui non sunt
27. Opificio, die nicht des Handwercks sind. Cujus ratio est manifesta, Nam artem quam quisque callet, in hac se exerceat. Tuum quod non est, hoc scias ad alios modis omnibus pertinere. Falcem non debemus in alienam Messem immittere, & si quæ alia passim obvia.
28. Sed hoc tamen notetur: Si quis *inveniat in possessione*, eam non immeritò tuendum, donec constet de injustitia possessionis: quid enim, si antiquior ille sit collegiò, vel novò collegii jure? tunc
29. enim non turbaret ipse, sed turbaretur. Notes secundò, Hoc Tribuum jus ad *Loca Exempta* & privilegiata, ab iis habitata qui non sunt sub Jurisdictione oppidana, v. g. *Grenhäuser* / qualis nã fallor est hie loci ad cervum viridem, cujus possessor in prima instantia coram Regimine conveniendus, minimè esse porrigendum: prout ita judicatum refert Dn. Fritsch. *de jure Colleg. p. 1. c. 3. n. f.* add. *Meichsner. Tom. 4. Decis. Cam. 27.* *Gylman. Tom. 2. Symphor. p. 3. T. 7. vot. 1. n. 1.* *Lindenspühr. Comment. super Jus provinc. Wurtemberg. fol. 214. n. 9.* Ubi nec Academies, aliasque personas hoc tribuum jure ligari ait. Usu tamen videmus, alicubi Magistros & boëthos his operas locantes à cæteris expelli. Lipsiæ tamen permulti opifices Collegia academica inhabitant & operantur nemine eos turbante. *Consuetudines E. & jura locorum* erunt attendenda.
31. §. 6. Ad rem ut accedamus, Exemplum nobis esto unum *Resionum* collegium, quod super negotiatione olei, facularum picearum, & rebus quibusdam aliis est privilegiatum, adeoque multas adversus diversos & movet, & ab aliis patitur contradictiones. Nam *venditionem Picis*, & Senatus exercet, & Victores sibi vendicant; *Faculas picatas* conficiunt & venum exponunt ex Mercatoribus illi quos Materialistas dicimus. Potissima tamen cum *Oleariis* est controversia: Sunt autem hi duum generum: Alii *Molitores*, *Del-Müller* / qui ipsi oleum exprimunt ac præparant; Alii sal-
- tim

tim Propolæ, qui à molitoribus doliatim emtum, minutatim rursus divendunt, *Delhöcken*. Ad priores illos negociatio hæc tanquam genitalis pertinere videbatur, adeoque vel Restionibus licentiam movere audebant ante annos hos viginti & quod excurrit; sed posteriores pacati cum Restionibus vivunt, imò pro receptione & negociandi licentia, ratam suam contribuunt. Verte batur au- 33.
tem *status controversiæ* non de re ipsa & in eo, Utrum Oleariis negociatio olei competat? quam utique largiebantur Restiones duplici declaratione: (1.) dum in majori quantitate simul divendant, (2.) ut in molendinis suis tanquam officina & fabrica olei, nec non in foro publico, ibiq; minutatim distrahant: Sed hoc solum impugnabant, Ne in ædibus suis oppidanis peculiare insuper tabernas hujus gratiâ instituant. *Cardo igitur negotii* erat: Utrum in ædi- 34.
bus oppidanis statas atque æternas olei tabernas minutæ venditionis causâ liceat habere, his, qui & in foro minutatim jam tum, & in molendinis in copia majori divendere non prohibeantur? Negabant Restiones; *affirmabant Olearii*; ac desuper coram Senatu d. 16. Febr. 1660. tanquam turbati conquerebantur. *Rationibus* 35.
moti sqq. (1.) Quòd Emtio Venditio contractus sit Jure Gent. licitus. (2.) Quod cuique Patrif. integrum sit, res sibi natas, sicubi modò carere iis queat; cuique insuper Opifici, suas divendere manufacturas. (3.) Quòd nemo impediendus sit vivere ex ea arte, quam se alendi gratiâ didicerit, maximè si nec didicerit aliud, nec aliud juxtà liceat exercere. (4.) Quòd his qui onera ferunt pu- 36.
blica, permittendum sit aliquod remedium se sustentandi, artem continuandi & publicas illas expensas faciendi. Jam verò, non steuras modò de molendinis extra urbem, deque domibus intra eam sitis, verùm vectigal pro statione, *Standgeld* / atque telonium *Geleit* / in foro atque urbe pendant: Nihil ergò prohibeat, quò minus pari commodorum numerò pro tot oneribus fruantur. (5.) Maximè, quia diversò considerentur respectu: atque in Mo- 37.
lendinis quidem, ut artifices; in suis ædibus, ut cives; in foro publico, ut quivis, alii œconomi atque patresfam. pagani; als *Landseute*. cuiusvis igitur considerationi suum lucrum debeat respondere, sicut distinctum impositum sit onus. (6.) Quod usque huc in immemoriali eaque quieta fuerint possessione, in eaque imposte-

rum

37. rum manutenendi. (7.) Accedat ipse Restionum Rotulus seu privilegium de An. 1616. quod loquatur tantum de Propolis, von denen so Del einkauffen und wieder verhöffen: Nihil igitur ad Olearios! qui (8.) conceptis excipiantur verbis, eorumque jura ipsis salva reserventur. §. Sondern denenselben: ibi: Denen Delschlägern und Delträgern an ihrer Nahrung und Verpfennigen des Dels von denen Seylern kein Eintrag gethan werden. Ipsos
38. denique (9.) Restiones fateri, Non velle aut posse Oleariis negotiationem prohibere; sed, dum ne suis in ædibus intra urbem vendant minutatim: At, hanc distinctionem esse cerebrinam, statutoque penitus ignoratam. Ubi autem lex non distinguit, nec nostrum est distinguere. Maximè, quia negotiatio Oleariis vi officii sui competens, ipsis genitilis est, Restionibus autem privilegio extrinsecus tributa, Non ergò in præjudicium Tertii extendenda, nec plus extraneis quam liberis tribuendum.
40. §. 7. Restiones contra tunciebant se (1.) Privilegio sibi gratiosè indulto, cujus intuitu fundatam gloriabantur habere intentionem. Cui (2.) Accedebat ejusdem viridis usus & observantia, dum & olim ad eorum instantiam Præfectus Quæsturæ Jenensis, his, qui negotiationem olei & picis in proximis pagis Wernigen, Zelyna & Cambsdorff attentaverant, Merces auferendo, collegium esset tutatus: Et non ita pridem, Oleariis aliquid molientibus, judicialiter contradicium fuerit, Cui etiam Olearii adquireverint. Imò (3.) unius ex actoribus Andreas Wolffens parens, quondam itidem Olearius, nunquam simile ausus, non intermissurus, si jure id licere sibi arbitratus. Estò igitur, ut ad Object. (1.)
42. Resp. Emtio Venditio contractus ex jure gent. liber! non est tamen adversus jus civ. munitus privilegio, quò minus augeri minui-ve, addi aliquid vel detrahi possit; quemadmodum multiplicem mutationem actualiter expertus fuerit; maximè hoc ipso Restionum privilegio, ratione Loci & Modi: propter officii tenuitatem, quod, absque adminiculo negotiationis, virum suum commodè
43. sustentare haud sit idoneum. Ad (2.) Resp. Nondum equidem constare, Utrum Professio isthæc, olei molendinò exprimendi, sit officium: quia neque collegii jure gaudeant, nec tyrocinium faciant, non peregrinentur, artis augendæ seu perficiendæ gratiâ: Non

Non

Non edant insuper magisterii specimina, non statum ambiant obtineantve magisterialem: quin Rustici æquè ac foemina istud exerceant calleantve, citra omnem aut contradictionem aut informationem Oleariorum. Verùm, hisce ad interim sepositis, aliud 44. considerandum; sc. quod plerique Olearii, abjectâ professione suâ, molendina exteris elocaverint oleariis, qui ipsi actu molendina inhabitantes, non immeritò pro talibus reputentur, ac jura opificio suo debita factò ipso, suoque nomine exercent: Non igitur & Locatores urbem nunc ingressi, eadem valeant exercere, & sic duo Magistri unius ejusdemque officinæ beneficiò frui; multò minus oleum in vim mercedis seu pensionis acceptum, pro sua manufactura jactare. Ad (3.) Resp. dignum esse, ut quisque vivat ex ea 45. arte quam sui sustentandi causâ didicit; dupliciter autem id fieri posse, vel in natura, vel in æquipollente: non tamen utroque simul: prius fieret, si in molendinis & statione sua subsisterent: posterius, si aliis cesserint; nam & qui locat, utitur. *l. 12. §. 2. ff. locat.* dum unum elegerunt, variare in aliorum præjudicium haud debent: quin, sicut ars non nisi una atque simplex est, non nisi unâ vice eâ uti possunt. Ad (4.) Resp. quod utique bonum est, quemvis 46. pro commodis, quibus in Rep. fruitur, onerum partem sustinere: Ita tamen tributorum susceptio non est modus aut sufficiens titulus, lucrum alienum attrahendi, aut alienæ professioni se immiscendi. Collectæ non præcedunt neque gignunt commoda, sed sequuntur, iisque imponuntur: Non invertendum igitur, atque à collectis earumque susceptione inchoandum, indeque ad jus lucrandi inferendum. Alioquin haud difficulter existerent, qui 47. collectarum oneri lubenter se submitterent, dum liceret modò prohibitu negociari & officio alterius se immiscere. Aliquid ponderis habitura esset instantia, si ipsimet molendina inhabitarent, eaque ipsi ac per suam familiam exercerent atque administrarent: Nam, tunc non adfuturi essent Conductores: At verò, his superinductis, multiplicantur olei negociatores in fraudem privilegii. Quin, si penitus intuearis, adductò conductore, collectarum onus 48. non amplius locatori incumbit, qui regulariter id pensioni solet imputare, & sive majorem exigere, ut ipse contribuat, sive minorem accipere pensionem, tributorum autem onus formaliter

49. conductori imponere: Cessat igitur supra dicta tributorum ratio ex parte locatoris. Et secus si dixeris, imponenda conductori peculiaris ac distincta foret collecta, quippe qui & ipse in molendino majorem exercet olei negotiationem. Quod de Patribus fam. paganis dictum, itidem ulterius non procedit, quam quatenus nullius juri quaesito praedjudicant. Nam, si vellent, v. g. vinum ad-
50. stum venale urbi importare, jacturam ejus passuri essent, sicut aliquibus obtigisse memini. Ad (5.) Resp. Nulla foret proportio inter utramque professionem, sed leonina societas, si Olearii, quod non impugnant Restiones, dum molendina exercent ipsi, oleum in copia majori, tanquam molitores als Mühlherrn/ divenderent: si deinde persolutò grossò quartali, tanquam minutarii seu propolæ, Delhöfer admitterentur unà cum Restionibus ad sortitionem loci ac stationis in foro publico, umb die Stände zu lösen: quod Restiones itidem tolerant: Vellent insuper tabernas olearias æternas, Jahr aus Jahr ein/ in suis ædibus exercere, atque etiam
51. extra dies nundinales minutatim distrahere. Quin, si liceat respectus multiplicare, & propter illos simul jus negociandi, Idem sanè & Restionibus procederet, ut in ædibus suis tanquam cives, in officina tanquam opifices considerentur; conducant igitur tabernam extra domum, atque itidem duplicatò negociarentur. Insuper ædes nemini tribuunt facultatem, extra professionem ordinariam aliquid audendi; præter privilegia ædibus quibusdam specialiter tributa: uti alicubi locorum est Jus braxandi, daß etliche Gebräude Bier uff gewissen Häusern stehen. vel jus œnopolii, der Weinschanck: quæ duo tamen aliter apud nos observantur, atque jus braxandi ab ædibus abstractum, secundum normam census civilis redactum, ut omnibus quasi fundis inhaereat, & qui triginta grossis censetur, semel in anno braxare valeat, binâ autem vice, qui alterò tantò: Vini venditio cuivis libera sit, qui vineam etiam desolatam possidet, tributum tamen pendit; Aliud autem ædium quarundam privilegium est, Jus fori, daß sie zu Marck-Recht liegen oder Marck-Recht haben, cujus effectus ignoratur, præter eum, quòd stante quoque signò, bey stehendem Wisch/ frumentum in foro publico emere, atque in ædibus suis vicissim vendere liceat: quod exiguum jus, quàm variè ab illis etiam qui eo nullatenus gaudent,

dent,

dent, præripiatur atque turbetur, jam non est locus dicendi: & ut ad rem redeamus, si præter inhabitationem, non aliud est jus ædium, frustra desuper peculiaris negociatio prætenditur. Ad (6.) 54.
Resp. Negando in totum jactatam possessionem, Cujus nullum allegari potuit exemplum, præter hanc ipsam turbationem. In contrarium autem constat, quòd superioribus, & belli quidem tristissimis temporibus, trium molendinorum oleariorum possessores, Johann Philipp / in der Mump; Paul Caspar in der Rasen; & Wolffius antè dictus, in der Paraschken Muhl/nunquam tale quid arrogaverint, nec tamen pane suo caruerint. Ad (7.) Resp. Arti- 55.
culum statutorum vigesimum octavum Olearios omninò tangere, etiam ubi de Propolis loquitur: nam tales & nostrates hi evaserunt, dum professione suâ depositâ, & molendinis oleariis elocatis, pars ædes inhabitat oppidanæ, pars molendina granaria Mahl-Mühlen/ (ut Christian Krefß) conduxerunt, ac non nisi tabernam oleariam in ædibus oppidanis habent; Ibiq; pariter omnes oleum, partim emptum, partim in vicem pensionis in solutum acceptum, minutatim ut Propolæ als Delhöcken / continuo Tag für Tag venale habent. E. tenentur quòque statui huic assumpto 56.
conformiter se gerere, atque instar cæterorum propolarum, simpliciter talium, & qui alias non sunt olearii Delmüller / cum Restionibus super negociandi licentiâ pacisci, prout per alleg. §. 28. Doch daß sich etc. facere jubentur, atque insuper nominatim Propolæ vocantur: verba textûs allata, rem facient planiorem: Wie 57.
nichts weniger den armen Leuten auf den Dörffern/den Delschlägern und Delträgern an ihrer Nahrung und verpfennigen des Dels / von ihnen (Restionibus) kein Einhalt gethan werden soll. Doch daß sich die jenigen Höcken / welche sich dieses Delhandels in den Städten da Seyler häufig wohnen / nebst ihnen gebrauchen wollen / zu vorherd mit ihnen auf ein leidliches an Gelde / in ihre Lade zu legen / vergleichen sollen / ut adeò perperam in sua querela differentiam hanc cerebrinam & fictitiam appellaverint. Obiter 58.
hic addimus, quòd post controversiam hanc decisam, cum elapsis pluribus annis Restiones statuta sua renovari curabant, domestica illa Oleariorum negociatio planè fuerit omissa, art. 15. verb. Die jenigen Delmüller/ die bey Unserer Stadt Zehna den Delhandel in ihren

- ihren Mühlen und uff dem Marckte getrieben / hinführo dabey gelassen werden / und jedes Quartal ihren Groschen erlegen.
59. Ad (8.) Resp. quod quemadmodum cœteris opificibus, post semel elocatam officinam, non amplius integrum est, sua exercere opificia, & sic eâdem re dupliciter, & in natura & per repræsentationem in pensione frui: Ita nec Oleariis, post elocata molendina olearia, in quibus habent suam officinam, atque ibi tantum ut opifices considerari possunt, post depositum hunc respectum nativum: Ratio, quia negociatio olearia consequens est opificii oleatorii, ut sic loquamur; & ex hoc, quod alicui licet res artis suæ perficere, fluit, quod possit easdem vendere: nam non suâ solius gratiâ operatur, omne opificium est propter alios, tam amplam vix aliquis habebit familiam, ut totum ipsius exhauriat opificium, ut nemini alii possit operari: quidquid E. ipsi post
60. suam necessitatem superest, potest vendere. Sed patiantur omnia hæc suam declarationem, quàm diu opificium actualiter in sua persona vel per suam familiam & conductos Boëthos exercet. Limitatur E. quando officinam elocavit, & sic alium sibi surrogavit: quia non possunt simul stare Ordinarius & Vicarius, principalis & subordinatus, non patiuntur mores opificiarum duos opifices in eadem officina, duos Pistores in uno forno: post elocationem
61. Locator tenetur cessare. Præprimis si non simpliciter cesset ab officio suo, verum insuper aliud suscipiat; sicut in præsentis casu quidam Olearii conduxerunt molendina granaria & facti sunt molitores farinacei: alii in domibus suis propolæ facti, & tabernâ oleariâ institutâ, non faciunt, sed ab aliis factum divendunt oleum; non poterunt E. jura eorum sumere, quorum non sustinent personam, aut fructus metere ubi non seminarunt. Nihil E. superest, quàm ut patiantur taliter tractari, quales suô se effecerunt factô, sc. tanquam Propolæ, in eoque, statu non jura peregrina usurpare: Non Restionum, quales nunquam fuerunt; non Oleariorum, quales esse desierunt, aut certè aliis concesserunt: Minus verò poterunt prohibitionibus Restionum se subducere, Minime omnium, sibi met ipsis jus aliquod prohibendi adversus Restiones arrogare. Nec juvat eos, Non abdicativè in conductores, sed cumulativè aut subordinatè jus suum translatum, pro ar.

arbitrio revocari posse, atque liberum ad priorem statum regres-
sum, Imò necessarium esse, si forte conductor contractui re-
nunciet. Quia omnia exaudienda sunt: Rebus sic stantibus at-
que in eodem statu permaneatibus: quamdiu E. stat conductio
alterius, locator cessabit: recedente conductore jus locatoris re-
surgit, semper tamen non nisi unus illud exercet. Ad. (9.) 65.
Resp. Restiones Oleariis, quamdiu ut tales, molendina sua olea-
ria inhabitant, suamque artem exercent ipsi, duo indulgent:
Venditionem videlicet olei in copia majori, per dolia Fassweise/
ins Groß/ & hoc tanquam artis illius nativum consequens, &
quidem quotidie. Minutam verò singulis diebus nundinalibus
Marktagen/ oder Wochenmärkten in foro publico, tanquam
cuius patrifam. paganico, qui familiae suae superflua, sibi tamen
nata, cum oppidanis communicat. Sed sub hoc discrimine atque 66.
moderamine (1.) ut juxta dict. §. 27. statutorum. eum Restioni-
bus desuper prius conveniant, licentiam hanc trimestri canone
redimant, eorumque legibus se conforment: (2.) ut item in ædi-
bus suis abstineant, quia isthuc tantum pertinet privilegium
restionum; & secus si fiat, absque fructu id foret: ceterum, ambu-
latoriam per pagos venditionem minutam indulgent, auffm 67.
Land zu hausiren: quales dicuntur Delträger. Neutrum tamen,
quamprimum depositò statu pristino alium sumunt, vel mini-
mum, quando alium in locum suum surrogarent. Ratio ma-
nifesta, quia nec Restiones per statutorum suorum. art. 10. plures
eod. die nundinas visitare, aut plures illo tempore tabernas ibid.
habere instructas permittuntur, dürfen nicht auf einen Tag zweien
Jahrmärkte (non attentà nudinarum libertate & privilegiò) besu-
chen/ noch an einem Ort zwei Buden uffschlagen. Cur E Oleariis, 68.
deposità professione plus liceat, quàm Restionibus habitu suo con-
tinuatò? Neq; patet, quomodo allata distinctio divinationis argui,
aut jure fictitia vocari possit, quæ in d. ix. §. 27. fundata, ubi manife-
stè Propolæ ab Oleariis separatur: Quomodo verò Olearii, elocatis
molendinis, tales durabunt, aut vocabuntur? Nomen imponitur
propter officium & cum eodem rursus cessat, per jura vulgata. §. 3.
J. de Donat. §. 5. J. quib. m. test. inf. Jam, si Olearii non sunt, 69.
quorsum referemus commodius, quàm, sicubi minutariam olei
venditionem susceperint, inter Propolas? quorum definitio opti-
mè

mè in eos quadrat. His igitur se conformabunt. Injunxit autem illis statutum, ut cum Restionibus conveniant. His, quæ hæcenus disputata sunt, ponderatis, Relatio Senatoria ad Serenissimum pro Restionibus facta 24. Febr. 1661.

70. §. 8. Ad PICEM quod attinet, duo sunt, qui negociationem ejus sive exercent sive prætendunt, Senatus videl. oppidanus & Collegium Victorum. Ut non immeritò dubites, utri ex omnibus jus prohibendi adversus omnes vel aliquos competat? Equidem in statutis Restionum art. 27. Omnis in Pice negociatio aliorum,
71. qui non sunt de ipsorum collegio, subreptitia & turbatoria declarari videtur: verbb. *Die weil sich auch bisshero / vielleicht aus Ursachen / daß die Meister des Senlerhandwercks ihre erlangte articul von Fällern zu Fällern nicht confirmiren lassen / viel Leute des Wechschlagens / Delhandels / Fischtrohns / Stänckerfäßlein / Köber / rc. Einkauffens und Aushöckens unterfangen haben sollen rc.* ut adeò
72. vel adversus Senatum quoque ipsis prospectum videatur: Contra tamen Senatus (1.) indubiâ nititur possessione. omnem hominum recordationem antecedente: (2.) Idem olim opificiis jura collegiorum & privilegia indulxit, ut *alibi* ostendimus, ac sine dubio tum sibi prospexit, suamque causam excepit, *arg. §. 20. vers. lidem rescripserunt, l. de legat. & c.* ubi Dominus peculium legando, id quod servo debebat, antè deduxisse censetur, nec competit ejus
73. petitio: igitur nec Senatus jure suo se exuisse præsumitur. Et, ne cui dubium super sit, Ducali confirmatione Jus ejus expressim exceptum legimus, verbb. *Deßgleichen soll auch der Raht zu Zehna / und der Raht zu Wuttstiedt / (quæ duæ civitates propterea junguntur, quia utrarumque collegia plerumque solent esse tum inter se, tum etiam cum Vinariensibus conjuncta, die Zünffte obiger Städte pflegens mit einander zuhalten) welche vor dieser Zeit den Wechhandel geführet / hierinnen keinesweges gehindert seyn / sondern denselben wie zuvor behalten.* VIETORES quod attinet, sunt & illi negociatione Picariâ, cum jure prohibendi communiti; & cum solus Janitor Senatorius, cui commodum hoc à Dominis suis elocari, aliquando in compensationem servitiorum, seu in vicem salarii tanquam in solutum cedi consuevit, excipiatur; videri posset, jus prohibendi competere illis etiam adversus Restiones: verba statuti

statuti

Statuti sonant: So und nachdem auch den Bürgern/ wes Stanz 75.
des oder Handels die wären/ nicht gebühret/ und alleine dem Hand-
werck der Böttner und des Rahts Thürknecht / der Pechschlag ge-
eignet und zugelassen / so soll hinfort nicht gestattet werden / daß ie-
mand kleine Scheiblein Pech auf dem Marckte soll feyl haben noch
verkauffen. Die Busse/ das Pech dem Raht die Helffte/ die andere
Helffte dem Handwerck/ wer das thäte. Und das darum / daß in 76.
denselben kleinen Scheiblein citel Betrug und unflätig Ding be-
funden wird. Wolte aber iemand frembdes/ auf dem Marcktag
Pech herein führen/der soll keine Scheibe unter einem Centner oder
 $\frac{1}{2}$. Centner zu Marckte bringen: die müssen zu schlagen werden / so
kan der gemeine Bürger sehen was er kauft/ welches mit dem klei-
nen Scheiblein nicht geschicht. Hinc, etiam, cum Sutor quispiam 77.
aliquando orbiculum picis sutrinæ à rustico emerat, Vietores eam
pignorari curarunt, habens lassen weg nehmen/ tanquam suo privi-
legio adverfetur. Igitur Quæsitum fuit: *An & quousq; liceat ci-
vibus picem emere?* Vietores existimarunt: Monopolium & jus
prohibendi sibi competere, ut soli emant, vendantque soli. At 78.
enim, Senatui visum, Non licere quidem ulli orbiculas mediõ cen-
tenariõ leviores ad forum deferre: Contrà tamen, nunquam ci-
vibus non licuisse, quantum ad opificii aut familiae necessitatem
opus fuerit, ab exteris adferri sibi curare: bey den Frembden be-
stellen und sich ins Haus bringen zulassen. Quare, si hoc tantopere 79.
coarctare velint, effecturos, ut rustici orbiculas minores in vicino
pago Cambsdorff venum exponant, & nundinis oppidanis, ut &
telonio dem Stadt-Geleite multum noceant. 18. Febr. 1614. Ho-
die ab isto rigore remiserunt, ac vel negociationem non exercent,
nisi quod in doliis cerevisiariis picandis quandoque materiam pa-
tribusfam. suppeditent. Ad picem denique referimus *FACES PI-* 80.
CATAS, quarum confectionem & venditionem ex Negociatoribus
arrogant sibi quos dicimus *Materialisten*: adversus quos prospice-
re sibi voluisse Restiones videntur, quando novissimæ statutorum
confirmationi, art. 9. eas nominatim curarunt inseri, verbb.
Hinführo aber keiner / welcher nicht dieses Handwerck ehrlich ge-
lernt hat und Meister ist / oder dasselbe treibet/ Pech/ Del/ Hanff/
Fischthran/ Stänckerfäßlein/ Röber/ Peitschenstäbe/ Pechkränze
und

81. und Sackeln/ &c. Sed, quò minus ad exercitium prohibitionis per-
tingere valeant, impedit, quòd & Negotiatoribus in postrema
Statutorum suorum renovatione, inter cœtera Faculæ quoque con-
ceptis verbis adscriptæ inveniuntur, quando in *art. VII.* omnibus
qui collegio mercatorum incorporati non sunt, sequentia corpora
prohibentur: Und sollen unter andern ihnen verbohnen seyn/ nem-
lich/ Stärcke/ Blaue Farbe/ Schwefel/ Baumöhl/ Sackeln/ Kosi-
82. nen/ Karten/ Kreide/ Alaune/ &c. Ut dubites, Utri meliori compe-
tant jure, & quis adversus alterum jure prohibendi prævaleat? E-
quidem, mutuo concertasse, haud observavi, ut jure divisò uti,
atque solùm Tertios prohibuisse videantur. Usus tamen emtores
ad negotiatores derivando, causam definivit, dum hi semper ad
manus, & merces sine defectu in promptu sunt, Restionibus extra
pomœria, vel in angiportibus civitatis habitantibus, nec semper
83. cujusq; desiderio respondere valentibus. Non enim amplius mo-
dò spacium in ædibus, ad securam earum confectioem desidera-
tur, quod Restionibus ob stupæ, cannabis & simil. materiam haud
suppetit, Negotiatores contra extra urbem peculiare casas ha-
bent, ubi & præparant & commodè exsiccant; Verùm Restioni-
bus quandoque sumptûs emendæ picis deficiunt, aut patientia huic
materiæ juxta funes torquendos incumbendi.

CAPUT III.

De Prohibitione ob diversitatem loci.

84. §. 9. Sed hæc sufficiant de primo membro capituli, ad-
versus quos jus prohibendi competat. Extraneos videl. *vid. sup.*
§. 4. dixisse. Deinde (2.) jus hoc adversos ipsosmet suæ pro-
fessionis Magistros, sed collegio tamen haud incorporatos, hic an
85. alibi degentes, exerceri solet; sive civitatenses sint, (Idque du-
plici de causa; vel, quod Illi non sint regulares, daß sie nicht
zünftig; vel ob hoc solum, quod suo collegio non sint uniti,
daß sie es mit ihnen nicht halten) sive in Pagis habitent. Ad-
Paganos, Dorff-Meister/ quævis civitas, & ibi existens opifex,
ex jure communi, quò opificia civitatibus vindicantur, jus pro-
hibendi habet: nec dubium, quin opificia sicut non genere, ita
nec locò confundenda; atque agricultura magis ruri, artes,
op-

oppidis conveniunt. Inuuit hoc Mauritius Elector ac Dux 86.
 Saxon. *Constit. provinc. 12. Nov. 1550. Torgau, Tit. 14.* von Hand-
 wercks-Leuten. §. Und wiewol wir wissen. verbb. daß unsre und
 unsrer Städte Nohtdurfft ist/ die Handwercke in den Städten zu
 haben / und sie bey ihren guten Gewohnheiten und Gerechtigkei-
 ten zu schützen und zu handhaben/2c. Repetendo confirmat Au-
 gustus Elector & Dux Sax. *Edicto Dresda 1555. d. 1. Octob. sub ead.*
Rubric. Nimirum ante ipsum Ernestus atque Albertus Elector & 87.
 Duces Sax. *post Quasimodog. 1482.* edixerant, Ne quisquam in
 Pagis quenquam opificem admittat, toleret, aut opificium vel
 uno die exercere permittat, sub comminatione mulctæ decem flo-
 renorum Rhenensium; per rationem, quod non sit favendum unico
 pago vel singulari etiam personæ, ut per hoc civitatibus vel inter-
 esse Principis noceatur. Notentur tamen & *Declarationes:* (1.) de 88.
 pagis speciali privilegiõ desuper non communitis: Atque (2.)
 intra quadrantem miliaris ab urbe proxima distantibus; ut se-
 cus sit, si vel privilegium adsit, vel pagus sit extra terminos pro-
 hibitionis. Quemadmodum (3.) Fallit in Fabro ferrario, & (4.)
 Linteone: Sed hi duo tamen admodum parcè, & sub diversis li-
 mitibus conceduntur; pro communi scil. utilitate atque in gra-
 tiam paupertatis: Quare nec aliis præterquàm egenis, & ad 89.
 sublevandam illorum necessitatem; nec alias operas quàm vilio-
 res, seu alias res quàm crassas, nec aliã ratione quàm pro mer-
 cede operari permittuntur. Idq; placuit postmodum Augusto Ele-
 ctori atque Duci Saxoniz, qui *Edictõ datõ Dresda Kalendis Octo-*
bris 1555. verbotenus repetiit atque confirmavit, sequenti tenore:
 Es soll auch niemands / welches Standes/ Würdens oder Wesens 90.
 der sey/ auf keinem Dorffe / das darauf sonderlich nicht gefreyet ist/
 keinen Handwercksmann setzen/ zu Haus seyn/ noch sein Handwerck
 keinen Tag da treiben lassen / anders dann in einem ieglichen Dorff-
 fe/ das den Städten über ein Viertel Weges entlegen / da mag
 man zu gemeinen Neuken/den armen Leuten zu gute/einen Schmidt
 und einen Leinweber/ der doch nichts anders / denn den armen Leu-
 ten um ihr Lohn/und grob Ding zu ihrer Nohtdurfft arbeitet/ haben.
 Welcher Dorffherr das mit Wiffen anders verhinge / der soll dar- 91.
 um in Unsere Ungnade und Straffe / und die Gemeine des Dorffs/

- so offte das von ihnen verbrochen erfahren wird / dem nächsten
 Unserm Amtmann dabey / Zehen Rheinische Gilden zur Busse ver-
 fallen seyn / Dann Wir seynd nicht schuldig einem Mann / oder ei-
 ner Dorffschafft zu zulassen / das einer ganzen Stadt / auch dem
92. Fürsil. Wesen Schaden und Abbruch thut. Quorsum pertinet
 paragraphus dictæ Constitutionis Electoralis in *Corp. Jur. Sax.*
vol. 1. pag. 54. So soll es auch mit den Handwercken auf den Dörff-
 fern / vermöge der alten Landes-Ordnunge / und wie es an einem ie-
 dem Ohrt / über Rechtsverwährte Zeit geruhiglichem herbracht
93. oder sonst verglichen / gehalten werden. Sed, ut aliàs evenire solet,
 ut maxima ex minimis, ita & in hoc passu contigit, ut in quibus-
 dam pagis admisso Linteone, irreperit & Sartor; mox Sutor &
 Vietor. Admissò utrubique uno, invaserit & alter, ut jam non
 amplius de admisione vel exclusione, sed de numero certan-
 dum, & isthuc modò allaborandum sit, Ne nimium excresecat.
94. Ita enim datò uno absurdò sequuntur innumera; Magister rece-
 ptus, Optionem seu Boëthum vult alere; & ubi omnia superata
 putamus, Æditui pagani, & ipsi plerumque opifices, cupiunt
 esse supernumerarii, nec numerò per illum districtum conven-
 tò contineri. Sic, ut æternæ Collegiis oppidanis cum opifici-
 bus paganis existant lites: atque illæ non heri vel audius tertius
95. natæ, sed uno alterove seculò antiquiores. Decem sunt su-
 pra ducentos anni, quando Margareta Austriaca, Ducissa Saxonæ,
 dissidia super braxatione & opificibus inter civitatem Altenbur-
 gensem ex una, & in illo districtu habitantes Nobiles aliosque ex
 altera parte *Domnium Sanctorum 1473.* composuit, ut in quovis
 pago juxta Fabrum & Sartor fiet, qui tamen invitò collegiò op-
 pidanò adiutorem hautrecipiat. Nec, nisi Nobilibus atque Cle-
96. ricis, operari permittantur in pagis opificum socii. Vix quinqu-
 ginta elapsis annis, status ita fuit mutatus, ut Fridericum Electro-
 rem Saxon. novâ sanctione priorem declarare opus habuerit,
Torge © Trinit. 1514. ut intra milliare unum ab urbe, decem
 Fabri, Sartores duodecim, Linteones quindecim, ac præter hos
 Æditui, qui opificium hoc calleant, exercere possint; In quibus
 autem pagis commodissimè fieri queat, definitioni Præfecti, dum
 binos Prælatos, totidem Nobiles, ac binos ex urbe Senatores ad-
 hibue-

hibuerit, relictum. Ast neque eo numero acquievit posteritas, quæ, 97. sicut natura semper intendit novas edere formas, effecit, ut intra dictum milliare supra octuaginta opifices pagani, circa A. C. 1579. inventi, ac Collegia oppidana desuper conquesta fuerint; adeoque Regiminis tunc temporis tutelaris decisione novâ, datâ *Vinarie 25. Junii. 1579.* ad statum priorem reduci debuerit. Neque 98. sic tamen satis prospectum, aut augmentum efficaciter repressum fuit, sed adeo invaluit adversus legem numerus, præcipuè Sactorum, ut tandem pro duodecim triginta fuerint admissi, decreto atque autoritate Johannis Ducis Sax. dat. *Vinar. 1593. Id. post Barthol. quod tandem Joh. Philip. Dux Sax. 30. Jul. 1634.* confirmavit. Sed isthæc alibi & commodiori loco ex professo elaborata dabimus.

§. 10. Adversus extraneos magistros, etiam *Oppidanos*, Jus 99. prohibendi, Collegio alterius civitatis competit, licet ejusdem sint opificii: Quia sicut quivis Paterf. in sua domo debet esse ab omni vi & injuria securus, ita Collegium intra districtum, sine molestia & aliorum impetitionibus tutum esse, rebusque ac jure suis liberè ac solum uti posse decet. Promanarunt hinc arti. 100. culi, quibus *tum hoc* prohibetur: Ne in viciniam concedat, sich einem zu nahe setzen. Ita *Pectinarij* Dresdenses alicui responderunt, se id non luros. 1. Maji 1676. Berichten dieselbe allerseits fürzlich/ daß/ so fern dergleichen Meister von Nürnberg oder Erfurt/ in eine Stadt uns zu nahe sich setzen würde/ ungeachtet er gleich seine Jahr ausgestanden/ wir solchen vor tüchtig nicht erkennen/ Ihm auch weder Gesellen noch Jungen zulassen/ sondern bey hoher Obrigkeit Schutz und Hülffe darwieder suchen würden. Sicut de jure *Coloniarum* videbimus. *Tum illud*, Ne ex una civitate Magistri ad aliam, 101. seu operandi, seu negociandi causâ veniant, daß keiner den andern überziehen solle: præsuppositò tamen, quod in illa civitate aliquis magister existat; alioquin enim nec collegium foret: Si nullus existat, nemo quoque prohibiturus erat: Nisi & ratione hujus loci unus alterum prævenerit, & jus, illi loco de operis artis suæ prospiciendi exclusivum acquisierit. Ita *RESTIONES* hujus loci, quon- 102. dam *art. 8. statutorum.* cautum habebant: Wie auch kein Meister den andern in Städten/ da zuvor ein Meister innen wohnet/ auf die

- Wochenmärkte überziehen soll / bey Von 2. ff. (hodie 2. ff.) halb Uns/ und halb dem Handwerck. Quare, cum Hieron. Bartholom. Restio Apolledanus manufacturas huic loco intrulisse arguebatur, & nostrates ipsum desuper diffamaverant, druff gescholten/ Con-
 103. venerat quidem eos coram Senatu, sed inita cum Collegio trans-
 actione § 26. Febr. 1679. eidem fuit conciliatus. Similiratione
 CORIARI nostrates adversus extraneos, de nimio, illimitatoque ad
 hujus civitatis nundinas hebdomatales accessu conquesti, Rescri-
 ptum à Serenissimo, datum 8. Octobr. 1674. impetrarunt ad Sena-
 tum Oppidanum, hujus tenoris: L. G. Nachdem bey Uns die hie-
 sigen Lohgerber/ wegen des/ auffer dem Dienstags Wochenmarck
 alhier fast tägl. herein verhandelten Leders/ und ihnen/ den hiesigen
 dadurch zugezogenen grossen Abbruchs ihrer Nahrung/ sich unter-
 thänigst beschweret/ Als begehren Wir hiermit/ Ihr wollet suppli-
 canten mit ihrer Nothdurfft eigentlich hierüber vernehmen/ und
 nach befinden Euch Eurer Stadt Jurium hierbey gebrauchen/ damit
 sie bey dem üblichen Herkommen/ wieder alle Unbefugniß gebüh-
 104. rend geschützet und klaglos gehalten werden mögen 2c. His addi-
 mus PISTORES Oppidanos, qui antiquâ ordinatione obtinuerunt
 adversus extraneos jus prohibendi, cum ratione Semilarum seu
 panis triticei nullatenus huc inferendi, sive diebus nundinalibus
 sive coeteris, seu nummô seu obulô aestimetur. de quo art. 17. ita
 sonat: Ungleichniß soll auch kein fremder Becker Weis-Guht/ es
 sey Pfennig oder Heller wehrt/ weder in- oder aufferhalb der Wo-
 105. chenmärkte herein führen oder tragen. Panem autem ex siligine
 coctum, licet diebus Martis, tanquam nundinarum hebdomata-
 lium privilegiatarum, exteri adhuc importare permittantur, per
 106. art. 16. diebus tamen Saturni ullâ ratione inferre prohibentur.
 verbb. Daß forthin kein frembder Wehschel/ Stadt- oder Dorff-
 Becker/ welcher das Brod uffn Kauff becket/ auf die Sonnabende
 oder sonst in der Wochen/ ein oder mehr Brod zu Marck tragen/
 führen und verkauffen/ sondern dasselbige hiermit gänzlich ab-
 geschnitten/ und ihnen solches allein auf die Dienstage erlaubet und
 nachgelassen seyn soll.
106. §. 11. Etiam si denique in eadem civitate existant quidam
 opifices, nihilominus contradictionem ab aliis ejusdem loci pa-
 tiuntur,

tiuntur, vel ob hoc, quòd noviter isibue commigraverint, nondum
 autem jus collegii petierint. Quod jus prohibendi competit Col-
 legio ex illo privilegio, quò disponitur, ut quivis novitius intra
 mentem apud Collegium suum nomen profiteatur & receptionem
 perat, solle vorkommen/ alioquin ministrò Senatùs adhibitò taber-
 nam ejus claudunt. Nemini quippe permittitur Opificium exer- 107.
 cere, Nisi in collegium rite sit assumtus. *Mev. Jur. Lubec. L. IV. T.*
13. 43. n. 13. per rationem, quòd ante illud tempus, neque pro Ma-
 gistro nec pro Adjutore æstimari queat: qui autem ad neutrum
 horum se qualificare possit, sub quo titulo opificium exercebit? Sa-
 nè cœteri nec optiones alere, nec pueros eū docere permittent, si-
 gnum extra ædes ponere aut suspendere non concedent, & in sum-
 ma, omnes opificii actùs prohibebunt. Atque ita quoque NEGO- 108.
 CIATORES hujus loci observant, ut prius quàm collegii sui candida-
 tus per omnia cum ipsis convenerit, tabernam aperire prohibea-
 tur: Auch soll keiner sich nicht unterstehen/ ehe und bevor er sein
 Bürger- und Krahmer Recht gewonnen/ Handlung zu treiben/
 noch einig Stück Wahre/ unter wasserley Schein es geschehen
 möchte/ alhier sehen zulassen/ noch viel weniger das Gewölwe oder
 den Laden aufzumachen/ &c. *Vel ob hoc; quod dudum equidem* 109.
ibi commorati, à collegio tamen nunquam recogniti, recepti-
que fuerint, imò ne ipsimet unquam hoc desideraverint; sed vel
extra omne collgium vivant, vel extraneum quoddam, sed diver-
sa sectæ agnoscant. Sectas opificum diversas esse, tanquam no-
torium præsupponimus: in eadem autem civitate diversarum
ejusdem opificii sectarum Magistros inveniri, rarum sed non im-
possibile est, prout suò locò commodius dicetur. Vel denique 110.
quod à suo collegio suspensi aut planè exclusi sint, aut se ipsos et-
iam subtraxerint. Illud contingit, ob imputationem alicujus de-
licti opificiarum, quam diffamationem dicunt, das Schelten am
Handwerck. Unde etiam è Pectinariis nostratibus nunc quidem
unus Collegium Erfurdense recognoscit, alter ad Dresdenses
provocat, sagt/ er halte es mit denen Dresdnern. Sed inquis: 111.
An verò & jus prohibendi competere invicem potest? Ratio du-
bitandi, quia dum uterque solitarius est, neuter Collegium consti-
tuere valet, solis autem Collegiis jus prohibendi competit. Resp.
 Imò

- Imò etiam singulis, vi collegii cui uniti sunt. Licet igitur operationem alter alteri prohibere non valeat, Boë: hos tamen huc appulsos ad eum accedere, salutem offerre & recipere vetat. Sed
112. *Qu.* An Magister certæ artis noviter appulsus, prohibere valeat eum vel eos, qui absente tali opificiò, vices ejus suppleverunt, An verò tales allegare possint aliquam possessionem & quasi præscriptionem? Qui casus non ita dudum accidit, quando Perarius huc appellabat, atque Ehippiarios prohibebat sellas coriò inducere. Sanè in Collegio Fabrorum non semper ex omni genere magistri hìc reperiuntur, Sic, ut eorum partes peragat, qui ex reliquis fiduciam illius artis habet, cedere ex lege jussus, quàm cito natus magister illius artis rursus appulerit. Non obstantibus actibus mediæ temporis ab altero exercitis, & ad possessionem nequicquam proficientibus, quia ubi nulla negligentia & patientia unius, ibi nulla præscriptio alterius. Redire, atque iterum operari, est actus meræ facultatis, Ille alter, mediò tempore non absentis sed suas partes egit. Et ex hoc capite Tuendum suadebam Perarium. An eventus respondeat, aut quis, quove jure impediatur, Incertus sum, &c.

CAP. IV.

De Jure Prohibendi ex mutua conventionione.

114. §. 12. Ulterius (3.) competit Opificibus jus prohibendi, etiam inter se invicem, seu *adversus ejusd. collegii membra & sodales*, dum sibi nova fingunt jura, novis se adstringunt pactiõibus, ut adeò Prohibitionem non malè diviseris in Legalem, & Conventionalem, prout *sup. §. 2. inf.* innuimus. Oritur nim. facultas hæc ex diversis eorum juribus, Privilegiò obtentis, an Consuetudine receptis, perinde est: *Willführ bricht Landrecht.* Fecerunt hoc (1.) PISTORES, unò modò quantum ad *novas semilorum formas*, species seu figuras, Ne quis eorum tales excogitando atq; venum exponendo, applausum venetur cæterisque emtores abstrahat: ita enim novitatis avidus est mundus, ut non regendo corpus modò, verùm tangendo gulam, variationes quærat. Jussu ergò sunt observare formam communem, & quisque cæteris

teris

teris se conformare, *statutorum art. 14.* Und wer also zum Meis- 116.
 ter angenommen wird/ der soll nichts anders als andre Meister
 backen / sondern an Semmlen/ Köcklingen/ grossen und kleinen
 Brodten / und sonst allenthalben sich im Backen / andern Meis-
 tern gleich verhalten. Cujus ratio, est æquilibrium inter ejus-
 dem collegii sodales, ne unus præ cæteris emergat. *Non obst.* quod
 veterum sapiat, eadem semper oberrare chordâ. Quia in panem
 non tam ad figuram quàm coctionem respiciendum. Posset igitur, 117.
 cui vel coctio non benè procedit, vel qui justo ponderi detrahit, va-
 riatione figuræ emtores allicere & sodalibus diversionem facere.
 Aut igitur cæteri ex æmulatione sequerentur, & tunc oculis magis
 quàm stomacho civium consuleretur; figura nec satiat, nec malè
 cocta sanitati conducit: aut pristinò more incederent, & emto-
 res consuetos amitterent, altero, ex delicto fraudati ponderis, lu-
 crum percipiente, & melior foret conditio delinquentis, quàm
 legibus obtemperantis. Sin omnes justis ponderis novam recipe- 118.
 rent figuram, nihil proficerent, quia novum suò tempore evade-
 ret antiquum; sic, ut rursus aliâ inventionem opus sit, nam perinde
 fastidirent præsentem figuram postea gulosi, atque semilas olim
 usitatas, & sic ad antiquum rediretur, quò omnium applausus æ-
 qualis erat; donec rursus exsurgat, qui novò inventò cæteros sup-
 plantaret: & foret hic progressus in infinitum. Accidit hoc in hac 119.
 civitate, dum unus ex Pistoribus panem biscoctum, antea inusitatum
 introduceret, cum magno applausu: & cum publicè placeret hæc
 species, nec insipida, nec adspectu injucunda, nec minus sanitati
 proficua, ab omnibus recepta, & arbitraria facta. Sed, quando alius
 semilas frixas oblongas, Lipsiæ cotes *Wetzsteine* dictas, alius alio
 tempore globulatas itidem tostas, in gratiam puerulorum ad
 scholas euntium excogitaverat, utriq; prohibiti sunt, sc. regulari-
 ter, venum habere. Nisi cum aliquis peculiariter desuper rogetur,
 daß es bey ihm bestellet worden.

§. 13. Deinde aliter quoque de Panibus suis *non alibi quàm* 120.
ubi cocti sunt, venalibus habendis convenerunt *art. 19.* Auf daß auch
 unter denen Meistern selbst/ daß Brodtkauff und Backens halben/
 eine Maß und Ordnung gehalten werde/ so soll kein Meister des
 Beckenhandwercks alhier/ weder Brodt noch Semmeln in einem
 an

- andern Hauß feyl haben/ noch auf einem andern Laden aus feß: n/
 121. als in dem Hauße/ darinnen sie gebacken. Cujus *ratio* videri posset
obscure, postquam utique permittuntur diebus nundinalibus in
 foro publico, quotidie verò in panario publico curiæ, in der
 Brodbanck venum exponere: An igitur ista dabitur, Ne loca ni-
 mium multiplicentur, & ita materia venalis ubique non sufficiat?
 at verò, hoc ipsis proficuum, & suæ intentioni respondens, quæ est,
 multum distrahere; possent coctionem eodem die pluries reitera-
 122. re, etlich mahl abbacken. An, quia non omnes æquè commodam ta-
 bernam potuerunt nancisci, adeoq; ex invidia noluerunt cœteros
 quoque alias tabernas quærere? sed quomodo ageretur cum his,
 quorum pistrina essent in vico minus frequenti, extra portam?
 his utique non invidendum, locum quærere commodiorem! sed
 ne hæc quidem ratio vera videtur: quia deberent ire ad panari-
 123. um publicum: Quin & pistrina per urbem semel disposita sunt,
 communi totius collegii placitò & magistratûs ordinatione, pro-
 ut illo tempore visum fuit commodissimum, sicut videre est *sta-*
tut. art. 16. cui ergò quoddam hodie videtur minus commodum,
 minoris emere, aut inemtum planè relinquere potest: aut studebit
 bonæ coctioni, ac nihilominus emtores è longinquo alliciet. Pi-
 strina denique suburbana pleraque commodiora quibusdam op-
 pidanis, tum propter populositatem incolarum, tum propter pa-
 ganos: ut notum. Aliunde igitur arcessenda *ratio* videtur: ac
 124. *nî fallor hæc est*, quòd manufacturæ variant, pro diversitate artifi-
 cum; idque dum maturè innotescit, non potest non sperni, de
 quo fama panis minus benè cocti increbuit: aut igitur studebit
 opificium melius excolendo, & sic decenti modò emtores revo-
 care, aut sub nomine alicujus, de quo fama est hilarior, panes suos
 aliis obtrudere proximumque fallere, quod commodissimè fiet, si
 extra suum pistrinum, ac fortè in viciniam ejus cujus panes desi-
 125. derantur, curet deferri. Sicut rarum non est inter cœteros artifices,
 ut excellentioris cujusdam manufacturæ ex signo cognitæ avidius
 expetantur, cœteri inertes id animadvertentes, aut merces suas il-
 lius esse mentiantur, aut signum ejus imitentur: prout de Marcis
 opificum suò dicitur locò. Dum igitur & hæc exportatio prohi-
 bita, per indirectum ille ad melius pinfendum impellitur,

§.14. Simile prohibitionis conventionalis exemplum dabunt 126.
nobis LANII, qui & ipsi ad certas leges reciproca pacto adstrin-
xerunt se, ac præprimis de certo animalium majorum & minorum
numero, intra certum tempus mactando, den. Hieb vocant: de quo
alibi: Ita, ut si quis supra numerum aut ultra tempus mactare præsu-
mat, multa obnoxius habeatur. Unde curiosè scrutari, aliquando
Inquisitionem domesticam instituere solent, utrum excessum de-
prehendere valeant. Sed *Qu.* Num teneantur ejusmodi pacto- 127.
nibus & illi se submittere & conformare, qui illo forò tanquam
Advenæ utuntur? Per rationes, quòd non domi solùm opificium,
& quidem soli, exclusivè contra exteros; sed Jenæ quoque exer-
ceant, ubi tamen ipsimet exteri sint, & ita plus ipsi apud exteros
capiant, quàm exteris penes se concedant. Quòd si E. heic loci 128.
velint liberiores esse quàm Incolæ, istud eventurum sit inde incon-
veniens, quòd incolæ propter onera graviorum tributorum & du-
rioris œconomia, ubi habitationes pretiosiores, ubi manûs eorum
per hæc pacta sunt ligatæ, ut minus lucrentur, idque in gratiam
viduarum & propter æqualitatem lucri; Sanè pessum iturum sit
hoc opificium, & salus redundatura sit in exteros; contra principia
Politicorum, ut melius faciendo civibus, alios invitemus ad Jus
civitatis nobiscum impetrandum. Quibus motus Senatus op- 129.
pidanus, ad instantiam & querelam Laniorum Lobedanorum, qui
Cœsioni Jenensium se alligari non volebant, wolten sich an der Jehen-
nischen Hieb nicht binden lassen/ adversus Jenenses, qui eos in nan-
dinis hebdomatalibus ulterius inscribere recusabant, idq; in vigi-
liis quoque Pascalibus 1655. negaverant, d. 25. Septemb. 1660. de-
crevit: Oportere Lobedanos Jenensibus, quantum ad illum nume-
rum, se conformare. Sed intercessit apud Serenissimum pro illis 130.
Tributorum Collector, seqq. allegans rationes: Tale decretum esse
(1.) contra observantiam, wider das Herkommen. (2.) adversari
nummo carnario & vergere ad ejus destructionem, dum singuli
Lobedani, quorum sex numero, singulis mensibus uno florenò,
novemque grossis minus sint soluturi, qui efficiant menstruos flo-
renos octo, duodecim grossos. (3.) vergere illud in præjudicium
collectarum, esseque supra potestatem Senatûs, ita decernere. d.
16. Octobr. 1660. Quod insecutum fuit tale Rescriptum ad Sena- 131.

D

tum,

tum, velint omnia in priori statu relinquere, novitatem autem illam collegii Jenensium abrogare: verbb. Dierweilen Uns denn durch diese / sonder Unsern Befehl vorgenommene Enderung/ an denen accisen Monatlich ein merckliches abgehret / hiernechst auch der Pfennig/ als um welchen die Lobedauer das Pfund Fleisch wol feyler geben müssen / uff solche Weise dem gemeinen Manne nicht mehr zu gute ginge / Uns begehren wir hiermit gnädigst/ Ihr wollet es bey voriger Anordnung bewenden lassen/ hingegen aber diese Neuerung sobalden cassiren. dat. Vinar. 27. Octobr. 1660.

132. §. 15. Post hæc, rationes superioris decreti accuratius perspiculari, atque subjectissimâ relatione ad Serenissimum plenius deduci defendique ceperunt. Nervus earum huc recidit, quòd omne interesse in præsens versans, aut Principis sit, aut Actorum, qui putent, Ni liberius tractentur, aut melioris quàm ipsi incolæ loci habeantur conditionis, confestim perituros, & cum ipsis, Camera Principis. Cujus contrarium tamen sit verius. Nam (1.) Nihil decedere interesse Ducali, quantum ad accisas carnales, den Fleischpfennig/ sicubi advenæ minus forte solvant; dum eadem semper carnis quantitas hîc consumatur, accesserint an emanterint Lobedani; Igitur & eadem accisarum foret quantitas, minus hi, an plus Jenenses vendituri sient: Quare, Lucrum quidem fore exterorum, si liberè mactent, damnum tamen id fore Jenensium; Adeoque licet Camera Principis plusculum commodi ex lucro illorum; longè tamen majus decrementum ex damno horum sit perceptura: & sicubi Jenenses aliquando minorem accisarum solvant summam, non culpam, sed damnum ipsorummet esse, sey ein geringerer Abgang/ ut qui verosimiliter tantò minus mactent ac divendant, vertrieben um so vielweniger/ quantò plus exteris indulgeatur. Nihil (2.) decedere in effectu Lobedanis, ut qui duobus locis, & domi & apud nos aucupium suum habeant; & si aliquid decedat, non domi, sed apud nos id fieri; jam verò satis ipsis tanquam advenis esse debere, quòd nostratibus æqualiter tractentur, atque adeò si minus lucrum eo modò, quàm liberè mactare permisi percipiant, contentos esse debere, quod tamen non fiat in damno. Et si nostrates, qui numerò plures, minori lucrò contentos esse oportet, quare exteri plus desiderent? Restare igitur

igitur (3.) ut damnum omne, si ullum fiet, redundet in incolas loci, qui & (a) Onera publica, realia, personalia, tributorum, excubiarum, majora quàm alibi usitata, & soli quidem, nihil conferentibus advenis sufferant. (b) teneantur urbi & Academiæ de carnibus providere, aut si non faxint, prout aliquando propter caritatem, aliquando propter vilitatem impediuntur, Multis ad hoc adigantur. Evenire autem non rarò, ut propter 137. abundantiam carnis, aut in majori copia ab exteris importatæ, aut à patribusfam. mactatæ, aut ob calorem æstivum, damnum incurrant, quia citius putrefacta, ut non antè recentem mactent quàm priorem distraxerint, id verò fieri cum eorum jactura. His incommodis Lobedanos non subjacere, neque ad importandum adigi, sed satis haberi, si mercatum diebus adventent; sin emanerint, non compelli, non multari. Evenire & in op- 138. posito, ut in damno sint incolæ ob penuriam & caritatem carnis, cujus copiam certis casibus impetrare non possint, aut non nisi cum insigni jactura. Quando enim proximis annis devaluatio monetæ, Vinarienses quoque ternarios affecerat, & ab exteris catervatim huc importabantur, quippe ubi valor eorum haud minutus erat, nemo autem exterorum nisi devaluatos à nobis acceptabat, Lobedanos malum hoc facilè effugisse, tantisper à foro nostro abstinendo, donec turbo præterisset; Ast in- 139. colas loci, emanentium tunc Lobedanorum locum subire, urbi de carnibus solos prospicere, & tam expendendo pecuniam suam pro pecoribus, quàm recipiendo pro carnibus, damnum perferre coactos, quia quam vendendo carnes tenebantur ut illibatam plenò valore acceptare, hanc emendo extra provinciam pecora, ut devaluatum oportebat expendere; intra provinciam verò pecora carius emere, dum propter pecuniam devaluatam pretia rerum augebantur; adeò, ut quaquaverlum premerentur, Hæc aut 140. similia procul dubio ponderavit Senatus in apologetica suâ ad Serenissimum relatione 16. Novembr. 1660. Ex quo tempore causa in statu quo fuit relicta, & Lobedanos etiam acquievisse, ex inspecta spontanea confessione constat, dum d. 12. Novembr. 1664. in scriptis coram Senatu Jen. contestati sunt, In ejus honorem interdicto ipsius se paruisse.

DISPUTATIO SECUNDA,
 Resp. HENRICUS Krafft / Malchino - Meklenb.
 CAP. V.

De Jure Prohibendi quod competit in
 Boëthos.

141. §. 16. Tandem (4.) Collegiis jus prohibendi competit *ad-*
versus Boëthos, Ne videlicet illi suis auspiciis operari, & citra
 Magistrum opera conficienda conducere audeant; per rationem
 jam *sup.* allatam, quòd nemini liceat artem exercere, qui nec
 Magister, nec approbati collegii membrum fiet: & si ab extraneis
 cavent, certè à boëthis tantò majori studiò, quantò majus circa
 142. illos subest periculum, cavebunt. Dum enim aliquamdiu penes
 Magistrum in operatione fuerunt, notitiam eorum, qui operà
 ejus indigent atque utuntur, consequuti, facile se iis possunt in-
 sinuare, & pristino Domino abstrahere: dum etiam opificium di-
 dicerunt, atque ex arte operari norunt, non facilè opus concredi-
 tum corrumpunt, adeoque felici eventu augetur, quam alioquin
 143. erga illos fovet vulgus, fiducia. Unde jam olim prohibiti fue-
 runt Optiones artem per se exercere: v. g. Transactione seu de-
 cretò Margaritæ Austriæ, viduæ Saxonice, de dato Altenb. *die lu-*
ne omnium Sanctorum 1473. ibi: Es sollen auch die ledigen Knechte
 in den Dörffern nicht das Handwerck treiben noch arbeiten / son-
 144. dern allein denen Erbaren Männern und Geistlichen mögen sie ar-
 beiten. Mensularii nostrates in *Statutis Boëthorum* suorum *art. 7.*
Rubr. Gesellen sollen vor sich keine Arbeit dingen. simile quid dispo-
 suerunt, verba textûs: Zum siebenden soll kein Geselle / der nicht
 wohn- und seßhaftig ist / unter einer Obrigkeit / ohne Erlaubniß des
 Handwercks auf Schlössern / Kirchen / Städten oder Dörffern ar-
 beiten. So ein solcher gewandert kömt / soll er bey uns nicht zugelas-
 sen / sondern für untüchtig gehalten werden / biß so lang er sich mit
 dem Handwerck deshalb vertrage. Welches man auch einem
 145. ieden Lehrjungen in seinem Abschiede / sich darnach zu richten haben-
 de / genugsam unterrichten soll. Nec abludit ab eo Collegium Sar-
 torum, quod *art. 3. med.* hac de re ita cavit, ne vel tyro vel Adju-
 tor ad studiosum vel civem Academicum alium, ministrandi ergò
 se

se conferat; quod sub eo prætextu plerumque turbationes exercentur & pallientur: Auch soll kein Gesell oder Schneiders Jung sich zu Studenten oder Universitäts Verwandten/ wie geschehen begeben/ ihnen vor Famulis oder Jungen zu dienen. Dieweil das durch gemeiniglich allerley Stöhreren erfolget. Bey Vusse / wie oben stehet. Ampliatur itaque Prohibitio isthæc (1.) ratione subjecti, quod Nec Optio nec Tyro suas operas alii quàm Magistro locare possint; Quod item nec Studioso nec ulli civi Academico: (2.) ratione objecti, quod nec in sacris quidem rebus aut publicis, Kirchen oder Schlössern. Declaratur (1.) ratione modi; quod non inconsultò collegiò. (2.) ratione subjecti, quod Nobilibus itemque Clericis. Unde videmus, Chirurgorum, & frequentius Sartorum Boëthos in famulatio Nobilium, sub appellatione Camerariorum, Cammer-Diener/ existere; nec tamen ubi ad suos redierint, ullà propterea controversiam pati: causa igitur, quod Studiosis famulari non licet, erit, quia Sartorū nusquàm major quàm in Academiis solet esse copia, non igitur idem qui ruri defectus; Qua de causa etiam Vietorum adjutores invenias in monasteriis, Nobilium prædiis amplioribus, ubi non est vicina civitas, nec ad eò in promptu cuius subitaneo periculo, Magister: & cùm integrum sit Illustribus personis, sive ex collegiatis uni operas suas committere, sive peculiarem artificem palatinum, Hof-Handwerker alere, nil vetat, Magistrum an Boëthum assumant; Magisterio enim dignus ille est, quem Princeps approbat *arg. l. 3. C. de Crim. Sacrileg.*

§. 17. Istud acrius disceptatum fuit inter Mercatores ni, certæ civitatis ex una, & Vietores ejusdem loci ex altera: Ecquid & Privatis domi suæ Boëthos alendi competat licentia, Collegiò nequicquam consultò? Conquerentibus Doliariis, quod contra suos Articulos, Rotulum & Privilegia sic turbentur: Mercatoribus contra excipientibus de Libertate naturali. Unde *Quæsitum: An Boëthus valeat operam suam alii quàm opificii sui Magistro, eique collegiato locare: & Num alius quàm qui de opificio & Collegio est, Boëthum conducere, alere, domique penes se habere possit? An verò Collegio desuper jus*

151. ullum prohibendi, & unde competat? Pro Mercatoribus facit (1.) quòd Collegia quævis, siue Scholarium siue Artificum, in se sint de genere prohibitorum, donec ea jure instituta, vel institui posse probetur *l. 1. ff. de colleg. & corp. c. 1. x. de Relig. dom. in VI. Cothm. v. 2. Resp. 64. n. 4.* & tum demum licita efficiantur, cum eorum possessio vel quasi, probatur ex literis foundationis, vel privilegiis à Magistratu concessis, vel aliis ex signis,
152. de quibus Besold. *thes. pract. verb. Zunfft.* Quinimò, Senatus non potuerit aut debuerit confirmare; Hodie enim institutio Collegiorum ad jura superioritatis videtur referri, adeoque hoc faciendo, Senatus excesserit terminos potestatis suæ; quia obstat aliquis Recessus atque insuper statuta loci. Hinc infertur, Non posse Collegium uti jure prohibendi, quando nec ipsum confirmatum est, per dicta *sup. §. 3. num. 19.* quia qui aliam vult impugnare & convellere, hunc oportet antè satis validum & præmunitum existere. *arg. §. 7. l. quib. m. test. infirm.* (2.) Impetrantium petita, esse contra commnem utilitatem civitatis; Impetrantes intendere Monopolium, wollen den Weinhandel allein zu sich ziehen: Taxiren ihre Arbeit zu hoch/ der Wein werde dadurch vertheuret. Quod si autem privilegia Civitati civibusque noxia & onerosa sint, ea omninò tollenda esse: quia major Reip. habenda ratio quàm singulorum. (3.) Minoribus expensis operas istas à famulis haberi posse: quippe qui non alant peculiarem familiam, adeoque facili negotiò tantum mereantur, unde solitariam suam personam alere possint; & cum alioquin alimentis indigeant, siue Dominū nanciscantur siue minus; adeoque in lucro reputent, vel ab extraneo recipi, dubium non est, quin passuri sint, minori se mercede conducere; cum vix contingat, ut perpetuò labore exerceantur, sicut apud Magistrum. (4.) Quod Impetrantes promissum, de æquè minuta mercede accipienda, non sint observaturi, quamprimùm Negotiatores vini Boëthos quos nunc habent, dimiserint. Quia enim securi sint, quòd neque dimissi ad eos sint redituri, nec novos nacturi, captos tunc atque irretitos Negotiatores pro lubitu tractaturi, atque nimià mercede oneraturi sint, würden sie mit der Arbeit hoch genug schrauben.
- (5.) Fa-

(5.) Faciat Regula Æquitatis, Concedi nobis debere quod no- 156.
bis prodest, alteri non obest, & citra ipsius incommodum fieri
potest. Jam verò Magna sit Famulorum peculiarium commodi-
tas, quod eorum operâ in subitaneis occurrentiis, si fortè dam-
num immineat, confestim uti possimus, nec necessum habeamus
Magistros accersere, illorumque adventum præstolari, & periculum,
vel ipsammet vini effusionem interim sustinere. (6.) Hosce O- 157.
pifices vina Francica & Hispanica tractandi modum ignorare; un-
de præstet, tales pro eadem pecunia conducere, qui peritiam ha-
bent & ob id magis commodi sunt, quàm imperitis cum peri-
culo ea committere. Ac malle (7.) se ex urbe potius egredi at-
que aliò commigrare, quàm Impetrantium ministeriò & opera
uti, & eam quasi servitatem pati ad eosque alligari. (8.) Aliud 158.
suae intentionis fundamentum ponunt Rei in longæva & antiquis-
sima possessione, Alendi famulos opificarios proprios in suis ædi-
bus: id à tempore hominum memoriam excedente usitatum esse,
hoc libertatem commerciorum exposcere, quæ sine ea stare non
possint. (9.) Post bellum Schmalkaldicum multas societates seu
Tribûs, ut Reip. perniciosas, ex politica ratione abolitas fuisse; non
entis Ergò nulla prædicata, & unà cum ipsis stimulus periit. (10.) 159.
Non se putasse, Impetrantes tam latè istam Ordinationem contra
Mercatores istos & eorum famulos esse extensuros. (11.) Quod
per erectionem hujus collegii sublatum sit jus mercatorum acqui-
situm, tanquam tertiorum & nunquàm auditorum, & quod in
possessione immemoriali turbentur. (12.) Reservatum esse Magi-
stratui jus fasque cassandi & limitandi collegii. (13.) Quod in 160.
R. I. 1654. §. 106. causæ ad politiam pertinentes, ad Magistratum
loci remitti jubeantur, & eidem statuta revocandi vel mutandi
potestas concedatur. (14.) Rationem boni publici obstare, quò
minus famuli expellantur, & Impetrantes in sua rolla manuten-
eri debeant.

§. 18. Pro Collegio Vietorum tanquam Impetrantibus alle- 161.
gatum fuit (1.) quod debeant Impetrati regulam æquitatis ob-
servare, & actoribus concedere quod illis prodest & Reis non no-
cet. Hoc suppositò, (2.) Nulla est, nisi vel calumniæ vel invidiæ
causa, quod Rei commoda lucrandi opificibus eripere, & suis ser-
vis

- vis attribuere malint. Cùm tamen his omni jure debeantur, & omnibus Rollis seu ordinationibus illud perpetuò cautum, ut nemo
162. opificium exerceat, Nisi solenniter in collegium receptus sit. Unde etiam vocatur ein beschlossnen Amt: & qui non recepti ibidem clam artem exercent, vocantur Böhnhafen/ Stöhrer: adeoque etiam in hac Rolla ab Imperatore & Magistratu. H. confirmata, art. 13. dispositum, daß kein Gesell noch Tagelöhner bey einem Meister soll arbeiten/ der nicht das Fassbinden ebnermaßen an einem zünfftigen Platz bey einem ehrlichen Meister redlich gelernet / bey
163. Straff 10. Rithl. Nam, cùm (3.) Opifices isti publica & necessaria omnibus officia præstent, cives sint, collectas & tributa persolvant, onera personalia excubiarum subeant, cur peregrinis potius famulis concedantur ista commoda, qui pecunias civium exhauriant, & in aliena transferunt loca, nullo minimò ærarii civitatis
164. commodò? ut tradit Greg. Tholos. *de Rep. L. 4. c. 9. n. 4.* Quid, quod si (4.) famuli isti liberè concedantur, frustra est omnis Collegii ratio, utilitas vel disciplina. Ratio omnis collegii est, ut nemo opificium exerceat Nisi in id legitimè receptus: Utilitas est, ut illis lucrandi commoda obveniant: Disciplina, ut benè discantur & exercentur artes mechanicæ, & personæ in officio contineantur. Quæ omnia cessant, si liberum cuivis est, famulos domi
165. alere. (5.) Fatentur ipsimet Rei, quòd Mercatores vinarii antiquitus Opificum, & non domesticorum famulorum operâ sunt usi: Id tamen tribuentes liberæ facultati, quod in arbitrio ipsorum fuerit, horum an illorum operâ uti. Intereà tamen hinc infertur, quòd ex actibus difformibus & dissimilibus nulla legitima consuetudo vel possessio introduci possit. *Myns. cent. 6. obs. 42. n. 2.* Et notissimi juris est, id quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum, in aliis similibus casibus
166. non obtineat. *l. 29. ff. de LL.* (6.) Impetrantes specificè nominant primos mercatores & opifices commercium vinarium exercentes, qui non propriorum famulorum, sed opificum ministeriò usi: quod Rei non contradicunt. (7.) Positâ etiam consuetudine seu possessione, qualem Rei sibi asserere conantur, tamen in Ordinationibus politicis *de A. 1548. Tit. von Handwercks Söhnen/ Gesellen und Knechten. 37. & A. 1577. Tit. cod. §. Wo aber jemand.*

mands.

mands. 3. § A. 1530. Tit. eod. 39. R. I. 1551. §. Weiters haben wir 2c. 167.
clare dispositum, daß die ankommende Gesellen sich bey den Mei-
stern des Handwercks anmelden/welche ihnen mit Fleiß nach Dienst
und um einen Meister umsehen sollen. Et in eod. Recessu de A. 1551.
§. Und nachdem etwan hin und wieder / cautum, daß alle den Orde-
nungen zuwiderlauffende Gebräuche/ Gewohnheiten und Herkom-
men hiermit cassiret und aufgehoben werden. quod & repetitur in
R. I. de A. 1559. §. Wo aber jemand von solchen. 77. Ex quibus ite- 168.
rum patet, quod deprædicata Reorum possessio, sicut ne in mini-
mo quidem probata; Ita, etiamsi de monstrari posset, per Reces-
sus Imperii & politicas Ordinationes iterum cassata & præscripta
esset, tanquam irrationalis, evertens omnes Collegiorum Socie-
tates, & commerciis damnosa. Quando enim consuetudo non
tantum LL. publicis adversatur, sed etiam invidiam & læsionem
proximi continet, nequaquam obtinere debet, secundum Geil. 2. Obs.
31. n. 12. (8.) Præjudicare intendunt isti Rei omnibus in Imperio 169.
& extra illud, artificum sodalitiis, quorum omnium prima cura
& fundamentum est, ut nullus opificium exerceat, vel clam labo-
ret, qui in collegium receptus non est. Id enim tanquam pro-
prium semper omnibus rotulis inesse solet. Mev. Jur. Lub. L. 4.
Tit. 13. art. 3. Hoc si tollitur, jam subducto fundamenti fulcro,
quod quasi per omnium gentium consensum, Collegia sustinet,
omnes societates sua sponte collabentur.

§. 19. Quibus præmissis, Resp. ad rat. dub. (1.) Quia usus 170.
Collegiorum Reip. semper visus fuit necessarius, hinc omnia arti-
ficia licita Collegii jure donata sunt, in quibus Rector & Regentes
quidam constituuntur, qui ea quæ ad officium & usum ejus artis
spectant, ritè ordinent atque disponant. l. un. C. de Privil. corp.
Besold. de jur. colleg. c. 1. n. 2. Et, quia Collegii confirmatio pu- 171.
blicæ autoritati relicta, ut cuilibet Magistratui Jurisdictionem
habenti potestas sit erigendi Collegium, & eidem LL. præscri-
bendi. Mev. jur. Lub. lib. 4. Tit. 13. art. 3. n. 5. Hahn. Wes. de LL.
n. 3. Wehner. obs. pr. verb. Zunfft. Richter. Decis. 3. n. 4. Igi- 172.
tur Nulla superest dubitatio, quin hoc Collegium quæstionis, Vic-
torum H. à Magistratu ibidem, & post à Sac. Cæs. Maj. sine re-
quisito civium consensu, ritè & validè institutum & confirma-
tum

- tum sit. Cùm opificium hoc der Fassbinder / in toto Imperio pro
 licito & necessario habeatur; & ideò passim collegii jure donatum
 sit. *Non obstant* Recessus & statuta: quia sicut Magistratus, ex juri-
 173. bus adductis & communi observantia fundatam intentionem
 pro se habet; ita calumniosè disputare videntur Rei, ceu Magistra-
 tus, hoc privilegium confirmando, potestate suâ abusus esset:
 quasi verò ejus autoritas à septem mercatorum contradictione
 posset labefactari; cùm ex civibus reliquis ne unicus se oppo-
 nat, sed gratam habeant hanc Majestatis Sac. Cæs. & Magistra-
 174. tûs confirmationem. Et, si verba allegati recessûs examinen-
 tur, cuivis patebit, iis non ademptam aut limitatam, sed traditam &
 corroboratam esse Magistratui potestatem erigendi & confirman-
 di tales sodalitates, per formalia: *Bisß ein anders von E. E.
 Raht verordnet / oder durch die gemeine Bürger und Einwohner
 ein anders vertragen wird* &c. Ut non nisi per calumniam disputa-
 175. tio de Magistratûs circa hæc potestate, suscipi videatur. Cùm & ipsi
 Rei tandem rotundè fateantur, quod Institutio & confirmatio tali-
 um privilegiorum à Magistratu cujusvis loci dependeat, & sal-
 tem eam clausulam addunt: si fiat sine præjudicio Tertii. Quin-
 imò, etiamsi civitates Imperiales particularia possint erigere statu-
 ta, iis tamen universalibus Imperii Constitutionibus & ordinatio-
 nibus politicis præjudicare nequeunt. *Klok. tom. 1. Conf. 20. n. 132.*
 ubi præjudicium Camerale allegat, in causa Dn. Sebastian *Dio-
 176. ders Witwen* contra Heinrich Kruen 26. Jun. 1609. Sicut enim
 se habent statuta civitatum municipalium ad Superiorum ordi-
 nationes, quibus se subicere tenentur. *c. 2. x. de maj. & obed.* ita se
 habent statuta Principum & Civitatum Imp. ad Constitutiones
 177. Imperatoris. *Klok. d. l. n. 133.* & quos ibi allegat. *Ad (2.)*
Resp. Si petita impetrantium essent contra communem utilita-
 tem, dubiò procul plures quàm sexseptem cives reclamaturi
 essent: Equidem intendunt, ne quisquam alius opificium victori-
 um exerceat, sed exinde non fuit Monopolium vini. Nec mo-
 nopoli speciem habet hæc societas, quasi pauci ista compendia
 178. ad se solos derivare vellent: quia certus Collegarum numerus
 hic non denominatus; sed omnes admittendi, quicunque ca-
 paces; & de facto octoginta Magistri in ea reperiuntur, quibus
 quæ-

quæstum quotidianum jure debitum, Ordinatione concessum, propter paucorum mercatorum invidiam subtrahere difficile fuerit. Quod si in manupretio graves alicui existant, in ordinem revocantur; Habent illi suam taxam in rotulo seu ordinatione *art. 8.* à Magistratu præscriptam, ultra quam aliquid ab ipsis exigi, nec ipsi Rei adserunt. *Ad (3.) Resp.* contradicunt 1. sibi ipsis 179. in duplica sua *fol. 8.* ubi, cum ipsis ab Impetrantibus objectum esset, daß die Weinhändler sich der Meister und ihrer Knechte bedienenet, hisce formalibus Respondent: Sie hetten damals den Handel nicht so starck geführet/ und dahero die Arbeit durch die Meister gegen Bezahlung Taglohns wol verrichten lassen können/ weilen sie nicht eben darauf eigne Knechte gehalten und so große Kosten thun wollen. Hanc confessionem postea rursus evertere 180. conantur, quasi majores impensas opificibus quàm servis propriis facere teneantur. 2. Offerunt se opifices Ordinis, quod eadem pro mercede ipsis laborare velint, quâ possunt à servis istis habere: igitur habent Rei quod intendunt, nec amplius ratione impensarum aut læsionis boni publici, quærimonia superesse potest. *Ad (4.) Resp.* frustraneum esse allegatum. Est enim Magistra- 181. tus oppidanus, est Cæsar ipse, qui Victores in ordinem redigere, qui ad rollæ observantiam cogere, qui privilegiis omnibus exuere potest, si ipsis abutantur, cum non deceat privilegia collegii eo usque valere, ut ea in detrimentum Reip. convertat, vim amittunt quatenus nocent, eveniente noxâ exepirant, & Superior ea tollere aut limitare potest. Georg de Cabelo Hispanus *decis. 19. n. 17.* & abusus iusta privationis causa est. *S. f. 7. de his qui sui vel al. jur. l. 1. § 2. ff. cod. Mev. jur. Lubec. L. 4. T. 13. a. 3. n. f.* *Ad (5.) Resp.* 182. Svave quidem argumentum esse, sed quod si attenderet, omnia simul Collegia everteret. Omnes in reliquis civitatibus Imperialibus mercatores vinarii, vel qui vina ex propriis vineis colligunt, eadē ratione uti possent: dantur patresfam. qui centena vini plaustra in cellis possident, nec tamen de propriis famulis alendis cogitant, tanquam re illicita, & Constitutionibus Imperii prohibita, nec meliorem hos mercatores desiderare puto posse conditionem, quàm quall omnes reliquæ Imperii civitates, imò & extra Imperium utuntur. *Ad (6.) Resp.* quod arbitrantur adversarii, 183.

- quasi victores nesciant modum tractandi vina exotica; Id pro iniuria & cavillatione illi accipiunt, utpote qui in illis partibus peregrinati, artem quoque suam ibidem exercuerunt; quin & sufficientes peritosque ex illis partibus famulos substituent. Ad (7.)
184. Resp. Puniendam esse hanc Reorum arrogantiam, qua se potius vel excessuros civitate seu jactitant seu minentur, quam ministeriò vel operâ Impetrantium uti velint. Nec flecti enim Justitia illis minis debet: Cùm in aliis quoque civitatibus, ubi majus vini commercium est, nulli tamen famuli domestici à mercatoribus sustentantur. Majus, puto, lucrum illos sentire, quàm ut tam citò id relinquunt: quod nec fieri potest; & si facerent, confestim adessent alii, vel ex Impetrantibus, qui locum illorum subintrarent, & civitati majora commoda, copiamque vinorum adferrent: & si aliò migrent, meliorem tamen conditionem alendi famulos proprios non reperient. Ad (8.) Resp. Si tantum probarent Rei quantum deprædicant, jam indubia victoriae spes penes ipsos esset: sed nec unum testem producant, nec unicum locum nominant, in quo similis libertas exerceatur vel in usu sit. Quod verò Collegia ubi vis vigeant, quod nulli liceat opificium exercere aut famulos alere, qui albo Collegii non est inscriptus, id in omnibus civitatibus & terris, ubi vel vina cresunt, vel commercia vinorum florent, receptum est & notorium; & vix credibile, nec ullâ ratione probatum, quod hæc sola civitas, hoc solum collegium, non possit aliorum
186. jure & conditione censeri. 2. Fatentur ipsimet Rei, quod mercatores vinarii antiquitus opificum, non famulorum domesticorum operâ sint usi; Id tamen tribuentes liberæ facultati, quod in arbitrio ipsorum fuerit, aut horum aut illorum operâ uti. Ex quo tamen infertur, quod ex actibus difformibus & dissimilibus nulla legitima consuetudo vel possessio introduci possit. *Myns. cent. 6. obs. 42 n. 2.*
187. Et notissimi juris est, id quod non ratione introductum, sed errore primùm deinde consuetudine obtentum, in aliis similibus casibus non obtineat. *l. 29. ff. de LL.* Ad (9.) Resp. Non latere istud quidem, sed differunt istæ Societates à Collegiis de quibus hæc sermo, quæ saltem opificii exercendi causâ, non ad suffragia ferenda instituuntur. Ad (10.) Resp. Propriam allegare turpitudinem, qui ait: Non se putasse, Impetrantes tam latè istam ordinationem

natio

tionem contra mercatores istos & eorum famulos esse extensuros: quomodo enim ignorantiam prætexere possint, quam Jus gent. consensus omnium civitatum, observantia omnium Collegiorum confutat, quam Recessus & Ord. Imperii confirmant? Ad (11.) 188.

Resp. Nullum jus sub prætextu falsò jactatæ utilitatis publicæ, Nullam possessionem unquam acquisivisse, ut *sup.* demonstratum, Nec acquirere potuisse, Legibus Imperii obstantibus, & omnia talia collegiis contraria cassantibus, & irrita reddentibus. Ad (12.)

Resp. Nullam adesse cassationis aut limitationis causam, quæ, licet reservata, sine ratione tamen fieri nec debere nec posse. Ad (13.) 189.

Resp. jussam quidem esse Remissionem, sed tum demum, si circumstantiis benè consideratis, causa opificiorum legibus, rationi & Imperiali constitutioni conformibus adversetur, ut Magistrorum & famulorum diffamationes injuriæque evitentur: *So fern dieselbe*

Sachwied. r selbigen Orts hergebrachte vernünftige/ und denen Reichs Constitutionibus nicht ungemäße Handwercks und andere hergebrachte Rechtmäßige Ordnung lauffet. Quo casu, si Appel- 190.

lantes nullum justum gravamen ostendunt, si appellatio præscriptis Collegii regulis, rationi & legibus Imperii repugnat, si à Juce vel Magistratu loci prius informatio petita, omnibusque discussis, ratio boni publici id efflagitare videtur, causa ad Judicem loci remittenda est. Ast, nostri Impetrantes, nil quod rationi, ar. 191.

articulis Collegii aut Constitutionibus Imperii repugnet, desiderant, petunt manutentionem Rollæ à Magistratu & Imperatore confirmatæ: rogant ne ipsis subtrahatur quæstus quotidianus, ut non evertatur articulus Rollæ fundamentalis; ut relinquuntur beneficia quæ Rolla ipsis tribuit, quæ constitutiones Imperii confirmant, quibus alia Collegia omnia in omnibus Imperii civitatibus perfruuntur. Ad (14.) Resp. ex hætenus deductis esse mani- 192.

festum, quod nulla hîc ratio boni publici obstet, quò minus Impetrantes apud ordinationem seu Rollam suam manuteneri, famuli Reorum domestici tolli & paritio injungi debeat.

§. 20. Atq; hæc ita disputavit Laudatissimus Jctus Dn. Franc. 193. Friedr. ab Andlern, tunc temporis in Academia Herbipolensi Antecessor Nobilissimus, hodie in aula Cæsarea Consiliarius Imperialis Eminentissimus, in sua Jurisprudencia quâ publica, quâ priva-

194. *ta Lib. I. Tit. 4. n. 36. ad fin. pag. 102. sqq. unde excerpimus. Utrum autem causa judicialiter fuerit definita, & in utrius partem victoria inclinaverit? equidem exinde non licuit perspicere: Quoniam tamen Victorum boëthos etiamnum in mercatorum vinariorum ministerio passim per urbes Imperiales deprehenduntur, non aliud conijcere licet, quàm aut jure suo Victores excidisse, aut sanè rem in suspenso permansisse. Labet igitur, tum exercitii, tum veritatis indagandæ gratiâ, paulisper in causam inquirere, ac duo hæc præprimis: (1.) Quò genere actionis: & (2.) Adversus quemnam Victores experti fuerint? Inspicere. Ac primum quidem videtur, ac si *Actio Negatoria* potuerit institui, fueritq; instituta; Ajo tibi jus non esse, ministris artis nostræ uti. Nam hæc intentio ex sup. deductis haud obscure elucescit, estque non minus dilucidè in eorum rotulis, nempe *artic. 13. Daß kein Gesell noch Tagelöhner bey einem Meister soll arbeiten/der nicht das Faß binden ebner maßen an einem zünfftigem Platz/bey einem ehrlichen**
197. *Meister redlich gelern/bey Straff 10. Rthl. quàm ipsis Imperii recessibus v. g. 1551. §. Weiters haben wir 2c. fundata, ubi quippe clare dispositum: Daß die ankommende Gesellen sich bey den Meistern des Handwercks anmelden/ welche ihnen mit Gleiß nach Dienst und um einen Meister umsehen sollen. Jam verò Negatoria*
198. *non solum super servitutibus, sed & quovis alio jure competit. Sicut enim actio utilis Confessoria hodie ad asserenda & vindicanda incorporalia jura alia Gerechtigkeiten/ accommodatur: Ita & Negatoria ad illa neganda. arg. c. Tua. 25. c. prohibemus. 19. x. de Decim. l. 5. §. 2. ff. si ususfr. pet. l. 3. C. de prescr. 30. ann. l. 9. §. 2. in f. ff. de damn. inf. l. f. ff. de Arb. cad. vid. Henn. Hammeltr. de Act. c. V n. 5. c. VI. n. 3. Joh. Fab. ad §. eq. 2. §. de Act. Dn. Hahn.*
199. *de Jur. rer. concl. 56. Vereor tamen, ut hanc actionem instituerint, tantò Patronò muniti; quia ut maximè de cœtero quadret, petitorium tamen judicium est, à quo ut abstineant, Advocati primitus edocentur, ac maximè sibi cavent: quia enim Reorum partes favorabiliores sunt, quivis mavult Rei quàm actoris partes sustinere: Reus autem tunc est possessor: jam secundum vulgatum*
200. *illud: Beati possidentes. An igitur Possessorium instituerunt; & an recuperandæ, an tuendæ, Uti possidetis? Sanè, Mercatores vinarios*

rios in possessione esse, confiteri videntur. Num igitur Prohibitoriū:
 Ne alant: An Restitutorium instituerunt? sanè sponte suâ boëthi
 ad illos accessisse dixeris. Num igitur Exhibitorium, de Libero ho-
 mine exhibendo? Dolò enim detinent, quibus statuta victoria *sup.*
 allegata nō sunt incognita. Enim verò, ut invitos non occuparunt, 201.
 ita nec ingratis eorum detinent, Sunt etiam ea judicia omnia or-
 dinaria. Videntur autem magis extraordinariam persecutionem
 instituisse; quia non Actorum sed Impetrantium nomine veniunt:
 nam licet Conditionem ex moribus, de qua vid. *t. t. ff. de condict.*
ex lege, ibiq; Dd. instituire potuissent, attamē unusquisq; amat bre-
 vitem, & quod potest fieri per extraordinariæ persecutionis com-
 pendium, non debet fieri per judicii ordinarii dispendium. Esto igi- 202.
 tur, Exhibitō eos extractō articulorū suorū, ubi de non alibi, quàm
 apud Magistrum artis suæ regularem, operis elocandis disponitur,
 petiisse, Mercatores vinarios ad certum diem citari, iisque injun-
 gi, dimittant, & ad suos Magistros relegent boëthos, securosve Ma-
 gistros collegiatos reddant, de non ampliy eos turbando, aut post-
 hac homines suæ artis in familiam suam suscipiendo. Jam subo-
 rrentur *Quæstiones*: Ecquid Vietores in concreto: Aut, reducendo 203.
 hypothesein ad thesin: An Ullus opifex, vel ullum collegium, va-
 leat quosvis alios homines vetare, Ne in famulitium suum assu-
 mant Ullum ex genere aut familia opificum, Boëthum, optio-
 nem, adiutorem, aut quò nomine insignias? Et, si in factō contin- 204.
 gat, iniisse vel mercatorem, agricolam aut quemcumque œco-
 nomum, cum famulo quodam opificiario contractum locationis,
 de operis familiaribus præstandis: Quò commodiori remediō ne-
 gocium istud disturbent & jus suum persequantur? An mercatores
 prohibendo, ne conducant: An boëthos, ne istis operas elocent?
 §. 21. *Ad priorem Qu.* quod attinet, dubium (i.) non est, quin u- 205.
 nusquisq; illius juris quod ipsi in LL. propositum est, persequendi
 facultatem habeat: Ad quid enim prodesset, Scribere LL. assignare
 in iisdem personis statum & conditionem, attribuere illis res atque
 jura, Nisi & persequi illa liceat, ad eaque persequenda remedia
 suppetant? Jam verò magistris & collegiis jus hoc datum est, Ne 206.
 Boëthi sui ad alios transeant, conseq. artis fundamenta & arcana
 ad exteros, transferant, & adversus Magistros, ingratiſsimos se ex-
 hibeant,

- hibeant, sibiq; in eventu ipsis maximè noceant : dum tantum olim decederet ipsis, quantū nunc ipsi transferunt ad alios, subducunt autem suis Magistris : quid vetat E. huic malo obviare, maximè judicialiter? Accedit (2.) & hoc, Quod nec rustici patiantur, famulos suos sibi abstrahi, ac non exigua LLatoris cura sit, Ne agricultura detrimentū capiat ex eo, dū homines agris colendis idonei & necessarii, passim ad opificia & officia oppidana alia adsumantur. Integra sanè Natio Vandatica vindicatur ruri, glebæque ita adscribitur, ut ad opificia nullatenus admittatur. Tacemus nunc (3.) præceptum decalogi decimum, Non concupisces proximi servum!
207. Ex parte adversa *pro Conductoribus facit*, quod (1.) UTI FAMULIS, sicut in œconomia spaciofa necessarium, ita in se ex genere permissorum; nec ulla lex hætenus datur prohibitiva: Multò minus (2.) usq; huc prodiit aliqua, jubens ut certi generis homines assumantur, prohibensq; extra professionem egredi & v.g. Militem, uti
209. operâ paganorum, *keine Land- und Bauerleute zu werben*. Sed hoc solum, ne, qui actu aliorum sunt servi, & operas patribusfam. locarunt, ex suo famulatio trahant ad militiam, ipsis, eorumq; dominis invitis, ante tempus locationis finitum; Item ne ipsos patresfam. abstrahant ab uxoribus, à re familiari, ab homagio Principis. Cœterum exteros, cœlibes, adspotos, seu qui sunt absque domino, & quorum spacia sunt finita, scribere non vetantur. Non (3.) Rusticum, Ne operâ aliū, quàm rustici utatur. Ita enim videmus cives quosdam famulas suas rusticis messis gratiâ locare, daß sie ihre Gesinde in der Erndte auf den Schnitt schicken und verdingen: ipsos etiam cives, imò adeò ipsos opifices egenos, & quorum operæ opificiaræ haud desiderantur, operas œconomicas patribusfam. lubentissimè, & absque omni periculo vel dispendio juris collegiū
210. locare. Quorsum pertinent (4.) in prædiis Nobilium usitati præfecti instrumentorum *Schirrmeister*/ ut plurimum periti arte instrumentorum conficiendorum, eaq; præter etiam ampliori mercede conductorum, ut constat ex *Const. Elect. Sax. super æquilibrio mercedis famulorum, Gesinde Taxa. 31. Jul. 1623. class. 8. in corp. J. Sax. vol. 1. fol. 510. Einem Schirrmeister der sein eigen Wassen/und das Geschirr machen kan/ 12. 14. 15. biß 16. fl. Einem Unter-Schirrmeister/ so das Geschirr nicht machen kan/ 10. biß 12. fl. Quinimò*
212. *(5.)*

(5.) quotidianum atque exinde notorium est, in œconomiis am. 212.
 plioribus Illustrium personarum, Monasteriorum & sim. peculia-
 res haberi Lanios, Pistoros, Vietores, non Magistros utique, verùm
 ut plurimum Optiones, seu tales adjutores qui vice Magistrorum
 esse possunt; & pro lubitu Collegio illius vel proximæ civitatis in-
 corporatos esse, eorum jura impetrasse vel neglexisse, ac nihilomi-
 nus à Dominis suis defendi. Quid vetat igitur, quò minus (6.) sin. 213.
 gulæ quoque personæ privatæ, sed quorum œconomia plures exi-
 git diversæ conditionis personas, tales inter cœteros conducant,
 qui juxta opificiũ aliquod calleant, & pro re nata unum vel alte-
 rum artis suæ actum exercent? Quoties contingit, Chirurgorum
 Sartorumque boëthos, operas ministeriales aliis præstare, vob
 Cammer-Diener uffwarten? Ubi (7.) probè attendendum di. 214.
 scrimen objecti & modi, seu Operarum communium, & quæ artis
 suæ sunt propriæ: item: Principaliter illas locaverint, An ex acci-
 denti & in factò quandoque operentur: Potissimum autem ad sco-
 pum & finem, qui omnes actiones determinat, attendendum est.
 Sicut v.g. Vietores vinariis mercatoribus operas suas vietorias di. 215.
 rectò non elocant, nec eâ intentione ad eos accedunt, ut artem su-
 am apud eos continuent & exercent, aut quidquam arcanorum
 ad eos transferant; licet ex accidenti eveniat, aliquid suæ artis ab
 aliis observari, sed absque veris principiis atque fundamento: sed
 potius, ut ipsi artem suam perficiant, seu aliquid ulterius eidem
 addant, aliunde quàm à Magistro hauriendum. Nec enim o. 216.
 mnia discimus Tyrones à Magistro, sed peregrinando expe-
 rimur & proficimus; Unde proverbium: Hab ichs nicht er-
 lernt / so hab ichs erwandert. Non aliter ac si Murarius ad Qua-
 dratarium, Steinmessen / aut hic ad statuarium, Bildhauer / artis
 in gradu excellentiori addiscendæ causâ transeat: Idem foret, si 217.
 Faber lignarius artis architectonicæ discendæ gratiâ se committat
 Architecto. Nec abludit, quod v. g. chirurgus, ut peregrinandi
 absque suis sumtibus occasionem habeat, operas vulgares & fami-
 liares alicui Domino addixit; ac nihilominus barbam quandoque
 radit, crines resecat, aut fucum seu capillos adscititios die Perus
 que comit, aut simile quid ad artem pertinens facit. Sicuti & 218.
 quando sartor pro famulo cameralei servit, & unâ vestium curam
 F gerit,

- gerit, purgat, sarcit, recondit, promit: ea enim omnia ex accidenti fiunt, & nihil inde arcanorum artis ad dominum redundat; aut si conducens boëthum, occasionaliter aliquid ab eo perferatur, idem fiet, conducto Magistro: Et quæ invidia est, Nolle aliquid artis suæ sciri ab aliis? quid E. si quis ex se didicerit? Sanè in usum suæ familiæ aliquid efficere, neminem jure vetabunt artifices!
219. Nec foret satis causæ, si Sartores Magistri ad similia pro æquali mercede se offerant: Neque enim totos se mancipabunt alii, aut partem familiæ alienæ fieri se patientur, longè minus domum familiamque suam propterea relinquent; & si faciant, onerosi erunt Domino. Neque contra Dominus indiget, v. g. Sartore professione tali, nec Magistri aliud quàm vestes conficere vellent, cœtera autem ministeria, quorû causâ locatio instituta, quorumve Dominus maximè indiget, recusaturi erant. Atq, adeo eveniet directio contrarium ejus, quod Dominus receptione hujusmodi famuli intendebat, voleretque servus ex parergo facere ergo, ab ergo planè immunis esse.
220. §. 22. Quibus præmissis, facilis erit *ad instantias responsio*. Nam ad (1.) Resp. verum quidem esse, quòd Transitio ad alios Boëthis prohibeatur: at verò, non omnis actus qui contra legem fit, est ipso jure nullus, de quo vid. Vinn. *select. Qq. Lib. 1. qu. 1.* Sed spectanda intentio prohibentis: At ex contextibus oppositis R. I. 1550. Tit. 39. 1548. Tit. 37. & sim. patet, hoc solùm prohibitos, ne ipsi circumeant operas quæsitum, sed alios ablegent. Item in opposito Rotulo civitatis H. *artic. 12.* prohibitos saltim esse Boëthos opificum, ire ad irregulares sui opificii magistros, aut non prohibentur ire ad planè extraneos & qui in suo genere sunt inculpati: Minus verò prohibentur illi Extranei, ad se venientes propriâ sponte, suscipere. Ratio autem superioris prohibitionis non hæc est, quasi omnis ad alios transitio in se & absolute sit illicita, sed fit solùm compescendorum irregularium Magistrorum causâ, ut ex hac desertione & contemptu, deducantur ad agnitionem sui, exciteturque apud ipsos odium statûs sui præsentis, & desiderium receptionis inter honestos. Alioquin si ad eos ut tales boëthis liber accessus esset, discrimen nullum animad-
- verte.

verterent, nec magnopere curarent, in gratia collegii esse, vel solitarios. Dum igitur lex non operatur ultrà, quàm tendit ratio, at verò prohibitio magis adversus Irregulares & in eorum odium directa est; sequitur, licitam esse boëthis transitionem ad cæteros; Nam exceptio firmat regulam in casibus non exceptis: & Odiosa non sunt extendenda. Deinde, omnia exaudienda sunt Rebus sic 224. stantibus & in eodem statu permanentibus. Prohibitio illa tendit quidem adversus boëthos, sed illos, qui eundem statum volunt retinere & continuare, atque sic post aliquod tempus ad suos redire. Nam si ad alios transeant, intentione illam professionem addiscendi & olim exercendi, jam nihil amplius ad priores attinent. Neque tunc Magistri Jurisdictionem aut statuta sua extendere pos- 225. sunt ad extraneos, nec aliud sanè sentiunt damnum, quàm Numerum suorum esse unò homine minutum; At verò, id non magnopere adversatur scopo collegiorum communi, qui semper ad coarctationem personarum solet esse directus. Quod si quis redit 226. post tempus, continuaturus pristinum opificium, tunc poterunt eum castigare, sicut moris est, & cum apud irregulares ultra quatuordecim dies quis commoratus est, meist es verstraffen. Poterunt item à Magisterio arcere, dum docere non potest transacta, inter suæ artis atque professionis homines, peregrinationis spacia, solle Kundschaft bringen/das er dem Handwerk nachgezogen / und seine Zeit bey ehrlichen Meistern zubracht. Ad (1.) Resp. Longè di- 227. versam LLatoris, circa constitutionem famulitii, Gesinde- und Bauer-Ordnung esse intentionem, ac circa opificia, Handwercks-Ordnung. Quoniam enim status rusticanus ipsis sordet rusticis, optat ephippia bos piger, & laboris declinandi causâ catervatim aliud vitæ genus quarunt, studendum utique atque laborandum, ut ad priorem statum reducamus in eoq; eos retineamus, Ne agricultura, cæterorum statuum fundamentum, necessariò personarum numero destituatur. At, omnibus passim ad opificia conflu- 228. entibus, nullâ retentione opus est, præcipuè, dum ipsi opifices fermè ignorant, quibus modis multitudinem sodalium cum effectu reprimere & coërcere valeant, subinde ingemendo; die Welt sey voll Volcks und allenthalben mit Leuten überlegt / können nicht fortkommen / geb nichts zu verdienen: petunt numeram reduci, möchts

möchts Handwerck biß uff so viel Personen lassen aussterben.

229. Quod si tantus esset inter collegia opificum defectus Boëthorum, quæ Ratio est, quod spacia docendorum tyronum tantopere distendunt, ut singulis sexenniis vix unum habere liceat? müssen sechs Jahr uff einen inne halten. Aut quare non egenos & labore vacuos adsumunt de suo collegio sodales, arme Meister/ quorum
230. operâ in vicem boëthorum deficientium utantur ad interim? Ad (3.) Resp. Procedere in casu, quo Mercatores Vietorum optiones à suis ministeriis abstraxissent: secus in receptione sponte adventantium eorum qui bonâ pace à prioribus Magistris dimissi, ratione autem futurorum, adhuc sunt vacui atque liberi.
231. §. 23. Ad alteram Qv. quod attinet, brevibus volumus nos expedire: *Utrum* Vietores actionem suam adversus boëthos, an eorum hospites direxerint? & *Utrum* facere debeant quævis alia Collegia, casu eveniente? quid item intersit, hoc an illud faciant? *Primum* ex actis constat, non Boëthos sed Mercatores vinarios, tanquam quasi possessores aut detentores conventos fuisse, qui
232. pe adversus quos omnis disputatio dirigitur. Nec credideris immerito: (1.) cum & vindicatio & ad exhibendum actio, cum omnibus suis possessoriis remediis, adversus possessorem competant, & (2.) noxalis actio propter damnum à quadrupede vel servo acceptum, ex solo possessionis principio contra Dominum detur, utpote qui dubiò procul animal protecturus, nec inconsultò se abduci passurus sit: Idem nostros quoque mercatores facturos, vero
233. admodum simile. Et quidni (3.) adversus illos? Sunt enim illi, qui collegiis & Magistris suos boëthos abstrahunt, desertoribus refugium præbent, abs quibus receptaculis si foret, boëthi ministeria dominis, seque ipsos haut subtracturi essent, juxta illud: *Wo kein*
234. *Häler ist/da ist auch kein Stehler.* Quod autè (4.) adversus celatores, quàm profugos agere præstet, ex eo colligas, quòd priori casu, factò manifestatò, & celator puniri & profugus recuperari queat: ast, actione solùm adversus desertorem institutâ, hunc equidem recuperabis, at ille impunis erit; Nec enim Judex impertit officium, nisi imploratus: & sententiam oportet esse conformem libello, nec progredi licet Judici ultra quàm petitum est.
235. §. 24. Econtrâ, ut largimur, adversus mercatores actionem in-
- tenta-

tentatam fuisse, ita minimè sic fieri conducere aut oportere arbitramur: Per *rationem*, quòd formulæ actionum concipiuntur ex verbis Legum, ut adeò, In cujus personam Lex non est concepta, in eum neque actionem dirigendam esse constet: & sicut alio agente quàm de quo loquitur instrumentum, Exceptio: Tu non es nominatus in instrumento, nascitur: ita & passivè, si alius conveniatur. Unde inferimus: Actionem adversus Mercatores perperam 236. institutam fuisse, iisque exceptionem intentionis & facti, seu Non competentis actionis competiisse; quàm non oppositâ, æquè atq; ex altera parte peccatum fuisse. Minorem nostram ut probemus, nulla necessitas cogit, quia negativa est, cujus per rerum naturam nulla probatio, eique inhæremus, donec lex afferatur, vetans Ne quis alterius quàm suæ conditionis homines in suam familiam suscipiat, Illi, *xx.* qui hætenus seu *ex Recess. Imperii, seu Rotulis Collegiorum* 237. allati sunt, de boëthis quidè loquuntur, ne illi ad irregulares Magistros accedant; ad hoc autem, Ne alius eos suscipiat, ad quod tamen probandum allegantur, minimè pertingunt aut sufficiunt: & solent quoque statuta opificum stricti juris esse nec ultra literam extendi, ut adeò nec interpretatio extensiva locum habeat. Quin 238. etiam, adversus Mercatores illos vinarios prohibitio isthæc non quadrat, ut qui Victorum boëthos præ reliquis equidè eligunt atq; alunt, tanquam professioni suæ hætenus aptiores, quòd vasorum, doliorum, ligni & transfusionis vinorum, (cui solent victores adhiberi) des *Weingiehens* peritiam habent majorem: & in subitaneis casib; rupti cinguli, hiantis dolii aut sim. opidè fructuosè adhibentur: Ad ipsa autem vasa nova conficienda, & opificium integrum formaliter exercendum, nec indigent iis nec adhibent eos 239. Mercatores; sed ad curanda vina, tanquam functionem primariam, cui altera illa, cinguli applicandi, aut si quid inexpectatis eventibus aliud ex arte victoria præsidium accersitur, saltim accedit, & ut ita dicam famulatur. Quod, utrum mercatoribus prohiberi, aut, utrum Rotuli, eorumque articuli huc applicari queant, est de quo dubito. Nec faciunt quidquam, quæ in contra- 240. rium aducta sunt, Opus fuisse, ut conveniantur magis Mercatores tanquam Detentores, & qui verosimiliter boëthos protecturi, retenturi, & ne discedant aut abducantur impedituri: Nam labo-

- rat hoc argumentum falsâ hypothesi; nulla hîc adest Detentio aut
241. inviti retentio. Sunt Boëthi homines liberi, sui juris, nec in Vieto-
rum nec Mercatorum dominio, ut dicere possis, alterum eos alteri
detinere, vorenthalten. Cùm tempore conductionis finitò à mer-
catoribus discedere cupiunt, bonâ pace dimittuntur. Et si præter
voluntatem detinerentur, ipsi ad libertatem erant proclamaturi;
242. Vietoribus obstat Exceptio Juris Tertii. Nulla deinde subest fuga
vel latibulum; oportet Boëthos ex more & statutis opificalibus
peregrinari, atque sic utique à Magistris discedere, quia, ut paulò
antè dictum, non omnia domi discunt: quod autem ad mercatores
vinarios divertunt, non sanè in cellis perpetuò latent, aut tanquam
in carceribus subterraneis detinentur: neque etiam ob unius alte-
riusve optionis, ad aliam professionem digressi, penuria adjuto-
rum apud Collegia exoritur, tanta quidem, ut operosò processu
243. opus sit revocari domum, quin alia suppetant remedia! Satius
longè, credo & prudentius fecissent, Mercatores nequaquam lite
pullando, & solis boëthis denunciando, ad suos ut redeant Ma-
gistros, sub comminatione jurium opificalium adversus eos exer-
cendorum; quæ, qualia sint, *suprà* jam dictum, Exclusio videl. à
jure Magisterii, propter defectum documentorum, quibus pere-
grinando inter officinas & magistros legitimos versatos se do-
ceant. Multa item atque expiatio seu emendatio. Ita enim abs-
que strepitu judiciario per indirectum suâ autoritate jus suum po-
tuissent consequi; cœteri boëthi hóc exemplò facilè absterriti
fuissent. Ut autem etiam in futurum collegia secura esse potuerint,
novò articulò id efficere potuissent, quò etiã exteri prohiberentur
titi ministeriò boëthorum in negociis œconomicis, (dum possi-
bile sit, talem à Magistratu obtineri:) Sed tum deberent etiam Ma-
gistri mercatoribus promptius & æquioribus conditionibus ir-
fervire, nec non peregrinantibus sociis operas suppeditare, ne ex
245. desperatione cogerentur ad alios ire. Quod igitur ultimò locò,
tanquam Cautela & compendium fuit allatum, si actio instituatur
adversus Magistros, Refutatione non indiget, dum ipsosmet auto-
res suos fefellit, ac pro duobus effectibus speratis neutrum protu-
lit, ut hâc viâ nec socios è nido, nec multam hospiribus excutere
potuerint. Sed de his plus fortè quàm satis hæc dicta, omnia au-
tem rectius sentientium iudicio commissa sunt. CAP.

CAP. VI.

De Prohibendo artis exercitio.

§. 25. Restat videre, quarum Rerum prohibitio sit? Ubi 246.
 notandum, quædam ex jure naturæ esse, atque *in facto consistere*,
 h. e. liberrimæ cujusvis potestati & arbitrio relicta esse, quæ dicun-
 tur Res meræ facultatis, conjunctæ cum quadam indifferentia faci-
 endi omittendive; harum prohibitio nemini de jure competit, fa-
 ctaque impunè sperni potest. Quod si tamen aliquis eidem ob- 247.
 temperet, alteri ex diuturna intermissione demum jus quoddam,
 cum facultate imposterum prohibendi agnascitur. conf. Gebhard.
tract. de Usucap. cap. 3. §. 2. n. 28. Grot. *de J. B. & P. L. 2. c. 4. n. f.*
 quia per illam Prohibitionem constituit se in quasi possessionem
 Juris prohibendi, in eaque confirmatus est per alterius cessatio-
 nem & acquiescentiam. Quædam contra magis *in jure consistunt*, 248.
 seu, censui rerum communium exempta, uni, vel pluribus unum
 repræsentantibus, pro jure proprio assignata, à quorum usu quem-
 vis, ut à cæterarum nostrarum rerum corporalium occupatione,
 arcere atque prohibere possumus: Suntque, si campum juris pera-
 grare liceat, innumera, sed ad nostrum scopum pleraque imperti-
 nentia. Quantum autem ad rem opificiariam attinet, vicissim 249.
duum generum esse videntur: aut enim magis concernunt singulos
 qui sunt in Collegiis, atque adeò usum quendam privatam diffun-
 dunt in quemvis, etiam seorsim consideratum; Aut verò non
 cadunt nisi in integram universitatem ut talem: Illa exercent &
 consequ. prohibent etiam Singuli, quanquam non aliter nisi qua-
 tenus sunt de universitate, & sub auspiciis Collegii. Quibus præ- 250.
 missis, pro *Regula* quoad Jus prohibendi notandum, quòd illud re-
 gatur secundum Jura competentia: Quodlibet igitur Collegium
 ejusve membra, noverint, quid vel ex suis privilegiis vel ex more
 & recepta consuetudine ipsis competat: Ne vel plus quàm debe-
 tur arrogent sibi, vel de juribus suis ex ignavia quid remittant. Ea 251.
quæ singulis debentur, colligi ferme poterunt ex his quæ de juribus
 Magisterialibus dicta sunt: v. g. (1.) *Artis propagatio* per doctri-
 nam

- nam & institutionem puerorum: Hinc omnibus qui 'artem' rite non didicerunt, aut collegio se non univerunt, aut eodem rursus quavis causâ exciderunt, vel saltim ad tempus suspensi sunt, inter-
252. eâ prohiberi potest Tyronum informatio. Quemadmodum non ita pridem collegium Vietorum hujus loci conquerebatur adversus Nicol Henzken, (Vietorem extra collegium viventem, de cujus statu atque jure plura dicendi alibi recurret occasio,) quod puerum quendam cognatum suum informandum suscepit, quem nec ipse mittere; aus gelernt geben / possit, nec collegium liberum
253. pronunciarum sit, loß sprechen: Rogabat igitur Injungi utrisque, tam Magistro quam pueri Parentibus separationem; quum certum sit, non alium quam Turbatorem inde evasurum, würde anders nichts als einen Pfuscher aus ihm ziehen: offerendo simul in gratiam pueri alium Magistrum idoneum ac regularem; Jussus quoque Senatûs secutus est: sed partes, ut mihi relatum, postea transegerunt, ac Collegium irregularem Magistrum in gratiam
254. recepit. Pertinet isthuc (2.) *Artis exercitium*, quod consistit partim in Rerum ad illud opificium pertinentium elaboratione & productione, quâ prohibere possunt aliis, per rationem, quia licet quis calleat, artem tamen aut ex se, aut penes Irregularem didicit magistrum, & sic ex fundamento non calleat. Ex quo principio etiam Facultas Medica censuit, Materialistis non competere Præparata, Destillata
255. & Composita; quod ex arte illa conficere non didicerint: In quodam ad Illustris Regiminis tutelaris instantiam arbitrio, emissio d. 27. Mart. 1681. verbis: (3.) Denen Materialisten keine præparata, destillata oder composita zu führen zu kommen / weil sie die præparation, destillation und composition der Kunst gemäß nicht gelernt / und darinnen viel Betrug zu großen Nachtheil des ganzen
256. Landes vor sich gehen kan. Vel, licet rite didicerit, magistrum tamen suum certo addixit loco, ist auf eine gewisse Stadt Meister worden / non debet igitur ire ad aliam, in præjudicium magistrorum illius loci. Hinc Opifices collegiati in unaquaque civitate habent Jus prohibendi extraneos qui sunt ejusdem opificii, Ne ad illam civitatem veniant, operarum suarum ibid. elocandarum gratiâ, daß keiner dort selbst darf Arbeit dingen / und noch weniger
257. verfertigen. Quando igitur Georg Diezel, Lorarius Geranus argue-

argue-

arguebatur, quòd à Corbello, Magistro equitum Cæsareano, de Legionè Comitis Dinnevaldici, Jenæ hybernante, conduxerit certum numerum frenorum, & quæ ad apparatus equestrem spectantia, suæ artis homines conficere solent, eaque ex parte hîc quoque perfecerit, Noluerunt ipsum ad sortitionem in nudinis admittere, Donec causa coram Senatu Jen. 7. 30. Aug. 1678. amicabilem componeretur.

§. 26. Istud quæsitum memini, Num ista prohibitio usque eo 258. sit extendenda, ut Ne *instrumenta* quidem vel *adminicula opificii sui*, cum possit, opifex quispiam, ipsemet aptare sibi valeat? Finge: Sutorem coria velle præparare, Fabrum clavos solearios conficere? quod posterius Clavularii die Nagelschmiede / adversus Thom. Severin. Hirsch / solearium Husschmidt urgebant 15. Nov. 1678. Sanè durum videtur, Juberi ab aliis ut emas, quod penes 259. te ipsum habes; atque inconueniens istud inde proventurum, ut nec spartum seu cheleuma, (sunt fila picata, Schuedraht) aut clavos crepidarum ligneos, quorum confectioem plerumque aliis ob vilitatem laboris, & quòd non mereantur operæ pretium, committere solent, amplius ipsimet ubi velint, præparare, vel ferrum acuire valeant, quin Cotarius der Schleiffer intercedat. Enim- 260. verò, ubi vel jure collegii destituuntur, qui prohibitionem arrogant sibi, vel vilitas rei non meretur contradictionem, vel alter in possessione existit, meritò repellerentur prohibitori; sicuti etiam præallegata causa *Clavulariorum* relinquebatur in suspenso, ex illa causa, quòd nec statutorum copiam, quorsum tamen provocaverant, ad manûs habebant, nec Reus ad hanc causam citatus sed ex accidenti præstò fuerat. Sed ubi de ipsa materia sermo, sic 261. uti *Sutores* inter ac *Coriarios* disputatio est de corio præparando: Aliter sentiendum videtur. Nam licet distinguas, utrum in eodem Collegio juncti sint, nec ne: ut priori casu promiscua sit usurpatio: sicut quondam Numburgi servatum fuit: attamen & Clavularii nostrates tunc cum cæteris fabris collegiati erant, ac nihilominus contradicebant: Nec defuerunt Sutoribus Numburgensibus lites, donec à Coriariis per Julium Episcopum separabantur. Circa hanc tamen materiam generaliter tenendum, esse quosdam 262. *artifices*, nullius opificii proprios, seu, ob quos nemo artifex dicatur,

G

& quo

& quorum exercitium non transferit in artem peculiarem, sed vel *accessorios* vel *ministeriales* cæterorum, quales sunt supra memorati *secandorum clavulorum ligneorum*, *Schuepflöcker schnigen* ac *uere ferrum schleiffen* / quibus addas *ductionem filorum lineorum ac laneorum spinnen*. Hujusmodi homines *pannicibus famulari* solent, tantum abest igitur, ut quidquam prohibere auri sint. Dantur autem & *actūs*, qui *peculiare opificium* dici merentur, qui, uti opus à se destinatum ad finem deducunt, ita tamen rem ultimò intentatam haud perficiunt, sed aliis absolvendam præparant; suntque ut plurimum ejusdem generis *diversarum familiarum*: veluti qui ex *Lana* *diversas species*, *Tuche* / *Stoff* und *Zeuge* conficiant, non nisi *Sartoribus* *vestimentorum materiam* præparant; idem de *corio*: Ut adeò aliquando *unica materia* plures exerceat *opificum familias*, prius quàm in *destinatam speciem* perveniat, v. g. *Charta ratione libri*: atque hi quidem, qui *primitus ex crudo elaborant*, rarissimè *sub manu & potestate* rem usque ad *finem retinent*, v. g. *Pannifices*, qui per *familiam suam* *nam & pexant & in fila deducunt*, & ipsi *pannos texunt*. Illi verò *superiores*, aliquando & *primos labores*, sed *limitatè & solùm* in *usum artis suæ aptate* permittentur, nec v. g. *Marsupiarum* per *Alutarios*, *Ephippiarum* per *Coriarios* impediri queunt: At, aliquando in tantum *familiæ istæ opificum*, cæteroquin *cognatæ*, *divortium ab invicem fecerunt*, ut *neutra quidquam alteri de suo indulgeat*, sicut de *Sutoribus & Coriariis* dictum, atque idem in *Pannificibus & Sartoribus*, *Typographis & Bibliopegis* obtinet: Sic, ut nec *Sutor corium*, nec *Sartor pannum conficere*, aut *Bibliopega libros imprimere* permittatur, utcunque ad *artem suam fundandam* *conducat*, & *absque illo operari non valeat*: quia sunt alii, quorum ea est *principalis professio*. Cæterum, si *instrumentum aliquod*, *cujus confectio ad aliam artem pertinet*, *elaborare in usum suum valeat*, velitque tantum *arti suæ subducere*, non adeò poterunt credo alii *refragari*. Unde *quæsitum*: *Ecquid Bibliopega libros suis sumptibus imprimendos Typographo* *locare*, *iisque deinde negotiari valeat*? Pro *cujus affirmativa dicebatur*, *Ex genere permissorum esse*, & *vel rustico licere pecuniam suam impendere utili euidam libro in publicum procurando*;

pra-

præptimis, si Bibliopola nondum jus Collegii nacti, jure prohibendi destituantur. Sed in contrarium allegatum fuit, Adversari hoc tum generali principio, de non egrediendis suæ professionis terminis, tum speciatim intentioni Principis, qui privilegiorum concessione confusionem artium, vitæ generum & modorum lucrandi studet evitare, quam ob causam nec Typographis libros compingere licet. Ad instantiam facile responsum fuit, si ex liberalitate quis alieno libro in publicum promovendo suos impendere nummos velit, non iri impeditum, sed si negotiationis exercendæ causâ fecerit, intercelluros & Typographos & Bibliopolas, quorum distincta & peculiaris hæc est professio: Pro Typographo rescriptum 31. Mart. 1683. Accesserunt autem & aliæ causæ, ob quas inhibiti sunt per Academiam Typographi, operas suas locare in illo libro imprimendo.

§. 27. *Affinis*, sed altioris indaginis est *Questio: Utrum* Patrifam. quivis in usum familiæ suæ valeat res quasdam producere, aut actus (per se an alios) expedire, qui cæteroquin ad opifices pertinent? Quam controversiam moverunt LANII, omnemque moverunt lapidem, ut obtinerent; jam ante spacium temporis præscriptionem Saxoniam longè excedentis. Et quidem prætenderunt Lanii Jus prohibendi Macerationem domesticam, das Heim- oder Hauschlachten/ adversus Incolas loci cujuscunque generis, in quemcunque usum fiat, eique tam acriter institerunt, ut adhibitis ministris publicis, pecora per portas civitatis introduci conarentur impedire. Fuerunt autem *Incole* tum temporis in triplici classe, seu *trium Ordinum*, Cives Academici, Officiales Principis, qui scil. Præfecturæ gratiâ heic commorabantur, & cives oppidani; hinc autem atque inde partim suæ œconomix macerando prospicere, partim Studiosis mentem apparare, Ministri autem Ducales ipsi etiam Principis culinæ, sicubi huc divertisset. zu Fürstl. Ausrichtungen/ de carnibus providere consueverant: quare si tantam quantitatem secundum pondus ac libram è macello coemere velint, non solum prudentiæ œconomicae ac legibus parsimonix videbatur adversari. verum in specie juramento, quò ministri Ducales ad interesse Principis tenentur; nec debebat Princeps in hac mansione extraordinaria deterioris esse

- conditionis quàm in aula, sedeque ordinaria, ubi ad macellum
 274. non est alligatus. Quare & ad humilimam Academiae & Praefecturae denunciationem, Senatui oppidano *d. 18. Mart. 1647.* rescriptum, ut collegiatos de corpore Laniorum severè propterea increpet, ac sub multa quinquaginta florenorum inhibeat, ne ququam, posthac prohibeant, in usum familiae suae mactare, aut pecorum introductionem in portis urbis impediunt: additâ clausulâ
 275. justificatoriâ, si quid pro se allegare valeant. Quando igitur factâ *distinctione* inter necessitatem familiae cujusque, & commoditatem alendorum convictorum, Lanii humilimè se declaraverant, prius se non impedituros, at postè concedere non posse, tanquam suis privilegiis adversans; Id tanquam æquitati conveniens, approbatum, atque Senatui mandatum fuit *10. April. ejusd. anni*, ne Collegium ultra id gravetur, & accedente præprimis ejusdem relatione *de dato 15. Jun.* clementissimè confirmatum *d. 7. Julii 1647.* Sed, quàm difficile fuerit, separare necessitatem oeconomicam, ab usu compransorum, Patuit ex eo, quòd nunquam hæc rescripta firmiter in observantiam pervenerint. Imò *Academia tandem intercessit*, maximè in favorem Studiosorum egenorum, qui cibum ab hospitibus domi præparatum ad museâ curant sibi asportari, pro eoque tenuem pensionem hebdomatariam persolvunt, cujus intuitu & hospites, plerumque tenuis quoque conditionis, non valent multum expendere. Unde cogitatum, Annonæ *pecorum* mactandorum *numerus* Patribusfam. definiri, & in singula trimestria, pro aucto vel imminuto Studiosorum numero variari expediat? ne Collegium adeò numerosum, & nummò carnariò, quem dicunt Accisam, oneratum, in ruinam deducatur. Cujus rei causâ paucis abhinc annis *1671. d. 26. Nov.* Senatui oppidano
 278. per Rescriptum relatio injuncta fuit. Equidem tunc in considerationem venit, in quo statu res Collegii Laniorum sit, tum (1.) ob ingentem Sodalium numerum, qui omnes utique honestè se alere volunt ac debent. (2.) Tenorè privilegiorum, Ne ab alio in arte sua turbentur, quæ promissa, ipsis quoque præstanda. (3.) Praxin aliorum Collegiorum, quæ quietò gaudent privilegiorum
 279. suorum exercitiò, & adversus Turbatores tuitione. (4.) Onera quæ in publicum ferunt commodum, nummi scil. carnarii, quem
 vocant

vocant *Accisam*; cujus intuitu non immeritò compensatio quædam illis debetur. (5.) Insignem domesticæ mactationis abusum, quò termini necessitatis œconomicae exceduntur & collegio huic, ob multos respectûs favore digniori, præjudicatur; Id quod meritò abolendum. Et si quæ plura occurrerint.

§. 28. *Econtra* quoque ut ponderetur, allatum fuit, quòd (1.) 280. Tantum non sit commodum, quod publico per hoc collegium adfertur, Ut propterea patribusfam. compendium istud familiare præcidendum sit; quia mensuri triginta floreni, quos eo nomine pendere consueverunt, neque statum atque perenne onus, sed ad certum tempus impositi, nec etiam æratio provinciali illati, sed in usum Principis domesticum impensi, pro re nata quoque rursus remissi sint; quòd si E. partibusfam. domestica mactatio penitus auferenda, & huic collegio perpetuò adsignanda, nulla sanè foret utrinque proportio: & in eventu non Lanii hoc onus, quod perperam gloriantur, sed Patresfam. tulissent: unde fuit (2.) quòd tantum quoque non sit onus ut ei succumbant, nisi hòc jure prohibendi remunerentur: quia nummum non de suo solvunt, sed ab emptoribus exigunt, dum plaris caro illorum taxatur. Quin 282. potius duplex eâ ratione redundaret onus in œconomos, qui & commodò ex mactatione domestica speratò carere, & libidini lanionum in auctiori pretiò expositi, novum damnum ferre, & his à quibus premerentur, gratias agere, honorariumque dare cogentur; abdicare scil. sæpè dictam mactationem & in mantis Laniorum resignare. (3.) Quòd inter Lanios haud pauci, quorum 283. res familiaris pro conditione sua non malè habeat, existant: oportere igitur cœterorum egestatem neutiquam ex his, quas præterdunt causis descendere, verùm quòd curam opificii debitam non habeant, Boëthos, quibus commodè carere possint, alant, hos pro lubitu agere sinant, interea vacunæ, gulæ atque ludo lident. (4) 284. Quòd numerum suorum fodalium nimium quantum augeant, quotoscunque habeant filios, totos lanios faciant, ac quod palmarium est, nimis maturè, annò vix unò elapso è doctrina dimittant, quo pabulum pecoribus saginandis aptum dignoscere agrè didicerint, & postquam horizontem semel egressi fuerint, Magistros creent; Non mirum igitur, tot unius opificii magistris, qui 285. ultra

ultra septuagenarium excreverint numerum, condignè alendis, reditûs hujus loci haud sufficere, quibus vel amplior tractus non suffecturus sit: An verò justum, ut cœteri cives, cum jactura sua hos alant, & illorum errorem an luxuriam emendent, suôque damnô sustineant? Ecce non aliis artibus mancipent? Nî arcana sua artis compendia quædam nossent! Denique (5.) decrementum Accisæ carnatæ, si vel maximè doceri aliquod possit, non tam ex œconomorum domestica mactatione, quàm ipsorummet sodalium quorundam Collegii Laniorum clandestina mactatione & obambulatione, quâ carnes librationi publicæ haud subjectas ostiatim circumferant, ut exempla deprehensorum docuerint, suboriri. Quando igitur Relatio Senatûs d. 27. Januar. 1672. in eam circiter sententiam emanavit, hætenus quieverunt.

CAPUT VII.

De Attestatis doctrinæ prohibitis.

287. §. 29. Ad exercitium opificiorum, & operum isthuc pertinentium confectionem, pertinet quoque Jus Boëchos habendi, iisque famulitiô finitô attestata tum præsentis, tum vitæ ac morum impertiendi: consequ. facultas aliis irregularibus utrumque horum prohibendi. Sunt enim opificia quædam ejus naturæ, ut unus Magister sufficiat *integritati* & perfectioni rerum perficiendarum; sed non *numero*: quædam verò plurium hominum manûs in unoquoque corpore elaborando requirunt. Quare, si quis jure collegii reddidit se indignum, hunc inter alios modos coërcent Sociorum prohibitione. Atque ita Collegium Sartorum hujus loci, contra contribulem suum, ante octenniû fermè observavit, ut ex causa plurium, quàm per statuta licuerit, Optionum habitorem, cœteros quoque discedere jusserit: quanquàm pro se exculpando postmodùm allegaverit, Patrem suum cum puero ad se divertisse ac hospitii jure exceptum fuisse. Illos autem quos alere licuit, post emensa servitii spacia cum elogio seu attestato, *Rundschaft* dimittere solent, cui præter alia etiam hoc inseri consuevit, in quo genere operum conficiendorum, *woruf er gestanden* auxiliares præbuerit manûs. Et quoniam inter opificia vicina facile

cilè

cilè turbatio contingere possit, abstinendum ab attestato operis seu dubii seu certò prohibiti. Nam super hac ipsa arrogantia, parti 290. adversa dabitur ansa prohibendi. verbi gratiâ, Inter Lanios Rno: ehenhauer & Carnarios Rüter / super finibus utriusque opificii disceptatur, tanquam posterioribus nihil quàm mactatio domestica & coctio popinaria competat; cum tamen plura exercent: *Quasi-* 291. *sum ergò: An Lanii possint prohibere Carnarios, quò minus dent attestata suis pueris, Lehrbrieffe: aut sociis Rundschaften / super alio quàm domestica mactatione, Hausfchlachten & coctione, Garbraterey? vel: Reducendo hypothesein ad thesin: An unum opificium vel collegium possit prohibere aliud, attestari indefinitè super omni eo quod illud exercet, docet ac profitetur? Ratio dub.* 292. *pro Negativa est, quod Non debeat plus esse in referente, quàm reverà præexistit in relato: quia enim referens nihil probat nisi de eo appareat, Geil. L. 1. obs. 82. n. pen. per Auth. si quis in aliquo. C. de Edend. l. 27. ff. de cond. & dem. consequ. nec eidem ultrà quidquam creditur. l. 77. ff. de her. inst. & auth. si quis C. d. t. l. 31. ff. de cond. & dem. Geil. 2. Obs. 1. n. 15. Atqui Doctrina & Attestatum super eadem, habent se mutuò ut referens & relatam. E. O.* 293. *portebit igitur antè certum fieri, An aliquid docere & exercere liceat, quàm doctum vel exercitum fuisset alteris. Non licere autem Carnariis omnia promiscuè, sed esse præter eos & Lanios, quibus plura liceant, & si Carnarii tale quid invadant, jus prohibèdi competere, ex diversis rationibus & fundamentis doceri posse, prout sequentia docebunt, sit in comperto. Desumuntur autem partim à nomine, partim à re ipsa. Primum itaque fundamentum est:* 294. *Diversa nomina diversas res significare §. 5. J. quib. m. test. infirm. Decius Consil. 218. n. 10. quicumque E. opifices, & quæcunque collegia nominibus differunt, re ipsâ quoque distabunt: Nam si eos una vis & potestas una sociasset, cur diversum iis vocabulum tribueretur? l. 7. C. de Codicill. Est enim alias perpetua Doctorum* 295. *querela, Plures esse res quàm vocabula, sic, ut aliquando plures res eodem vocabulò, diversas tamen significationes, v. g. generis & speciei ferente, ut in Adoptione, Solutione, Novatione, contentas esse oporteat; adeoque in denominationum pluralitate neutiquàm luxuriandum; & diversitas vocabulorum manifestò sit indi-*
 ciò,

- ciò, plures diversasque res subesse, nec temerè multiplicata fuisse
 296. nomina. Jam verò. Nominibus distincta sunt opificia Carnario-
 rum, quos dicunt Rüter / Hauschlächter / Garbräter / & Lanio-
 num, qui Knochenhauer vocantur: utique ergò & diversas artes &
 297. diversam doctrinam esse oportet, Nec, quod uni convenit, alii sub
 generalibus titulis & scriptis sibi sumere debent. *Deinde factò*
 ipso quoque ea Collegia distincta sunt, autoritate Barnimi Ducis
 Pomeraniæ, quando super limitibus artis vel opificii ante sesqui
 seculum fermè Stetini mutua disceptatio exorta fuerat, 1540. d. 15.
Septemb. decernendo: *Das das Amt der Knochenhauer und Rüter*
geschieden seyn solle. Jam verò: quod Principi placuit, legis
 298. habet vigorem. §. 6. l. de l. n. g. & c. *Tertiò* ipsa rei natura eos
 separat, quia ipsa opificia & ex iis operæ multum inter se distant
 & diversa sunt, Ideoque confundi minimè debent. *Berlich. part. 1.*
Decis. 26. n. 1. nec permitti, ut unus artifex alterius artificiò utatur.
Georg. de Cabedo Hispanus part. 1. decis. 158. Confusio enim
 illa officiorum & collegiorum licitorum, quibus respublica
 carere nequit, tollit justitiam distributivam, & non postremam hu-
 mani generis partem evertit. *Dauth. in tract. de Testam. n. 300. sub*
 299. *fin.* Huic *Quartò* accedit ipse usus, dum Carnarii factò ipso se rei
 diversitati conformant, & non indefinitè artem illam macerandi
 pecora tractant, sed saltem in iis, quæ domi quisque macerari cu-
 rat, ad usùs domesticos aut popinam: unde etiam Hauschlächter
 & Garbräter vocantur: Ideoque nec aliter atque usurpant, doce-
 re, & doctrinæ testimonium edere queunt. Nam qualitas causæ
 qualitatem tribuit effectui. *Roland. à Valle Vol. 2. Consil. 35. n. 21. &*
Conf. 71. n. 23. Inde limitata causa limitatum producit effectum,
 300. l. 16. ff. de A. R. D. l. 2. ff. de his que in test. del. Quibus ita præsup-
 positis, pronè sequitur *Quintò* quòd post distincta opificiorum ju-
 ra, sic in civitate sit agendum, Ne promiscuis actibus rerum tur-
 bentur officia, & aliis creditum alii subtrahant l. 23. C. de Testam.
 quilibet hoc tantùm potestatis arripiat, quod mandatum curæ suæ
 specialiter approbatur, Ne quod injunctum alteri, collegii jure
 præsumat; Ne, dum hoc sibi invicem mutui officii causâ partiun-
 tur, agant cuncti quod singulis credebatur l. 2. C. de Execut. & Ex-
 301. *actor.* Plura, quæ in hanc rem congeffit Dn. *Mevius*, à Carnariis
 super

super hac controversia consultus, videri possunt in *responsorum ad Comment. Juris Lubec. annexorum VII. post initium sub rationib. 6. 7. 8. 9. & 10.* cujus scrinia nunc compilare aut in totum excutere non est animus. Visuri interea, quæ in gratiam Consulenticum pro *rationibus decidendi* attulerit.

§. 30. Et primò quidem assumit suprâ propositam adversa- 302.
riorum doctrinam & hypothesin, de Referente & Relato; ex suis
met eos principiis convicturus, Invertendo: Quidquid est in Re-
lato, hoc potest & debet quoque esse in Referente: & quidquid est
in Arte tanquam causa, id ab ea non est separandum in effectu,
quia Fides facti non debet arctius restringi quàm factum ipsum,
quousque pertingit artis exercitium, eo usque & illius attestatum
seu documentum. Nam si effectus cognoscuntur & regulantur 303.
ex sua causa, sequitur, quòd nec debeant esse deterioris quàm illa
conditionis *l. 5. ff. de J. & J. Goedd. Consil. Marburg. vol. 4. Cons.*
48. n. 223. nec illa separari, sed quidquid est in causa, hoc quoque
permittendum in eo quem illa intendit effectum: dum de cætero
non impediatur. Jam subsumimus: Atqui Docere, seu artem 304.
propagare, Operari, seu entia artis suæ producere, & de utriusque
veritate facti attestari, sunt effecta cujusvis artis; Ergò, quam
quisque artem, & in quo objecto atque negotio publicè privatim-
que, jure & more sui opificii exercet, istam in eo jure corporeve
docet discipulos, in eadem promovet socios, seu alit adjuvas,
Is utique super his omnibus attestari non est prohibendus. Et 305.
transferendo hypothesin ad thesin: Multis modis, locis, obje-
ctis & negociis aliis quàm domesticâ pecorum mactatione occu-
pantur Carnarii, suumque opificium exercent: *nim. 1.)* Pecudes ci-
vium ad domesticos usûs mactant. *2.)* ut & eas quibus instruuntur
Popinæ. *3.)* quibus vescuntur milites ex annonâ militari. *4.)* Ipso-
rummet Laniorum opificio operas præstant & arte suâ suppetias
ferunt: & si *5.)* Lanii quos alios in ministerium assumere velint, te 306.
nentur tales jus Collegii Carnariorum petere & assumere, sicut hoc
ex tenore statutorum Collegii prolixius apparet. Insuper *6.)* car-
narii Carnes præparant, *7.)* Cibos coquunt ad epulas nuptiales *8.)*
vendunt in foro carnem suillam: & quæ similia continent: Certis-
simò argumentò, Latius patere artem & jus opificii, quàm ut re-

H

stringi

- stringi debeat ad certam speciem & solam maclationem domesti-
307. cam. E. Simile (2.) deinde argumentum ducitur à specimi-
nibus artis edendis, Dum quousque pertingunt artis experi-
menta, eousque indubiè & attestata: est enim mutua horum
connexio, ut alterum ex altero sequatur, h.m. Cujus rei specimen
artis, & vel Magisterii experimentum dare me oportuit, id quo-
que callere, exercere, docere, docuisse atque exercuisse profiteri
& attestari potero: Sanè enim non in minutiis peritiam osten-
308. dere jubebimur, sed id in quo culmen artis positum. Jam verò
longè plura, quàm quæ nomine maclationis domesticæ continen-
tur, à Carnariis documenta didicisse artis desiderantur, in suis sta-
tutis, Ibi: Wer des Wercks Gerechtigkeit gewinnen wil / soll
seine Hand beweisen mit Roehen / Ochsenhauen und Speckseite
machen / und was sonst zu dem Handwerck gehöret. E. & de iis-
309. dem testari. Quibus positis, Non officiant, quæ in contra-
rium allata sunt. Nam ad (1.) Resp. A nomine ad rem ipsam
non efficaciter concludi, Nisi ubi adæquatum rei est, eandemque
exhaurit; secus statim ubi à potiori saltem, ut plerumque fit, de-
nominatio sumitur. Nec enim exclusivè tunc inferendum est:
Vocantur Hauschlächter: E. præter hoc nihil ipsis licet, Cæ-
310. tera omnia sunt illis prohibita. Quin nec semper hoc appositum
Haus/ reperitur, sed in Rotulo suo simpliciter Schlächter Ma-
clatores vocantur. E. vulgus non potest per suam phrasin deroga-
re juri statuto. Deinde etiam ex diversitate nominum colligimus
quidè diversitatem rerum, sed solùm quoad rem ipsam, confusè &
in genere, non autem distinctè quod ad rei modum & omnes qua-
litates: quarum intuitu si quis peculiare quid inferat, tenetur pro-
311. bare. Id quod etiam ad (2.) rat. dub. applicamus, Separasse quidem
Serenissimum collegia, & sic noluisse per alterum alteri fieri inju-
riam, sed si quid attentetur, prohiberi posse. Hæc omnia perti-
nent ad Majorem. Jam subsumas: cætera, quæ ad domest. maclat-
tionem non pertinent, Carnariis adempta, posseque per Lanios
prohiberi: In specie verò, Non posse illos attestata dare. Ea
312. omnia neutiquàm intendit Princeps. Ad (3.) Resp. Conceden-
do Collegiorum & jurium diversitatem: Quæstio tamen non in eo,
sed hoc est; in quo diversitas consistat? Num Carnarii inducant
con-

confusionem, audeant invasionem? quod illi negant, nec contrarium haecenus probatum. Ex quo simul (4.) dubitandi ratio corrumpitur, cujus resolutio quoque ex parte in responsione ad primam sita est; Sicut ratio dub. (5.) in decid. tertia,

CAP. II X.

De Prohibenda Negociatione.

§. 31. Tertium quod ad singulos Collegiorum pertinet, est ^{313.} *jus Negociandi*; Emendi quidem materias ad artem suam pertinentes, vendendique composita; Consequ. jus prohibendi Ne vel alius quam ego, vel ab alio quam abs me emat: Vel etiam vendat alius manufacturas artis meae, quam ego. Nam, licet Mercari, Nego- ^{314.} ciari, per se sint actus merae facultatis, naturali ac gentium jure cuivis pro lubitu & arbitrio permittendi. *l. 5. ff. de J. & J. l. 7. §. f. vers. quia solutio ff. de Cur. fur. l. 5. C. de O. & A.* adeo, ut nec pacto seu propria conventionem ab ejusmodi actu se quis excludere valeat. *Paul. de Castr. Cons. 144. n. 3. l. 2.* Tamen nihil impedit, quò minus ea, quae ad jus naturae vel gentium pertinent, de jure civili limitari, & consequ. ejusmodi quoque actus merae facultatis ad certum modum adstringi queant. *l. 6. ff. de J. & J. sic, ut certo tantum hominum generi actibus merae facultatis uti frui liceat. Heig. L. 1. qu. XV. n. 28. 33.* Unde Magistratus recte promulgat ^{315.} Ordinationes de rebus in foro venalibus, prohibendo extraneos usu fori, ne eas res quas cives illius loci faciunt ipsi, exponant venales. *Mod. Piff. p. 4. qu. 132. Besold. de Univers. c. 8. n. 7.* ubi ratio. Cui adde, quòd id plerumque fiat ad invidiam eorum, dum merces extraneorum vulgus praefert genuinis. *Berl. p. 2. pract. Concl. 3. n. 9. junct. p. 1. decis. 150. n. 29. sqq.* Ac licet porro quidam ^{316.} opifices non nisi operas aliis praestent mercenarias, at tamen, aut facultates eorum non ferunt mercaturam, habent den *Berlag nicht*: aut Opificium negociationem solis Senioribus, assiduo labore confectis & ad operandum idoneis reservavit; aut negociatio non stat eum opificio, ut in Coquis caligariis Sartorum, *Hosenköthen.* Ad illos artifices, qui privilegium solitariae venditionis ^{317.} sunt nacti, praeter opifices *sup.* in paragrapho de subjecto activo *s. l. n. 14.* enumeratos, recensco (1.) *Typographum aulicum à quo*

Bibliopegæ loci, aut si alii in Ducatu vivunt, certi generis libros emere compelluntur, aliunde autem emtos importate prohibentur, idque vigore privilegii dat. 27. Aug. 1672. Quando itaque illos contraventionis arguebat, & violati privilegii ad Serenissimum 6. Mart. 1676. detulerat, ad Senatum d. 9. Mart. rescriptum, & post causæ cognitionem relatio injuncta: Sed, cum exactis de ea non constet, conjectura est, delatos partitionem promississe; sic ut cœtera non fuerint opus. Sed adversus successorem, eodem privilegio munitum, paulò liberius agere, atque in libertatem se asserere nisi sunt Bibliopegi nostrates, nixi sequentibus fundamentis: (1.) quòd exteris tolerabiliori pretiò materias vendendo effecerit, ut concurrentes illi cum nostris in nundinis, vilitate pretii eosdem superent, emtores abstrahant, eosq; damnò afficiant. (2.) Quòd reiteratas librorum editiones, & quaternionum numerò & formâ columnarum prolataverit, unde vicissim emendo ampliori pretiò, damnum, & compingendo dedecus incurrant. (3.) Non impediendos se, qui ex sola hac civitate vivere nò possint, sed exteras nundinas frequentent, libros quoq; ibidem usitatos in promptu habere, atque hos antè ab exteris Typographis cœmere. (4.) Ab Ambulatoribus viliori pretiò libros extraneos haberi posse, adeoque meram Implorantis invidiam esse, qui prohibeat, cum præcipuè & ipse ab iisdem emerit: nam si vitiosè impressi sint, perinde fore, utrum ab exteris directò, an mediante Implorante, qui talia ipsis obrudere satagat exemplaria, decipiantur. (5.) Nec licere Imploranti libellos scholasticos imprimere, cum certus quispiam extraneus Bibliopola privilegio universalis sit præmunitus: cur E. prohibeantur Bibliopegæ ab illo emere, qui & tolerabiliori pretiò, quàm Implorans, ejus propola vendere, & deprehensos Bibliopegas aliunde emisse, vi privilegii sui, libris omnibus multare queat? Præstet igitur illis adversus periculum hoc securitatem! (6.) Urgebatur Nominis impositio. Nolle Imploratos ad alios libros ab ipso emendos, quàm quos impresserit ipse, suumque imposuerit nomen, alligari. (7.) Esse ex numero Typographiæ addictorum, qui obambulando, atque ephemerides compactos, seu Calendaria distrahendo, Bibliopegis quorum id jus esset, nocerent. Ab his tutos se postulabant. Verùm, his non attentis

attentis

attentis, decisum à Regimine aulico: Non debere Bibliopegas Typographum aulicum importatione extraneorum libellorum, scholasticorum turbare, sed eosdem ab ipso comparare. d. 15. Febr. 1683. Econtra (2.) *Pileones* Mercatoribus prohibuerunt venditionem manufacturarum suarum; Unde *questum*: An non *Pileos* extraneos in tabernis suis venales habere *Negociatoribus* liceat? Jubente eos *Senatu* allegatam hanc exceptionem docere: Daß das *Hutmacher Handwerck* allhier alleine *Hüte* zu führen befugt. Es könten und möchten denn *Befl.* andrer und besrer *Gestalt* als geschehen / wie *Recht* / gebührend darthun und erweisen / daß so wol *Aus* = als *Innländische Hüte* / sie ihrem *Vorgeben* nach / alhier ohne *Unterscheid* und *Widerfechten* des *Hutmacher Handwercks* hiebes vor geführt und verkaufft. Auf solchen *Erfolg* wären sie demnach auch darmit billich zu hören. 7. Mart. 1657. Sed, cum *Rei leuterationem* interponerent, & *summario testimonio* docerent, se, *suique consortii antecessores*, in *pileis exteris*, præcipue *Pöfeneccensibus* negociatos esse; ex *Scabinatu Halensi* d. 12. Martii 1660. allatò præjudiciò, in possessione sua confirmati fuerunt. Verba sententiæ sonant: Numehr so viel zubefinden / daß *Befl.* als *Krahmer* / bey der *possess vel quasi*, ausländische *Hüte* in ihrem *Krahn* zu führen und zu verkauffen / so lang biß durch *ordentl.* *Ausführung* ein anders / wie zu *Recht* / gnugsam wieder sie beybracht und erwiesen / zu lassen und zu schützen sind. Die *Unkosten* aber werden gegen einander verglichen und aufgehoben. Quæ sententia, cum *Pileones* *Leuterationem* interposuissent, ac potissimum super qualitate *Pileorum extraneorum* disputatum fuisset, in *Scabinatu hujus loci* d. 10. Jul. 1662. confirmata, Cum hac declaratione, quòd *Pilei extranei* habendi sint illi, qui extra *Principatum nostrum* confecti sint, verbb. sent. Daß es eingewandter *Leutering* ungeachtet / bey dem / am 12. Mart. 1660. publicirtem *Urthel* billich verbleibet. Jedoch mit dieser *Erklärung* / daß durch die ausländische *Hüte* diejenige zu verstehen / welche in diesem *Fürstenthum* nicht gemacht werden: Quam sententiam *Pileones*, incertum quò casu *cujusve culpa*, passi fuerant in *rem judicatam* transire. Quare, licet postmodum per *viam supplicationis* tentarent, utrum partem adversam ad transigendum sub hisce *pactis* valeant deducere, ut *pileos tantum*

- tum Gallicanos, aut certe Germanos, quorum tamen pretium sequi taleris imperialis esset, in suis tabernis & fornicibus haberent: secundas iis agente Senatu, in sua relatione *d. 19. Aug. 1662.* quòd, quamprimum Comptor pileorum *Hutstaffirer*/ iterum huc comigraret, Negotiatores alioquin eidem cedere necessum habituri sint. Nihil tamen efficere potuerunt, sed potius Rescripto Ducali *d. 2. Sept. 1661.* adquiescere jussi sunt: cujus verba huc spectantia sonant: Gedachte *Hutmacher* auch das letztere / so gleichfalls wieder sie gefallen / in verbündliche Krafft Rechtsens ergehen lassen / Als hat es darbey nochmahls sein Bewenden. Und begehren demnach hiermit gnädigst / Ihr wollet sie solcher Gestalt endlich bescheiden / daß in Entstehung der Güte / so Ihr anderweit mit allem Fleiße zu versuchen / dieselbe numehro dabey acquiesciren müssen.
329. §. 32. Porro (3.) *Victores* arrogarunt olim sibi jus prohibendi exteros; diebus etiam nundinarum hebdomatalium privilegiatis, auf den gefreyten Dienstags Wochenmarckt / vasa victoria lignea huc asportare: propter quod ad Electorem Sax. tunc Tutorem, humilimè supplicarunt, adeoque Senatus oppidanus *d. 13. Mart. A. 1613.* referre jussus est. Fuit autem status controversiæ non simpliciter de illatione, sed de modo: *Invehere*, an *Importare* liceat? Posterius hoc Extraneis, prius autem Nostratibus urgentibus. Rationes illorum cum in libertate nundinarum fundabantur, tum tendebant ad celeritatem venditionis & frequentiam adventationis. Pauperes Magistri provinciales tantam copiam, quâ currum implerent, agrè possunt comparare, ac, si quæ venditæ non essent, domum reducere deberent, præter duplicatos itineris sumptus, aliud incurrerent damnum, quod merces suæ ex reiterata transvectione capiunt. Fundamentum Collegii loci fuit ex statutis suis desumptum, ubi *Advectionis* tantum fiat mentio, & quoniam statuta & privilegia opificum strictè accipienda sunt, voluit illud oppositivè ad Importationem exaudire, tanquam ea hoc ipso sit exclusa & prohibita: quæ egenis exteris foret facilior, quia expeditius sarcina quàm vehes mercium componitur & celerius pecunia conficitur. Provocarunt insuper ad observantiam, tanquam interpretationem usualem, & quòd contrarium ausi, fuerint mulctati: unde motus Elector, Senatui *d. 26. Jul. 1614.*

rescripto injunxit, investigare & referre: verum, jussi Vietores ex libris & protocollis suis demonstrare: An: Quis: Quem: Quare: Quando: Quoties multaverint? Nihil inveniri professi sunt. Non immerito igitur in relatione ab ipsis fuit discessum. *Rationes mo-* 334.
 ventes in contrarium sunt (1.) Libertas nundinarum, ad quas cui-
 vis liber patet aditus, donec nominatenus inveniatur exclusus.
 Quod autem (2.) *Advektionis* verbum exclusivè non potuerit esse
 positum, ex eo fit verosimile, quia in se absolutum & generale est,
 & ad nundinas privilegiatas frequentius vehitur quàm portatur:
 Tum etiam, quia tempore privilegii nulla disceptatio euntium aut 335.
 vehementium fuit, consequ. Lator de exclusione cogitasse haud
 potuit; quia ignoti sicut nulla cupido, Ita nec aversatio: magis igi-
 tur indefinitè accepit, & à potiori denominationem sumsit: Unde
 (3.) ad minus inferimus: E. adportantes longè minus voluit ex- 336.
 cludendos; tanquam paucioribus mercibus minus Collegio noci-
 tuos, & si de his monitus fuisset, forsan nominatenus expressisset.
 Accedit (4.) si donec exteri vehem integram composuerint & ad-
 vexerint, Incolæ expectare teneantur, intereà libidini Collegii ex-
 positi manerent. Tandem hæc causa per Recessum Regiminis 12. 337.
April. 1617. decisa, & certum pretium seu taxa vasorum constituta:
 qua de sub *rubr. de Manupretio*. Equidem nuper iterum de Invekti-
 one vasorum per Exteros tollenda, Collegium cogitavit, & novo
 statutorum concepto 1680. inseruit, sed ad excitationem Serenif-
 simi, relatione suâ Senatus intercessit; per easdem rationes. Sic
 (4.) FIGULI nostrates Extraneos, qui nostrâ adhuc memoriâ sin- 338.
 gulis diebus martis ad nundinas hebdomatarias privilegiatas huc
 confluere, atque stationem suam ante portam templi majorem ha-
 bere solebant, sensim expulerunt. Ac quoniam ex monopolio
 ceperunt esse petulantiores, ad querelam Academiæ, de Extraneis
 revocandis cogitatum, sed res temperamentum invenit. Idem 339.
 fermè (5.) præstiterunt *Pannificos*, Nisi quòd ex certis civitati-
 bus certò numero & ordine quosdam admittant iisdem diebus
 martis, de quo alibi.

§. 33. Et ut (6) ad *Lanios* nostros revertamur, trahunt illi 340.
 fermè perpetuam contentionis ferram cum Lobedanis, adversus
 quos aliud Jus Prohibendi prætendunt, ratione carniū ad nun-
 dinas

- dinas hebdomatarias importandarum, ne videl. *bubulam* alio
 341. quàm Saturni die inferant, die autem Martis abstineant. Cujus
ratio est vicinitas diei solis, quò copia carnis major consumitur,
 dum præter vulgus urbanum, plebs etiam pagana in carnes irruit,
 Sabbathum ut tantò lautius esu assæ celebrare possit; diebus cœteris
 secus: cessante igitur ratione, cessat & dispositio. *Non ob-*
 342. *stante* privilegiò diei Martis, quia eò fruuntur die Saturni. Ut au-
 tem duo privilegia circa eandem rem in eadem persona concu-
 rant, & Exteri binâ vice in eadem septimana veniant, die quidem
 Saturni, propter allegatam causam, die verò Martis, ob notum istud
 privilegium, ratio juris non patitur §. 6. 7. *de Legat.* sed ob
 illam ipsam rationem diei Saturni, facta est *translatio* de die Mar-
 343. tis: nulla autem *duplicatio*! Enimverò, diversum adseverare, tum
 jurisjurandi religione, tum ex registris librationis & accisæ,
Wage-Register/ docere, scripturâ quadam Senatus Jenensî oblatâ
d. 12. Nov. 1664. conati fuere Lobedani Laniones, quòd *Bubulam*,
 etiam diebus Martis antea liberè intulerint: Rogare igitur, ut se-
 cundùm mores receptos & jus quæsitum tractentur, ac rursus ad
 344. eorundem exercitium admittantur. Jenenses contra juratâ testium
 depositione adstruere, Lobedanis id olim haud licuisse *d. 11. Julii*
1665. Quare Senatus *d. 20. ejusd.* decrevit, etiam posthac ut absti-
 neant, sub amissione carnis. verba decreti: Auf die am 14. *De-*
tembris 1664. Von denen Fleischhauern zu Lobeda / um daß sie die
 Dienstage einig Rind nicht herein bringen und verkauffen solten/
 angebrachte Klage / und darauf von denen Meistern des Fleisch-
 hauer Handwerks alhier gethanes excipiren / wie auch von jenen
 ferners Einbringen / und von diesen pro coloranda possessione ge-
 führtes juratorisches Zeugniß / und hinc inde beybrachte Noth-
 durfft, so viel erscheinet und erhärtet / daß es bey unserm am 25.
 345. Septemb. 1660. zwischen beeden Theilen ertheilten und Rechts-
 kräftig gewordenen Bescheide nicht unbillich nochmal zu-
 lassen. Dahero die Lobedaischen Fleischhauer sich des Herein-
 schlachtens halber wöchentlich zu reguliren und zu achten / und die
 Dienstage über / dem Herkommen gemäß / kein Rind herein uf fey-
 len Marckt zubringen und zuverkauffen / schuldig und verbunden.
 Massen ihnen den Lobdauern auch bey Verlust desselben Krafft
 dies

Dieses/ solches sich zu enthalten nochmahls verboten wird. Adversus quod tamen Leuteratio interposita.

346.

Cujus fundamenta hæc circiter fuerant. (1.) quod unò die ante sententiam citati, adeoque præcipitati fuerint. (2.) Non potuerint constituere Syndicum, deliberare, consulere & informare Advocatum. (3.) Testium examen se ignorare. (4.) Decretum *d. 25. Septemb. 1660.* ad eorum notitiam hæud pervenisse. (5.) Vero non esse simile, quòd Senatus tam citò se mutaverit, vel dememinerit, aut planè contravenire voluerit Relationi abs se, Academia & Præfectura ad Serenissimum factæ, *d. 8. Sept. 1657.* quâ petierint, Non concedi Collegio Jenensi, statuere, ut solùm per menses bubula recens mactetur, aut Lobedani cum sua bubula excludantur. (6.) Fore id adversus Recessum Commissionis *de A. 1586.* & (7.) contra Constitutionem Senatûs *1595.* & relationem ad Serenissimum, quâ manutentionem ejus, darüber zu halten petierint. Jam verò his adversum non posse decretum dari, ob vitium nullitatis vitandum. (8.) Non posse Senatûm hodie sibi arrogare decisionem in causa, quam *1657.* decisioni Serenissimi submiserit: Obstat igitur litis pendentiam. (9.) Ostendere registra libræ & Accisæ, quod Lobedani ante & post annum *1660.* in possessione vel quasi fuerint & manserint. (10.) In Academiam, Pauperes &c. inramera redundatura incommoda, si Lobedani cum sua bubula excludantur. (11.) In ordinatione *1591.* cuius membro permissum esse hebdomatim bubulam sesqui alram, anderthalb Hind. (12.) Secus si fiat, Lanios Jenenses taxam ægrè admissuros, neque probæ carni operam duros. (13.) In dicto recessu Commissionis *N. 1. & 5.* Lanis Lobedanis diversi generis carnes absque discrimine ad forum portare permissum, Imò, Ne omnes unius ejusdemque generis carnes afferant, atque antea desuper convenient, jussos esse. (14.) Non esse igitur eos ex possessione vel quasi Libertatis contra jura naturalia ponendos. Scriptum hoc Deductioni quàm Leuterationi similis, multa in se continet, sed plura per adversarios moneri potuissent: quanquam ex actis hæud constet, utrum Leuterantes fuerint persecuti: Deservisse, vero est similis: quia *d. 10. Octob. 1665.* cum Lanii Jenenses de excessu pecorum minutorum eos accusarent, fuit dictum decretum

347.

348.

349.

350.

351.

- tum renovatum, posteaque aliquoties 25. Febr. 1666. d. 16. Jan. 1669.
 352. d. 9. Nov. 1674. repetitum. Terminò denique coram Illustri Regimine Ducali ad d. 4. Febr. 1675. præfixò, Senatus unà cum partibus adesse iussus, Sein unmaßgebliches Bedencken zu billichmäßiger und zu gemeiner Stadt Bestem practicirlicher Vermittelung darbey zu eröffnen. Sed neque de hujus Termini celebratione exactis constat. Istud potius, quòd ad Lobedanorum d. 29. Februar. reiteratam supplicationem, d. 2. Mart. rescriptum fuerit: de iis non gravandis, relatione autem ad Serenissimum intereà mittenda. Ubi in considerationem tractum: Num non libera supplicantibus Maectatio indulgenda? per rationem, quòd utique carnes suas unò (per singulas libras seu pondo) nummò vilius vendere compellantur. At enim, dum hoc ad libertatem obtinendam proficeret, vel denos ex Nostratibus affuturos, qui nummò illo eam promptissimè redimerent, sed eà ratione vicissim vel sexaginta alios perituros. Non opus autem esse, ut Nostrates nummum cum suo damno Lobedanis illum resarciant, quem domi jam invenerint, dum & in sua civitate maectent, pro lubitu & quantò possint pretiò divendant. Equidem verum hoc esse, quòd carnes ipsarum heic loci vilius quàm Nostratium taxentur, si proportio spectetur arithmetica; id verò fieri propterea, quòd & leviora pecora, leucht Viehe / zu 10. ad 12. fl. ex suamet confessione d. 13. Novemb. 1674. N. 1. quàm Nostrates, pro 20. fl. circiter maectent: quòd si igitur carnes adferant Nostratium æquales, taxa fiat usque ad unicum illum nummum æqualis.
 355. Atque ita relatum d. 20. Mart. 1675. Sub finem hujus paragraphi lubet aliquam declarationem toti doctrinæ de prohibitione negociationis annectere; Si nempe Extraneus quis ad collegium non pertinens, negociatus fuerit in eorum manufacturis, prius quàm coeteri jus collegii impetrasset; quia tunc in possessione reliquendus, nec privilegia in necem Tertii & juris ejus quæsi interpretanda. Ita rescriptum d. 20. Decembr. 1639. in causa Joh. Wolff. Jun. contra Smegmatarios seu Saponarios, in puncto candelarum vendendarum, quod deinde d. 24. Jan. 1640. repetitum, additâ declaratione, daß sich andere darauf nicht zu beruffen.

DISPUTATIO III.

Resp. SEBASTIANO Meyer / Güstrov.

CAP. IX.

De Prohibendo Jure Coloniarius.

§. 34. Jura hæcenus enumerata, exercentur quidem vi & au-
 spiciis Collegiorum, quoniam ut ex *super.* dictis constat, Jus prohi-
 bendi non nisi collegiatis competit; in effectu tamen sunt jura sin-
 gulorum, seu, ubi obtinuerint, nihil ad collegium, sed utilitas
 omnis redundat in singulos; Nam illi sunt qui docent pueros, re-
 cipiunt boëthos, producant atque vendunt artis suæ species; &
 non integra universitas. Aliquando autem oportet quidem singu-
 los ad alicujus juris exercitium concurrere, quia Collegium,
 ipsum, seu universitas ut talis, est quidem persona, sed mystica, in
 se nihil valet, nisi singuli qui sunt de collegio, agant; jus tamen
 ipsum, collegii totius est, & effectus inde non nisi in universos
 simul sumptos, quatenus collegium constituunt, redundat. v. g.
 Decernere alicui Magisterium, Nemo potest, nisi collegiati; &
 in collegio nemo nisi personæ collegium constituentes, non
 ipsum collegium; non tamen unus, non duo, sed omnes, non ut
 singuli, sed ut universi & quatenus faciunt collgium; Fit autem
 aliquando absolutè, per simplicem assumptionem seu receptionem,
 ut numerum faciat & juxta eos sit: Aliquando relativè per assi-
 gnationem *status*, (daß sie ihn vor einen Land-Meister annehmen.)
 Aut *loci*, ubi magisterium suum debeat exercere: Quod con-
 tingit, si collegium ipsum non sit certo loco inclusum, sed per in-
 tegrum tractum diffusum, da es die Meister etlicher benachbarten
 Städte mit ihm halten: nam refert tunc, utrum novum hospi-
 tem absolutè receperint, an *cum apposito loci*, v. g. Tinctores an-
 nò superiori Magistrum aliquem creârunt tanquam Buttsta-
 diensem, hetten ihn zum Meister auf Buttstadt gesprochen. Ex
 priori fuit Jus prohibendi adversus omnes, qui vel se ipsos jactant
 & faciunt magistros, quales tamen nunquam fuerunt; vel, cum
 alibi jura magisterii consecuti usurpaverint, sede mutatâ tamen
 aliò se conferunt, ubi jus collegii diversum est, da sie es mit ienen
 nicht halten. Tenentur igitur illud jus & hîc impetrare, nec
 prodest

361. prodest superius, tanquàm merum *locale*. Distinguendus nlm. *status à juribus* magisterialibus: *Status personalis est*, & cum persona interit, quamdiu tamen vixerit, durat, quocunque locorum commigret: at, si jura magisterialia ibidem velit exercere, confestim intercedent, & impetrationem collegii imponent, Non tanquàm denuò magistrum creaturi, sed ut redimat licentiam jura
362. sua & hinc exercendi. *Jura Magisterialia realia* sunt, & ad viduam heredesque suò modò transeunt, sed tamen localia, nec patiuntur transferri, können nicht mit über Geld genommen werden/ quare, si v.g. Sutor Lobedanus mutatò locò huc commigret, dum recipiatur modò, petere atque impetrare jus collegii debet: Exemplò Joh. Martini, de quo alibi. Quin & si Sartor paganus velit oppidanus fieri, & sic solam *mutare qualitatem*, uti Joh. Nic. El-
363. linger, eandem sentiet prohibitionem. Sed priorem considerationem prolixius persequi supervacuum videtur, cum bonam ejus partem in tractatu de Jure ac statu Magistrorum, quorsum nos referimus, jam habuerimus. Sed insistemus nunc posteriori, quò certi collegii fodales, jus Magisterii extra locum exercendum concedunt, cum assignatione loci, atque adeò Jus COLONIARUM emittendarum exercent, multoties non absque contradictione:
364. quæ res paulò altius repetenda. Videtur autem ex *diversitate artium* ipsarum seu opificiorum descendere: *Quarundam enim* usus, uti necessariò, perpetuus ac quotidianus, ita quoq; frequens & universalis est, sic, ut unus aut pauci artifices speciebus ad necessitatem producendis haud sufficiant, adeoq; *ubique* tales reperiuntur, v.g. Sartores, Linteneos, Veteramentarii, Vietores, etiam in pagis extant, ac solùm honesti statùs gratià collegia civitatum ambiunt.
365. *Alias non ubique* inveneris; *vel (1.) quòd* careant amanuensibus: ut Pannarii, Linteones & Textores omnis generis, pauci admodum in hac urbe confident, wegen Mangel des Gespinsts/ quòd non inveniant qui fila ducant; Mirum ei, qui nec lanam nec linum, nec foemininum deficere sexum videbit: Sed aliis rebus intentum. Filorum laneorum ingens copia tibialibus texendis,
366. quibus passim & mares incumbunt, consumitur. *Vel (2.) quòd* destituantur materialibus, aut sumptu majori comparare illas necessum habeant, ut Fabri tam Lignarii quàm ferrarii, locis à sylva remo-

remo-

remotis; quorum vel in oppidulo Rhodano nullus est defectus. Nam & ubi carnis multum consumitur, ob cornuum copiam, Perstinarius commodiorem nanciscitur sedem quam alibi: & ita de cæteris. Vel (3.) quòd non adsint emtores magnæ copix, *Abneh-* 367.
mer: nam venditio minuta, quâ in nundinis hebdomatalibus quotidiano usui necessaria individua emuntur, non omnem alit Artificem; unde amant loca, ubi Magnarii centena vel millena simul auferunt, *ins Großhandeln*: uti Noribergæ Fabri circinorum & sim. Ex his omnibus istud evenit, quòd plura loca plurimum opificum inveniantur vacua, *da man des Handwercks nicht findet*. *Fingas* igitur, Ambiri ab aliquo Boetho jus Magisterii & 368.
 Collegii tali locò, ubi sufficiens sodalium numerus videtur, offerri autem pro receptione pecuniam haut contemnendam, ita ut pro hac quidem recipiendus; Sed illius intuitu in loco non tolerandus æstimetur: Ipsos autem creare eum Magistrum provincialem, certæ cujusdam civitatis, ubi nondum sui opificii Magister existit? *Duo sanè venient in Questionem*: (1.) Utrum alicui Collegio 369.
 competat facultas Coloniam seu Examina Magistrorum juniorum aliò emittendi, *einen zum Landmeister auf einen gewissen Ort zusprechen*? (2.) Num cuiquam competere possit jus hanc actui contradicendi? In universum: de Jure Coloniarum, exercendo vel prohibendo.

§. 35. Quantum ad primum attinet, *obstare* videbatur, 370.
 quòd collegia dependeant ex confirmatione sui Principis, qui ea quoad suum territorium fundavit, exteris neque imperare, prohibere, jubere aut aut pœnam infligere valet. Nam ultra territorium Jus dicenti impune non paretur: & Limitata causa limitatum producit effectum: Nec alienum jus invadere licet. *Ex ad-* 371.
verso tamen indubitatum est, quòd Declaratio alicujus in Magistrum, seu collatio juris Magisterialis, sit ex numero permissorum; Inde ex quò ipsa collegia licita esse ceperunt: sitque in arbitrio collegiorum, utrum forenses admittere velint; sive præcedat ille status, sive subsequatur, h. e. num forensis petat recipi, An receptum foràs emittant; dum modò utroque casu tanquam suum velint agnoscere. *Non movet* igitur localis illa confirmatio Superioris: 1. Quoniam sicut Testamentum juxta statuta loci semel 372.

- rite conditum, valet etiam extra territorium, Geil. 2. Obs. 123. & qui in uno Regno à suo Principe Nobilis creatus, ubique talis æstimatur: Ita quoque Collegium licitum, tam intra quàm extra territorium valet, ejusque creaturæ tolerantur, quousque mores opificarii valent, so weit Handwercks Gewohnheit gilst. Quinimò,
373. 2. Coloniarum emissio non pertinet ad Jurisdictionem, Aut, sanè Jurisdictionis voluntariæ est: Et si colonia dependentiam agnoscit à Matre, illique se conformat & subjicit, ex sua voluntate est, Nec ulli præjudicat, vel exinde quid decedit; quippe cui nec antè in eam jus competiit, Nam nec olim existit; E. Non entis nulla præ-
374. dicata. Denique 3. nec Coloniae pro Exteris habendæ, ut quæ à nobis exierunt, & prius quàm dimitterentur, certis legibus adstrictæ fuerunt: Et Volenti non fit injuria; Aut si recusant parere, Nihil hoc ad Tertium, obstat illi Exceptio deficientis interesse: Tu non es nominatus in instrumento: Tuâ quod nihil refert, percontari desinas! Exceptio tua est de Jure Tertii. Sed hæc omnia exaudienda sunt regulariter; & si nemini facultas Prohibendi competat.
375. §. 36. Quod itaque alteram Quæst. attinet: Utrum aliquis intercedere possit? sequentes militare videntur rationes: (1.) Præoccupatio & preventio: si quis alius in ipso loco, vel vicinia, quorsum novus emittitur Magister, jam confederit: aut certè jus civitatense quæsierit. Nam ex suprâ dictis constat, Non decere, Alterum alteri supervenire daß kein Meister den andern überziehen solle: quod, licèt de Nundinis dictum, fortius tamen operatur in perpetua mansione & cohabitatione; gutta cavat lapidem, Non vi, sed sæpe
376. cadendo. (2.) Expressa confirmatio & probatio: si quis aliquò comigraverit, ibidem fundamenta opificii jecerit, à sodalibus receptus, articulus de arte sua cæteris statutis insertus, & ita collegiatus factus fuerit, ist Zünfftig worden/ sicut 1664. ea omnia quæ hîc dicuntur, contigisse certum est. Is utique vi collegii jus prohibendi nactus.
377. Nihil enim refert, Integrum Rotulum, an unicum articulum de sua arte loqui, cum plurium artium homines coadunati sunt in collegiis heterogeneis, de quibus sup. de Collegiis. Et si ipsum proregulari habent, qui ipsi cohabitant, cætera nihil ad extraneos attinent. Id enim satis habetur, si mæra opificia liberalia

beralia

beralia lauter geschencfte Handwerge / coadunata sint. (3.) Com- 378.
 munis *observantia*, dum non patiuntur quemquam ad invidiam,
 æmulationem & decrementum illorum in vicinia confidere; Sin
 audeat, irregularem reputant, non Tyrones docere, non Boëthos ha-
 bere permittunt. Sicuti Dresdenses, non admissuros se talem pro-
 fessi fuerunt 10. Maj. 1676. juxta superius dicta n. (4.) Sponta- 379.
 nea adversariorū pollicitatio, & cum prohibente quasi *conventio*,
 de Non creando aliquem, ante lapsum sexennium, in Magistrum: &
 si autoritate privatâ alicubi sedem figat, pro regulari nō agnoscen-
 do. Wenn ein Frembder gesinnet Meister zu werden/der soll vor al-
 len Dingen ünfehlbar seine sechs Gesellen, Jahr ehrlich halten.
 In wählender Zeit/drey Jahr an einander gewandert/ zwey Jahr
 bey einem Meister des Orts arbeiten/ ein halb Jahr muhten/ und
 denn ein gebühlich Meisterstück verfertigen. Und ob einer das 380.
 Handwerck gelernet/ und nicht genugsam Zeugniß seines Herkom-
 mens und erlernten Handwercks/ wie auch seines Gesellen Stan-
 des vor Obrigkeit und Zünfften aufzulegen hette/ Ob schon kein
 Meister des Handwercks an solchem Orte were/ da sich ein solcher
 wolte niederlassen / denselben wollen und können ehrliche Meister
 und Gesellen nicht vor gültig halten. Diesen erwehnten Artickel
 haben wir Meister in Erffurt / Meister Mich. Heint. Kosten des
 wegen mit ertheilet/ damit ihme nichts aufgedrungen werden möch-
 te/ welches diesen unsers Handwercks Gewohnheiten zu wider.
 Damit nicht die Obrigkeit und Handwerck in Mühe gesezet.
 Dessen zu wahrer Uhrkund / haben wir Meister in Erffurt unser
 gewöhnlich Handwercks Siegel unterdrückt. Den 9. Novembr.
 1669. His (5.) accedit Mos universaliter inter opifices receptus, 381.
 de non confestim sub initium consecuti Magisterii *recipiendis*
 docendisque *Tyronibus*, sed transigendo ad minimum uno anno:
 Cui tamen in casu controverso contravenerat Collegium, & creato
 ante impletum sexennium Magistro, mox & tyronem acconventa-
 verat. Duplici sanè delictō. Denique (6.) Pondus his omni- 372.
 bus addere videbatur Decretum Magistratūs seu Resolutio, quan-
 do novum civem, qui ejusdem erat opificii, sed actualiter ibidem
 habitare volebat, non absolutè admiserat, sed sub ea lege, ut cum
 collegio vicino, nominatim autem illo sodali, qui & ipse jus civi-
 tatis

383. tatis ibidem antè impetraverat, desuper conveniat. Ex quo non leve præjudicium ipsi agnascebatur. Verba Resolutionis sonabant: Auf Meister Mich. Heint. Rosten, Bürgern und Rammemachern zu Zehna heut dato eingereichtes Schreiben/ wird demselben diese Nachricht ertheilet: Daß Mathæus Kolben/ bey Erlangung seines Bürger-Rechts untersagt worden/ Er solle sich bey dem Handwerck zu Zehna/ absonderlich bey Meister M. H. R. welcher zugleich das Bürger-Recht allhier erlanget/ anmelden. Welches er auch versprochen zu thun/ und diese Reden dabey geführet: Er wolte mit dem Handwerck schon durchkommen. Derhalben wir diese Recognition ertheilet. Signat. Altenb. 2c. den 14. April. 1675. B. und R. das.
384. §. 37. Hæc omnia non solum speciem externam, ad primum intuitum, habere potuerunt, verum nec absque pondere, sed Collegium istud exinde diffamatum fuisse, ejusque Sodales aliquamdiu Boëthis caruisse oportet; Quoniam excitatum his emergentibus fuit, ad implorandum Magistratus sui auxilium 15. Octob. 1675. rogandumque, ut pro se apud Senatum seu Magistratum diffamantis intercederet: Quanquam ab initio nihil ultra *quæsitum* fuerit, quàm *Utrum* ille diffamatione confiteatur? & cum eunte illo in inficias, aliquot testium depositionibus doceretur d. 29. Jan. 1676. atque insimul quædam diffamanti imputarentur, tanquam adversus mores opificarios impegerit ipse, contrariâ Responsione conabatur ea diluere. Sed cum interea tempus laboretur, provocavit eum Collegium 3. Mart. 1676. ad sistendum
385. coram arca & respondendum. Quare, quæ hætenus ridere visa fuit Diffamanti tempestas, serenare desit, mox nubila, fulgura & tonitrua! passim diffamantibus ipsum Collegiis, Erfurtensi & Noribergensi. Jam frustra sunt, quæ alias iis dispellendis admoventur remedia, Intercessiones Senatûs de ipso extra diffamationem
386. ponendo, wieder aus der Rundschaft zu sehen. Urgetur personalis stitio; citatur in subsidium: & ne qua calamitas sola sit, à parastata, pejora subolescente destituitur: in eoque labyrintho aliquot anni transiguntur, quò tempore nemo hac transeuntium Boëthorum ad ipsum seu operandi seu etiam salutandi causâ divertitur, & quem erudiendum sub auspiciis collegii opificum

negociantium acceperat, ab ipso discessit puer. Quin multum 388.
negocii causa hæc etiam Magistratui dederit, non dubitandum.
Cum igitur mihi officii ratione acta committebantur, nodum in-
vestigandi, & si non totam litem cum exteris collegiis componen-
di, ad minimum animos eorum conciliandi ergò, qui in eadem ci-
vitate commorati, quotidianas fovebant æmulationes: Comma-
gistrum, ipsius intelligo, qui extraneo se adjunxerat Collegio, suas-
que ipsorum copulabat adversus eum diffamationes. Isthoc in 389.
universum deprehendi, Intentionem hominis ab initio non fuisse
malam, videlicet Peculiare in hisce provinciis stabiliendi pro arte
sua Collegium; cujus causam impulsivam habuit: paternam pro fi-
liis quos & habebat & artem docuerat & adhuc docere intendebat,
curam. Ac, dum in remediis ad scopum obtinendum rite adhi-
bendis haud impegisset, omninò adjuvandum fuisse.

§. 38. Nec enim morari potuisset (1.) quòd ipsemet artem 390.
alibi didicerat, jus Magisterii ab illo Collegio impetraverat, & ali-
quamdiu sodalis fuerat: quia hæc omnia non stringunt ad eum in
collegio retinendum, aut impediendam migrationem, quam Ger-
manorum libertatem nec Senatus nec Princeps subditis aufert.
(2.) Quòd Ipsemet creatura sit alterius collegii, ab illo huc di- 391.
missus cum quadam dependentia, & jure coloniarum: non deceat er-
gò se eximere, in libertatem vindicare, illud de sua possessione tur-
bare; quin potius illi tanquam mediato, Norico autem tanquam
principali, *der Haupt-Lade* / debuisset adhærere: Quare compe-
tant his vindiciæ secundum servitutem. Nam Resp. (1.) Jus illud 392.
coloniarum in facto consistere; duplici modò: uno quidem, quia jus
magisterii non fuerit ipsi cum apposito loci extranei, ejusque de-
nominatione decretum, *sey zu keinem Land-Meister nach Zehna
gesprochen* sed absolutè, quo tempore nec ipse nec Collegium de
alio cogitaverint loco quàm ubi utrique erant, Erfurto. Altero 393.
verò, quia nondum jus coloniarum versum provincias Saxonicas
emittendi consecuti fuerint, cum ipse primus isthuc commigrave-
rit, suâ sponte, & cum bona quidem illorum pace, non tamen
cum obligatione quadam, aut ulla impressa qualitate, aut respectu
coloniarum: aut si hoc asseratur, Negare se! Consistat igitur utique in
facto, atque ab affirmantibus foret probandum. (2.) Positò, 394.
sed

sed in præjudicium veritatis minimè concessò, exercuisse Erfur-
 tinos unquam actum aliquem possessorium, emittendi coloniam
 & obligandi emissos ad quandam dependentiam: Pertinebit ta-
 men hoc solùm ad privatos invicem, suâ igitur autoritate tunc non
 potuisset se eximere colonus, longè minus principali suo termi-
 nos ponere, aliaque loca adhuc libera detrahere, sed ad summum
 395. suâ solius libertate contentus esse. Res enim, ut mihi quidem
 videtur, eodem recidit, atque idem status est inter opifices horum-
 que Collegia, de ampliandis terminis pugnancia, qui est inter
 duas vicinas Ecclesias eorumq; Episcopos, Plebem quærentes & su-
 396. per Finibus disputantes, *arg. c. 1. x. de Pat.* Utrunque litigatur
 super districtibus vacuis, uter alterum ibi antevenerit, præoccu-
 paverit, Clericos, Magistrosve, tanquam possidendi instrumenta
 isthuc collocaverit, & sic locum, personasve sibi lucratus, suæ Ec-
 cles. suo Collegio addixerit. Et sicut una Ecclesia se alteri, vel
 Patronus Ecclesiam suam alii submittit aut incorporari facit; Ita
 cum Magistris per singulas civitates, ubi Collegia nondum sunt,
 dispersis, se res habet, quod modò huic modò illi collegio se adjun-
 gant, haltens mit den v. g. Leipziger/Erffurtern &c. pro commo-
 397. ditate sua. Sed ea omnia ut diximus, ad Privatos invicem, &
 quàm diu connivet alterius territorii Dominus: qui, sicubi cives
 suos ad sufficientem Collegio numerum auctos, jure peculiaris col-
 legii gratiosè donare velit, sanè nec per alterius territorii Princi-
 398. pem, ne dum civitatem, seu Imperialis ea sit seu municipalis, in eo
 se patietur impediri, aut subditos ad alienum forum trahi. Hæc
 sanè prima subditis via est atque janua ad contumaciam adversus
 Dominum atque Magistratum ordinarium, quando causantur,
 Negotium opificiarium esse, spectare se ad tale vel tale collegium,
 (quod nominare solent aut satis remotum, aut alii Domino vel
 nulli etiam subjectum) velle cum ipso communicare; aut jam tum
 consuluisse, sed dissuadere illud! cui non valeant contravenire!
 399. & sim. (3.) Quòd dependentiam hanc agnoverit etiam post dis-
 cessum, Tyronem doctrinæ suæ commissum, coram eodem col-
 legio acconventaverit: quia Resp. nondum ipse habebat colle-
 gium, coram quo facere id potuisset; tam diu ergò adhæsit priori
 donec jungeretur posteriori, aut stabiliret ipse peculiare; Sicut
 etiam

etiam assumtis filiis præstare potuisset. Quod ergo pristinum frequentavit collegium, aliud nihil inducit, quàm animum usque eo permanendi: Sed quantum ad futurum tempus, nulla subsistendi obligatio inde nascitur. Quamprimùm enim articulus de arte sua disponens, statutis opificum negotiantium *der Rrahmer Handwerge 1664.* noviter confirmatis insertus, & h. m. ipse collegiatus factus erat, *zünftig worden* / jura quoque collegialia sub ejus auspiciis exercuit, alterum puerum coram hoc collegio *acconventavit uffdingen lassen* / & adversus colonias peregrinas protestatus est; unde omnes turbæ exortæ sunt. (4.) Non impeditur fuisse, quòd collegium, cui nunc incorporatus, esset heterogeneum, ex diversis opificiis conflatum, cui non intersint meri Pectinarii, sed vix unus atque item alter. Quoniam omnia tamen hæc conveniunt, quòd gratuita sunt, *geschenckte Handwerge*; quorum mores hoc ferunt, ut si deficientibus suæ speciei localibus, unus alteri magistrum decernere velit, adhibeat ex aliis æquè gratuitis Parastatas. Si igitur dispersis ea potestas competit, quare non in idem Collegium congregatis? Nec deficient exempla diversissimæ conditionis opificum, ob id solum junctorum, quòd in hoc tertio: *Gratuiti*: conveniant. Ita enim *Senatus Gorlitianus Tornatori Drechsler* / Pectinarium, *Jeremiam Meck* / & *Senatus Erfurtinus Pectinariis Cribrarium*, *Laurentium Fischer* / *einen Siebmacher* adjunxit.

§. 39. Non igitur omnia illa impeditura ipsum fuissent, tum à novo peculiarique collegio instaurando, tum à jure coloniarum exterarum prohibendi, dum ritè processisset, & in remediis adhibendis non impegisset: sicut modò videbimus; At, sicut aliàs in proverbio, ita huc potest applicari: Etiam bona causa malè agendo perditur. Qui scopum habet, de mediis ad eum ducentibus aptis cogitare debet. Quoniam igitur vel ex methodi propositæ legibus, post objectum, de Remediis agendum habemus, videamus primò *κατ' ἀρχήν* & per remotionem, quæ non conducant, eaq; ratione incidenter examinemus modos & errores *Rhostii*, ut ex adverso tantò pateat clarius, quomodò ritè procedendum fuisset, & quæ remedia per *thesin* sint adhibenda, adeoque unâ fideiâ duos dealbabitur parietes. Ac (1.) Non juvabat ipsum

- ipsum *Mutatio loci*, & quòd sedem suam huc transtulerat: dum rarum non est, unius ejusdemque Collegii sodales per diversa loca dispersos, Matrem tamen adhuc recognoscere: quod & ipse ab initio fecerat, nec penitus se exemerat. Non (2.) *impetratum*, statim ab excessu Pectinarii Altenburgensis, ibidem *jus civitatis*.
406. Sive enim & ille membrum fuerat Collegii Erfurtensis, sanè parum profeceris; nulla mutatio, nulla erit exemptio, ubi surrogaris in locum incorporati: sive alterius collegii; & tunc aut itidem vis uti jure surrogationis, & nihil proficiet ad libertatem; huic an illi subsis! Aut credis, arbitrarium esse, cui te velis subicere, an Tui juris esse: & eris quidem extra collegium, verùm tamen etiam extra jus prohibendi, quippe quò non nisi sub auspiciis collegii poteris uti: Ad nihil igitur hoc jus civicum proderit, quàm ad præventionem, Ne facilè quis audeat isthuc commigrare, tanquam ad locum præoccupatum, & duobus ejusdem artis magistris ferendis fortè minus idoneum. Sed neque sic satis tutus eras; quò minus vel nihilominus audeat ille, cùm te absentem videret, neque enim in duobus locis simul habitare commodè possis: vel Magistratus loci provocet te ad declarandum, velis actu ibi habitare,
408. an alii habitationem concedere. Inquias: Filio tuo te id reservatum voluisse: Ast quid si nondum adoleverit, nec maturitatem ejus prætolari velit Magistratus, cujus intersit, actuales quàm speratos habere cives? Nec juvat (3.) promiscuus in quodlibet collegium ingressus, si non & illud super hoc ipso opificio fundatum sit. Est autem *Heterogeneum* istud Negotiantium opificium, *der Krahmer Handwerge collegium*, non tam operandi quàm negociandi gratià erectum, & sic quodammodò restrictum, ad tertium istud Magistratum jurium genus: In manufacturis negociandi: & sic ad effectum tolerandi inter mercatores, sicuti nostrà etiam memorià regulares mercatores, quos dicunt *statos gestandene*
410. *Krahmer* eidem fuerunt uniti. Nam sunt quædam opificia, quorum genius atque indoles fert negociationem, quod dicunt *Aedificare forum, den Markt bauen*; quæ *duplici* gaudent *collegiò*, alterò quidem peculiari seu particularii, quod est opificii seu *artis* suæ: alterò autem communi seu generali, quod est *Negotiationis*. Ad jus igitur prohibendi ea, quæ sunt artis & opificii tui,
- non

non sufficit incorporatio & autoritas amplioris hujus & exterioris collegii, Nisi gaudeas jure collegii particularis, & arti tuæ peculiaris. Sed nec (4) Articulus ille XVI. quem 1664. novæ confir- 411.
 matione obtinuisti inferendum, ultra suum scopum & totius collegii naturam operari valet. Equidem disponit ille, quemadmodum comparatus esse debeat Pectinarius, qui huic collegio desiderat incorporari: Ast hoc commune habet cum cæteris opificibus negotiantibus omnibus, ut se præter suum collegium particulare, habilitent quoque ad hoc generale: quia hoc collegium, & status ad hoc obtinendum aptus, præsupponit alia collegia, & iis fruendis aptitudinem aliam; ut duo in uno sint respectus, & tot qualificationes, quot beneficia. quorsum etiam inclinatur Senatus in humilima sua relatione ad Serenissimum d. 15. Jun. 1676. Ex eo- 412.
 que est procul dubio, quòd integrum Collegium negociatorium, causam hanc suam nunquam fecerit, aut se ulterius quàm intercedendo, referendoque immiscuerit: quod facere utique debuisset, si ita invicem uniti fuissent, ut ad regularitatem officii magis, quàm ad negociandi facultatem respectus haberetur: quorsum demum faciunt exempla Gœrlitianum & Erfurtinum *sup. num.* 402. adducta. Et sanè fatendum est, hominem istum, pro sagacitate naturali, negocium tot clavis affixum, tot nodis constrictum, satis externâ specie tenus munivisse: ast, si rectè intuearis, aranearum telæ sunt, quæ nec singulæ profunt, nec universæ: Quoniam, quod palmarium erat, peculiare privilegium, seu tenacitate pecuniæ, seu nimia confidentiâ sui, & quod sanioribus consiliis audiens non fuerit, omiserat. Hoc unum ipsi deesse videtur, 414.
 aut *jus collegii*, aut, si ob personarum defectû constituere nequivisset, ex utraque aula, Vinariensi & Altenburgensi, *privilegium* pro se & hæredibus impetrasse: Atque istuc quoque respicere videtur Rescriptum Illustris Regiminis Altenburg. dat. 9. Octobr. 1675. ad Senatum illius loci, in quo expressa fit oppositio inter collegium cujuslibet opificii peculiare, & universale illud plurium opificiorum, in quod aliûs respectus ergò sunt conjuncti, sed ejus intuitu nec jus prohibendi nec compellendi, sc. *opificium*, habent. verbb. Wir haben verlesen / was ihr auf M. H. Koss / des Ramb- 415.
 makers zu Zehna / wider hiesigen Rambmacher Matthes Kolben

- geführte Beschwerden unterthänigst berichtet / auch was von ietzgedachten Kolben zu seiner Nothdurfft angeführet. Nachdem denn die Kambmacher zu Tegna keine absonderliche Zunft haben / sondern mit andern Handwerckern in einer gesanten Zunft stehen. Im übrigen / berührter Kolbe von dem Kambmacher Handwerge zu Erfurt vor einen Meister albereit erkennet und ausgesprochen. So können wir gestalten Sachen nach / nicht befinden / wie besagter Kost / zumahlen er selbst das Meister-Recht des Orts erlanget / Kolben ein mehrers zu muhten / und dahero das Handwerck alhier zu treiben verwehren / oder ihn in die Jenische Zunft sich zu begeben / füglich anhalten könne. Und begehren demnach hiermit / Ihr wollet denselben dieser Unser resolution gemäß bescheiden / und
416. Kolben bey Treibung seines Handwercks schützen etc. *Quamquam deniq; (5) & in eo peccaverit, quod extra hæc præsidia positus, ille unq, ausus fuerit, Diffamando negociũ tractare adversus tam numerosa collegia, Qui & sumptibus & viribus longè illis erat inferior, & dum consentiebant modò, omnium boëthorum accessum illi præcidere, adeoque occasionem opificii exercendi penitus abstrahere poterant, ut ad aliam atque aliam professionem transire necesse habeat; quò emolumentò familiæ, viderit ipse. Nec facit pro ipso inficiatio; Docuerunt ipsam adversarii d. 26. Jan. 1676. Et licet domi ad ea responderit, attamen vel ad notitiam adversariorum Judicisve haud pervenerunt, vel in loco incongruo proposita fuerunt, ut desideratum effectum haud consecuta fuerint; Sed cum Diffamatio suam habeat sedem, hinc cessamus. Quibus omnibus positis, facile dissolvuntur fundamenta sup. §. 38. structa,*
418. Nam (1.) Præoccupatio impedit quidem ne temerè quis accedat, sed tamen, jus non tribuit, adventantem expellendi. (2.) Confirmatio illa pertinet solum ad collegium majus & exterius, Negotiatorium, Non minus & interius, Opificiarium. (3.) Observantia locum habet in collegiatis: qui enim alium conatur superare, debet illo fortior esse; planè uti nudò pactò non tolluntur ipso Jure obligationes civiles. §. 3. 7. de except. ad quem tx. vid. Fachin. Lib. X. controu. 96. & XIII, 23. (4.) Pollicitatio illa exaudienda est Regulariter. Possunt casus esse, quibus ad dispensandum moveantur. Sicuti & (5.) annum illum licebit anticipare, salvis mori-

mori-

moribus, si circumstantiæ admittant, puerorum multitudinem non facile metuendam, v.g. Distantia Loci, quâ non confestim ac pro lubitu ad collegium accessus patet. Incertum an elapsô annô puer affuturus sit. Ad (6.) Decretum, seu potius resolutionem 420. non ultra tendere, quàm ut novus civis se ut regularem opificem legitimet coram collegio, ne posthac statûs patiatur controversiam. Et quia Rhostius tale quid de se jactavit, videri ipse quomodo se legitimet! ex hac sanè resolutione, quæ nihil ipsi tribuit, sed adesse præsupponit, nihil probabit.

§. 40. Efficacia autem & legitima Remedia, sunt *vel* judicialia *vel* extrajudicialia. Illa intelligo consuetam *implorationem officii Judicis*, pro defendendo jure per privilegium indulto: quæ non est ordinaria actio, nec processu ordinariô exequenda, sed summaris accensenda, diversis ex causis. *Cum*, quia Privilegium concernit; *tum*, quia similis est causis mercatorum: *tum* quia plerumque de Possessione litigatur. Eas autem extraordinarias seu 422. summaris esse, constat ex Carpz. *Process. Tit. 1. art. 1. n. 48. sqq.* Fit autem ista imploratio ut plurimum nuncupativâ delatione ad Magistratum loci, v.g. Senatam, ad quem in hac urbe causæ opificiariæ pertinent, exclusô Prætore, Nisi ad ordinarium deveniatur processum: alioquin à Senatu rectâ itur ad Principem, vel illustre Regimen. In amplioribus civitatibus peculiare solet esse tribunal seu prætorium, die *Handwerks Ruge* constitutum. Per 423. tinent huc etiam *supplicationes* Principi factæ, Senatu præteritô, ad quem tamen vel remittuntur, vel Relationes desiderantur. Istud verò ad Executionem referendum, quando petentibus Collegiorum Senioribus, Senatus Excubiarum Præfectum Senatorium *Nachts Wachmeister* / cum ministris adjungit, vel turbatorum inquirendorum, vel alia de causâ; sicut *sup.* dixisse meminibus, ad civitatis portas pecudum arcendarum gratiâ vigiles appositos aliquando fuisse. Affine quidpiam est præsidium, & *protectio*, seu 424. præstatio annuæ summæ *Schutzgelt* / quod aliqua Collegia Senatui vel Præfecto Ducali propterea pendunt, ut adversus turbationes efficacius asscurentur. Ita Restiones nostri ubi jus magistrarii consequuntur, inter alias præstationes Senatui medietatem floreni misnici, & tantundem Præfecturæ exsolvunt, sub qua do-
micio

425. micilium constituunt, per *statut. art. 1.* Per extrajudicialia remedia regulariter aliàs exaudiuntur ea, quæ manu fiunt & in facto magis quàm jure consistunt, adeoque illicita sunt: Verùm dantur aliquando media jure probata, nihilominus alibi & aliàs quàm in Jure judiciove exercenda, v.g. Transactio: sed in præsens laudabimus amicabilem denunciationem & admonitionem de cessando,
426. Da man einen beschicket und besprechen lasset. Deinde, dantur & personæ, non usque quaque ad alieni auxilii devinctæ implorationem, sed aliquali Jurisdictione, certè analogicâ præditæ, ut sibi ipsis præsidio esse possint: qualia sunt & Collegia, tam opificiaria quàm cœtera. Unde, quod suâ autoritate faciunt, extrajudiciale dici potest, factâ relatione ad Judicem ordinarium; quanquàm factum ipsum non sit absque omni cognitione judiciaria, sc. ab
427. ipso collegio instituta. Sed, cùm de Jurisdictione Collegiorum peculiariter dicere constituerimus, pro nunc materiæ præsentis non amplius insistemus, Transituri ad alterum hujus Tractationis caput, de Jure Prohibendi passivo, seu quod aliis adversus opifices competit: conf. *sup. §. 1. n. 10.*

CAP. X.

De Prohibita Opificum habitatione.

428. §. 41. Sunt etenim opificia, sunt ipsi etiam opifices non ejusdem indolis, sed alia non nisi cum strepitu, fragore atque stridore exercentur, id quod officinæ fabriles præ cœteris ostendunt, quibus Victorum seu Doliariorum nihilò cedunt: Alia, cùm ejusmodi tumultum in se non requirant, nihilominus, cùm nullas ingenii, sed manuum vires desiderent, solent Magistri cum boëthis, tyronibusque inter operandum cantare atque integram viciniam
429. perstreperere. Qua ratione non modò meditationes Literatorum, verùm non rarò cœteræ quoque actiones, ubi vocem mutuo exaudiri necessum est, turbantur. Utrum autem atque utro modò id fiat, tædiosum est. Quare non rarò manibus pedibusque laborant vicini, cùm audiunt, ejusmodi opificem in suam viciniam
430. commigraturum esse, ut impediunt & arceant. Et sanè servitus hæc libero homini foret intolerabilis, Coactum esse, totis diebus

ac noctibus aures suas æternis hisce boatis tumultibusque verberari: Unde Sybaritæ nullum opificem, putà Fabrum ferrarium, lignarium & alium qui cum strepitu opificium suum exerceret, adeoque quietem eorum turbaret, in civitatem suam admiserunt. Sed, cum commodà sede excludi, durum & ipsis videatur opificibus, adeoque omni nisu intentionem prosequantur, nec desint, qui tela ipsis suggerant, sic ut hinc & inde jure agi videatur, operam non malè locaturos nos puto, si prolatis utrorumque fundamentis, rem paulò accuratius expendamus, & quid uno vel altero casu justius sit, examinemus. Et quidem (1.) Emtio venditio contractus est Juris gent. l. 1. §. 2. ff. de contrah. emt. liberimus, ad quem quisque admittendus, qui speciatim non legitur prohibitus: & Emtio ædium vicinarum est ex genere permissorum: cur non & ad eam admittendi opifices? Sanè (2.) Jus retractus ex capite vicinitatis æquè opificibus competit; cæteris autem vicinis Literatis adversus opifices ex eo capite nullum! Quòd si ergò (3.) domum ex hoc contractu fecit opifex suam, licebit eidem & opificium suum inibi exercere: quia & opificia sunt actus permissi, & ubi aliàs quàm in ædibus ære suo emtis? Est enim rerum suarum quisque moderator & arbiter. l. 21. C. Mand. nec cuiquam hominum jus suum detrahendum §. 2. j. de bis qui sui vel al. jur. Longè minus (4.) exinde planè debet rursum expelli atque invitus extrahi; quia domus cujusque sua tutissimum ipsi præbet refugium atque receptaculum. l. 18. ff. de In jus voc. l. 103. ff. de R. j. Et, si Literatis suæ competunt prærogativæ atque privilegia, non invidenda quidem, verùm (5.) nec extendenda illa in aliorum damnum & injuriam l. 40. ff. de Admin. tut. l. 28. in f. ff. de Testam. mil. arg. c. 11. x. de For. comp. Besold. p. 1. Conf. 88. n. 81. Si porrò (6.) strepitus quorundam opificum, quem Literati prætendunt, sufficiens esset causa eorundem non admittendorum, foret & ejiciendorum, dum semel admissi Literatos prævenerunt. Favor enim studiorum æquè retrorsum deberet operari atque antorsum: Jam verò Literati, quos opifex prævenerat, tolerare eum tenentur; quâ igitur ratione hi studia sua continuare possunt, eadem poterunt & illi quibus opifex se immiscere cupit. Quinimò (7.) quid ægroto gratius aut ad recuperandam

- sanitatem conducibilius quiete ac somnō imperturbato? nec tamen in gratiam ejus ab operando cessare aut planè migrare tenentur. (8.) Commendatur Demosthenes, quòd vadosis littoribus insistens, declamationes, fragoribus fluctuum obluctantibus libenter edebat; ut ita ad fremitum concitararum concionum, patientiâ duratis auribus uteretur. Val. Max. *Lib. 8. cap. 7.* Quintilian. *Lib. 10. Instit. orat. cap. 3. in fin.* vide Alciat. *ad l. 1. ff. sol. matr. n. 52.*
438. Accedit (9.) peculiaris alicujus civitatis status, civium vitæ genus & professio, quòd artificia, quòd mercatura, pluribus opificibus indiga, ibidem floreat, *Sey uff. Handlung und Handwerge gewidmet*: Sicut E. una hirundo non facit ver, nec unicus Literatus loco alicui proventus ac lucrum haut affert, vor einem Mann könne sich die Stadt nicht nehren. E. nec in ipsius gratiam status & habitudo loci invertenda. Aut si vel maximè (10.) Academia aliquò destinetur, Literati plures simul accedant, postmodum augeantur, & civibus ubique se immisceant, eos ubique sequantur; sanè tandem ubique expellent, omnes angulos occupatos tenebunt. Tenebitur E. Princeps cæterorum quoque civium curam habere: Nec enim Resp. ex meris Literatis constat. E. ita privilegiandi, ne cæteri supprimantur.
440. §. 42. Enimverò, etsi regulariter cuivis pro lubitu emere & conducere ædes liceat, *arg. l. 1. §. 2. de contrah. emt. l. 5. ff. de J. & J.* Nec cuiquam facultas contrahendi, vel in suo quid faciendi, sit deneganda. *§. f. J. de his qui sui vel al. jur.* attamen vel solus studiorum favor, Doctoribus, Professoribus, Advocatis aliisque Literatis id privilegium indulget, ut prohibere possint opifices, putà Fabros, Vietores, aliosve, strepitu quodam artem suam exercentes, quò minus ad emtionem vel conductionem ædium juxta Literatorum domos admittantur. *conf. Klok. de arar. L. 2. c. 35. n.*
441. 44. Quia quidquid studiis impedimento est, facilè abrogari, aut saltem temperamentum quoddam admittere potest. Est enim favor studiorum maximus *l. 50. ff. fam. erc. l. 28. ff. ex quib. caus. maj. Auth. Habita C. Ne fil. pro Patr.* qui ab utilitate publica vel maxime dependet, ut propterea omnibus privatis commodis anteferri debeat *l. 33. ff. de Injur. l. 43. vers. nam propter publicam. ff. de*
442. *Relig. & sumpt. fun. l. 15. vers. multa a. jure civ. ff. ad L. Aquil.* At-
qui

qui intemptivi ejusmodi strepitus opificum, meditationes Literarorum impediunt, & studia quæ tranquillum habitandi locum requirunt, vehementer perturbant. arg. *l. un. C. de stud. liberalib. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 4. num. 8.* ibi: turbantur actu legentes. Non enim tam verborum & cantionum, quam etiam verberum & incudis percussione quietem vicino Doctore adimunt. Nec solum aures sed & mentem quasi verberant, ut discretè loquitur Foppius ab Aezema *Lib. 1. dissert. XI.* Joach. Cluten *diatribar. Justinian. VII. tb. 31.* Joh. Schneidvv. *ad §. f. J. Loc. n. 6.* Ergò sufficientem illorum repellendorum præbent causam: Si maximè spectemus (2.) quòd nec Literatus Literato obstrepere, seque invicem turbare permittantur *d. l. un. C. de stud. liber.* Ac cedit (3.) quòd ædificia privata & alia opera, quæ mœnibus vel publicis operibus ita sociata cohærent, ut ex his incendium vel insidias vicinitas reformidet, aut angustentur spacia platearum, vel minuatur porticibus latitudo, dirui ac prosterni præcipiantur in *l. 14. C. de oper. publ.* Non mirum E. si propter eandem publicam utilitatem artifices repellantur. Nam publica privatis anteferenda bonis. *l. 43. ff. de Relig. & sumt. fun. l. 9. §. 1. ff. de Public. & veclig. Nov. 39. cap. 1.* At verò in Studiis liberalibus major adhuc est utilitas quàm in publicis illis ædificiis. Nicol. van der Hoogh. *singular. jur. sing. 38.* (4.) Denique hujus juris ratio fundatur, in jure Præventionis, qualem etiam Menoch. *A. 7. Q. L. 2. cent. 3. cas. 237. n. 7.* assignat. Matth. Coler. *de Process. exec. p. 1. c. 4. num. 8.* quem laudat Dn. Richter. *ad Autb. Habita. part. 3. membr. 2. pag. 49. & 50.* Et quanquam Matth. Coler. *d. tr. cap. 4. n. 8.* videatur hoc privilegium saltem ad Doctores restringere: Tale, inquit, est privilegium ordinis Doctoralis, contra Fabros ferrarios & lignarios, item alios malleatores, qui suò strepitu nocturnò & diurnò impediunt meditationes & studia Doctorum; quòd Doctor, maximè actu legens, quatenus prævenit Fabrum, possit eum expellere ex vicinia. Pro *ratione dub.* posset afferri, quòd ædes quas inhabitat Studiosus, non sint ipsius, nec adsit ille in Academia eo animò, ut perpetuò ibi commoretur, sed absolutò cursu vel aliquando citius, pro commoditate vel alia necessitate, rursus discedit; quare non debet ei propter unius anni subsistentiam indulge-

- ri ut arceat opificem in perpetuum. Præprimis quia Studioſo fa-
 448. cilius eſt conducere, quàm Opifici Emere. Verùm, cùm ipſe Co-
 lerus *d.l.* non diffiteatur, quòd in hoc vertatur communis Schola-
 rum utilitas, & ne actu legentes turbentur, neque diſtrahantur à
 lectionibus publicis: Ita Br. & Jaſon. *in l. 1. ff. ſol. matrim. n. 46.*
 Eman. Svarez. *theſaur. commun. opin. lit. f. n. 2. fol. 270. b.* propter
 eà etiam ob eandem rationem, quæ militat quoque in *Studioſis*,
 hocce privilegium illis tribuendum eſſe, rectè docet Rebuff. *privil.*
 449. 3. n. 4. ubi hanc opinionem ſuam confirmat, quòd non minor ſit
 utilitas in Studentibus, ratione habitâ ad tempus futurum, quàm
 in Doctores: quia Doctores ſuò tempore Scholares fuerunt, &
 Scholares efficiuntur Doctores. *arg. c. 34. de Elect. in 6.* Alciat.
ad l. 1. ſol. matr. n. 52. ſq. Menoch. *A. J. Q. caſ. 537. n. 4.* David.
 Döring. *Biblioth. jur. verb. Advocatus. num. 539.* Nicol. van der
 Hooch. *ſingular. jur. 38. n. 2.* Nim. non evaſuri Doctores, ſi impe-
 diantur Studentes. Et ſicuti de deſtinato ad Clericatum aſſerit Feli-
 nus *in c. 17. x. de Reſcript.* quòd gaudeat privilegiò clericali: Ita
 quoque in materia favorabili, diſpoſita in Doctores, locum ha-
 450. bebunt in Studioſis. Ad iſtantiam de variatione Studioſorum,
Reſponderi poteſt, Beneficium non ad individua, ſed ad ſpeciem
 reſtringendum, adeoque non personaliter ſed realiter intelligen-
 dum, ſic, ut Mage Dominus ædificii in quo plura ſunt muſæa, ſed
 auf Studenten-Stuben gebauet/quàm Studioſi, agere valeat ſuò,
 ſuarum ædium, & Studioſorum tam præſentium quàm futurorum
 451. nomine; licèt enim diſcedant hi, ſuperveniunt tamen alii. Quam-
 vis verò præſatum privilegium de expellendo ſtrepifero vicino, &
 ſtudiũ quoquo modò impediẽte, principaliter competat Profeſſo-
 ribus & Studioſis in Academiis verſantibus; Idem tamen extenden-
 dum eſt, ob eundem favorem & utilitatem publicam, ad alios Do-
 ctōres, qui *extra Academies*, aliis in civitatibus, patrocinando,
 conſulendo, judicando, ſe exercent, atque in aulis, curiis, foro,
 judiciis que velut in adminiſtrationis Reip. ſibi concreditæ piſtri-
 452. no ſtrenuè laborant: Per ea quæ exponit Caſp. Klok. *de Contrib.*
cap. XV. n. 13. ſqq. Et ita Ampliſſ. Facultas Juridica in Univerſi-
 tate Lipſienſi *d. 23. Aug. 1617.* ad conſultationem Senatũs Naum-
 burgeniſis pronunſiavit, cujus reſponſi partem Dn. Finkelthaus
 lib.

lib. sing. obs. 64. n. 26. integrum autem tenorem Dn. Richt. ad Aurb. Habita. C. Ne fil. pro Patr. pag. m. 50. sq. recenset, seqq. verbis:

§. 43. Hat bey Euch in der langen Marien-Gassen. Hr. P. Crolius, 453.
der Arzney D. und bestallter Physicus, an der lincken Seiten seines
Hauses einen Seyler wohnenend gehabt / und wohnen gleich gegen
ihrer beyde Häuser über zweene Dd. Juris, Herr Martinus Har-
nisch und Herr Bernhard Beer / so alle drey Euch mit Bürgerl.
Pflicht zugethan. Es hat aber kurz verruckter Zeit der Seyler sein
Haus einem Bötticher / Blasio Losen verkauft / deme solchen Haus-
kauff gemeldte drey Dd. nicht zulassen wollen / und bey Euch gericht-
lich gesucht / daß ihr diesen Bötticher / welcher ihnen an ihren studiis
mit steten Nochen sehr verhindert seyn würde / den Einzug in des
Seylers Haus verbieten und vom Kauff abweisen / hingegen sie
bey ihrem Privilegio Doctorali und erlangter prævention hand-
haben / und dessen genüsslich empfinden lassen woltet / nach mehrern
Inhalt Eurer Frage. Ob nun wol der Bötticher in seiner über- 454.
gebnen Schrift vorbringen lassen / daß die gedachte Herren Dd.
zur Naumburg / und nicht auf einer Universität oder in loco studii
generalis sich aufhielten / und daselbst des practicens gebrauchten /
und also nicht Professores oder actu legentes weren / so wol in etli-
chen Universitäten / als zu Jehna und Bittenberg / die Professores
unter denen Handwercks-Leuten wohnen solten und dieselben wol
dulden könten / auch zu Naumburg exempla und andere motiven
angezogen. Dennoch aber / weiln den Doctoribus das Privile- 455.
gium, Schmiede / Böttiger und andere dergleichen Handwerker
auszutreiben / und neben sich in die Nachbarschaft nicht einkommen
zulassen / vornehmlich uff ihre studia, und derselben exercitia gemei-
net und angesehen / damit solche / gemeinem Nutz und Wolfahrt zu
Schaden / nicht turbirt und verhindert würden / und diese endliche
Ursachen in andern vornehmen Städten so wol als denen Acade-
mis-Raum finden. Ferner auch / nach gemeinem Schluß der Rechts-
gelehrten / alle und iedere privilegia, so die PP. und actu legentes
haben / den Doctoribus, Advocatis und andern / welche Praxin exer-
ciren / zugeeignet / und sie dieselben zugebrauchen wolbefugt seyn /
Und dann / was etliche Dd. auf Universitäten und in andern Städ-
ten

- ten dißfalls aus guten Willen nachgelassen / und von ihren Rechten gewichen / den Klägern alhier zu keinem Nachtheil gereichen
456. mag. Über dieses auch sie den Böttcher prävenirt / und vor seinem geschloßnem Kauff in der Gassen gewohnet / zugeschweigen / daß endlich Eurem Bericht nach / der Böttcher ein anders bequemes Haus in der Mühlgassen zu überkommen gute Gelegenheit hat. So können auch die drey Dd. dem Böttcher das von ihm wieder ihre privilegia zur Ungebühr erkaufttes Haus beziehen und einnehmen zulassen / wieder ihren Willen zuverstatten nicht gezwungen werden / sondern es wird des Böttchers Kauff billich hinterzogen / und ihm der Einzug ins Haus von Euch verbohten. B. R. W.
457. Ita quoque eodem tempore in Collegio Juridico Jenensi responsum fuit ; cujus tenorem pro complemento materiae, cum pace Lectoris, in ipsius gratiam huc transcribemus : Als ihr uns Euer hinc inde ergangene Wechsel-Schriefften sub lit. A. B. & C. sambt andern Beylagen Herrn Patri Crusii, der Arzney Doctoris und bestalten Physici, wohnhafft in der langen Marien-Gassen bey Euch / und Herrn Martin Harnisch / so wol Herrn Bernhard Beer / Beyder der Rechten Doctorn, so gleich gegen Herrn D. Crusio über wohnen / aller drey Euer besessenen Bürger / Kläger an einem / Blasii Lohsen / Böttchers / welcher ermeldtem Herrn D. Crusio an die Seite / Herrn D. Harnischen und Herrn D. Beer gegen über eingekauft und einziehen wollen / Beflagter anders Theils / zugeschickt / und darüber Euch des Rechten zuberichten gebethen /
458. Demnach sprechen wir vor Recht : Ob gleich des privilegii Doctoralis, Schmiede / Böttcher und dergleichen unruhige Handwercks-Leute auszutreiben / und neben sich in der Nachbarschafft nicht einkommen zu lassen / vornemlichen und deßhalb destomehr sich die Dd. uff Univeritäten und acta legentes anzumassen / damit sie nicht von solchen Handwercken an ihren proficiren / daran dem gemeinen Nutz zumahl viel gelegen / gehindert oder verunruhiget werden möchten. Ferner / deß Beflagten Vorgeben nach /
459. bey Euch in der Stadt Raumburg weil sie gestanden / berührtes Privilegium Doctorale niemahls in Übung bracht worden / sondern vielmehr andere Dd. und vornehme gelehrte Leute unter Schmieden / Schloffern und dergleichen Handwercks-Leuten wohnen / auch eben

eben

eben in der Marien-Gassen Bötticher / Schlöffer / Schmiede und Wagner aniezo noch wohnhaftig / dahero der Klägere iesziges Suchen und Klagen wieder Reklagen für eine unerhörte Neuerung angezogen worden. Hierüber Beklagter nicht allein mit 460.

Euer und der Stadtgerichten Vorwissen / Erlaubniß und ratification, gleichfalls von einem Handwercks-Mann das streitige Haus erkauft / sondern auch durch Übergab der Schlüssel / des Hauses Possess allbereit erlangt haben wil / Inmaßen er denn ferner / seinem Andeuten nach / mit Bauen darein viel verwendet / daß er also nur an völligem Einzug verhindert / gehemmet / und gleichsam seiner erlangten Possess hierdurch / ohne vorgehende Rechtliche Hinausführung und Erkänntniß hintwieder destituiret werden wolle. Welche Umstände dann / do sie also in facto veri-

fic ret werden könnten / sonder Zweiffel der Beschaffenheit / daß in gegenwärtigem Fall die Kläger sich des obberührten Doctoralischen Privilegii wieder Beklagten / denselben damit an völligem Einzuge zu verhindern / und in gerühmter Possess zu turbiren / schwerlich zu erfreuen hetten. Dennoch aber / weil mehr erwehntes der Doctorum Privilegium, (welches zwar vornehmlichen die Professores uff Universitäten angehet) der bewehrten Rechts-

Lehrer einhelliger Meinung nach / ohne Unterscheid denen Dd. Advocatis und Practicis so wol als den P. P. in Academiis, ratione præventionis, nicht unbilllich zugeeignet und zugeschrieben wird. Sintemahl uff beeden Theilen einerley causa & favor studiorum ac utilitatis publica, warum nemlichen solches der Befreyung und andere Immunitäten der Doctorum und derer Personen in Rechten verliehen / und solche nicht nur an einen oder andern privilegiirten locum studii generalis gewidmet / gebunden und restringiret / Ingleichen die von Beklagtem angezogne Special Umstände und

andere motiven, in facto nicht klar gemacht und erheblich beygebracht / sondern vielmehr dieselbigen von den Klägern zur gnüge wiederleget und abgelehnet. Als erscheinet auch nunmehr aus der Partheyen beyderseits Verbringen so viel / daß dem Bötticher der Einzug in das / von ihm zur Ungebühr wider der Doctorum Privilegium erkauftes Haus / nicht unbilllich zu verbieten. V. R. W. Ampliatur (3.) Procedere, si Literatus cum opifice in

446, emenda

- emenda vel conducenda domo *concurrat*, ut sc. eum possit repellere: quia eadem h. l. sit ratio *Concursus* quæ *Præventionis*, & quod opifex *concurrans*, tamen non *præoccupaverit*. 2.) quia potior habenda causæ majoris quàm minoris ratio *arg. l. 54. ff. de Judic.* & *Melius præfertur Bono. arg. l. 12. vers. sane quod. C. de Procur.* *Freundeberg. de Rescript. mor. concl. 48. num. 26.* (4.) Ampl. ut opifex à *Collegio* quoque *publico* & ejus *vicinia* possit repelli, per rationem à *min.* ad *majus*: quia utique potest repelli
465. à domo *privati*. (5.) Denique doctrina hæc ampliatur ratione *objecti*, atque adversus illos opifices extenditur, qui *arte* quadam *fætidâ* occupantur, v. g. *Pelliones*, qui alicubi juxta cum *Alutariis* & *Coriariis* extra oppidum collocantur; & *Pelliones* quidem tantò justius, quoniam ultra *foetorem*, quò naribus molesti sunt, toti quoque *vicinæ* suò *strepitu*, quando *baculis* *pelles* feriunt
466. & *excutiunt*, *Sell austlopfen* / molesti existunt; quin & solo *foetore* locus *pestilentiosus* fieri, ipsiusque *studia* *interrumpere* potest, ut loquitur *Ulpianus* in *l. 2. §. 29. ff. Ne quid in loc. publ.* *Alciat. ad l. 1. ff. sol. matr. n. 56.* ibi: non minus quàm *gravis odor* *coërceatur*. *Benius de privil. Jctorum p. 3. c. 69. n. 12.* Unde & ad *iteratas instantias* *Martini Schrumpfs* *Protonotarii*, *Nicolao Rittern* aliquoties *injunctum*, ut *pelles* non in *platea*, sed *area* sua *excutiat*, *uriam* autem de noctu *effundat*.
467. §. 44. Declaratur tamen *suprà* tradita doctrina, dummodo *Literatus prævenierit* *Opificem* *emendo* vel *conducendo*, qui alibi æquè *commodè* *habitare* possit: Siquidem *præoccupantis* semper *melior est conditio* *l. 32. ff. de Procur. l. 14. ff. de Nox. act. l. 19. pr. ff. de re jud.* tum propter *prioritatem temporis*, quia qui prior *tempore*, potior *jure*; tum propter *prærogativam possessionis*; quæ *nemini auferenda*; hinc illud: *Beati possidentes. vid. c. 14. x. de Procurat. l. 46. de Elect. in VI. Cluten. diatrib. Justin. 7. ib. 31. vers. sed sententia ita demum recipienda. Menoch. A. J. 2. cas. 237. n. 47. Coler. d. tr. cap. 4. Tib. Decian. tr. crim.*
468. *L. 4. c. 20. n. 3.* Atque *horsum* etiam in *antè* *proposito* *casu* *potissimum* *respexerunt* *Dnn. Jcti Curia Provinc. Elect. Sax. Witeberg.* ita *respondentes*: *Als Ihr Uns Euren Bericht und angehefte Rechts-Frage / samt den Beylagen sub lit. A. B. und C. zugeschickt / und euch des Rechts darüber zu berichten gebehthen habt /*
Demis

Demnach sprechen wir verordnete Dd. des Churf. Sächs. Hofgerichts zu Wittenberg darauf vor Recht: Hat Petrus Crusius, Der Arzney Doctor und bestallter Physicus bey Euch/in der Marien-Gassen wohnend / einen Seyler zum Nachbar gehabt / und gegen ihnen beyden über wohnen zweene Dd. Juris, Martinus Harnisch und Bernhard Beer aneinander. Als aber vor etlich Tagen Blasius Lohs / ein Bötticher dasselbe Haus gekaufft / haben sie wieder solchen Kauff protestiret und sich dessen beschweret / darauf sie beyderseits wieder einander mit Wechselschriefften verfahren / Da^{469.} num gedachter Blasius Lohs ein mehrers nicht / als davon seine Supplication mit B. vermeldet / anzuziehen hette / dargegen aber obenangezogene drey Dd. das Jus Præventionis, und daß sie allbereit zuvor daselbsten gewohnet / für sich haben / und bevor / weil Euren Bericht nach / der Bötticher Blasius Lohs / andere bequeme Gelegenheit in der Mühlen-Gassen zu überkommen. Als seyd Ihr ihm / sich des Einziehens in des Seylers Haus zu enthalten / aufzuerlegen / wol befugt. B. N. W. Sed no^{470.} vum circa hanc declarationem emersit dubium ¶ 17. Septembr. 1680. eo casu, quò præxtiterat opifex strepiferus, sed qui tolerari utcumque potuisset, cùm, quia ob sumtum defectum, vel affines causas, opificium adeò strenuè non exercebat, tum quia tantus fragor ac tumultus in illo opificio non est qui in reliquis, tolerantiam insuper expressam à superveniente Literato stipulatus, aliquandiu quietè satis vixisset: Post exactum aliquod tempus no^{471.} vum opificium superiori tumultuosius tractare incipiebat: Unde quaesitum: An hoc ipsi tanquam præoccupanti liceat? & num Literatus tanquam superveniens id tolerare necessum habeat? Non video equidem ullum quod pro Opifice pugnet præsidium. Nam quæ Præventio, quæ Stipulatio allegantur, de statu priori Opificis simplici, quò solum Pixidarius seu Sclopetarius erat, exaudiendæ: Felis si mansisset, à nemine quoque turbaretur. Nunc^{472.} autem ubi novum assumsit statum, factus etiam Serarius, duplicem exercet artem atque officinam; utique alius à se ipso, cum quo pactum initum est, evasit, & quæ olim tractata sunt, amplius ad eum non attinent, omnia enim exaudienda sunt; Rebus sic stantibus; causâ in eodem statu permanente. Non licuit ipsi certâ

M

ratio.

- ratione pacto, peregrina onera assumere, & sub specie priori usurpare. Planè, uti non licitum est ei, cui servitus aquam suam per canales alterius ducendi competit, aquam vicini superioris ad se recipere, & ad inferioris vicini fundum derivare, ut simul perfluant; & cui pecudes puras ad agrum vel fontem alterius pellere permissum, sues adsumere non est integrum, Nec is cui ducentas oves in meo pascere concessi, trecentas & ultra assumere debet:
473. Alioquin me defendam: Ajo, Jus tibi non esse, servitutem habere auctiorem; Ita nec, qui nos prævenit & à nobis tolerantiam est stipulatus ut artifex simplex & quietus, urgere ea fundamenta potest; assumptò novo statu strepiferò. Quare *ampliamus* sup. traditam doctrinam de expellendo, etiam ad præoccupantem & stipulantem, sed, *statu mutatò*: ut fallat adeò declaratio proxima.
474. §. 45. Sed quid Juris in casu, quò artifex aliquandiu non inhabitavit, vult autem ad eas vel ipse reverti, vel alii locare, vel filium aut generum in eas constituere? Quid etiam, sicubi Literatus ædes suas actu non inhabitet, Annon intereà tumultarius opifex in viciniam suam commigrare permittendus? Casus hic ventilatus 1660. quando Mich. Selsch/ Vietor aulicus, domum suam, è regione & in medio ædium habitandis ministris Ecclesiæ destinatarum possessam tenuis hac, sed non inhabitatam, eò, quòd cellam Ducalem inhabitaret ibique opificium suum exerceret, nunc genero suo, itidem Vietori cedere vellet: Senatus oppidanus vetuit hunc pecuniam numerare, ac jussit illum vel alii vendere vel locare, à quo strepitus non metuendus, sed qui professionem suam quietè & in silentio exerceret: Non obstante, quòd nullus Sacerdotum habitationem sacram incolet, sed ædes quisque in urbe dispersas possideret. Nim. incertum erat, quamdiu proprietatem hanc ipsi essent continuaturi, & Num & successores eorum talem habituri:
475. Tenebatur igitur ærarium Ecclesiasticum quavis occasione ædes illas paratas habere, non tantùm ad inhabitandum, verùm etiam ut liberæ ab omni onere essent, & ne quid intereà de illarum jure, commoditateque decederet: nec non pensionem suppeditare; propter quam aliis Literatis interim elocaverant, qui eandem quietem urgebant. Cùm igitur ad supplicem ejus Vietoris instantiam Senatui relatio injuncta, eaque facta esset, sequenti rescripto

ptō 12. Sept. 1660. res fuit decisa: Uns ist vorgetragen / was Ihr uff 478.
unterthänigstes Suppliciren Michaël Felschens / Eures Witzbürgers
zu Zehna / wegen eines beyder Superintendur und Caplaney
gelegnen / und von ihm hiebevör erkauften / numehr aber seinem Ey-
dam einem Böttcher / darinnen sein Handwerck zutreiben / einge-
reünten Hauses / und des ihm / genantem Felschen deßhalben ge-
tahren Gebohths / daß er gedachten seinen Eydam wieder daraus
schaffen solle / zu Euren nothdürfftigen Bericht in Unterthänig-
keit überschrieben und darneben gebehten. Wann wir denn die 479.
Ursachen der auffgelegten Räumung berührtes Hauses vor erheb-
lich genug befinden. Als lassen wir es bey solcher Eurer Anordnung
und Gebohth allerdings bewenden / Hierauff begehrende / Ihr wol-
let mehrbemeldten Felschen Krafft dieses nochmal andeuten / daß
er aus oberwehntem Haus / gedachten seinen Eydam / daferne er
sein Böttcher-Handwerck darinnen zutreiben gemeinet / ohne fer-
nere Verweigerung ausschaffen / und dasselbe entweder an einen
andern Käufer oder Niehtmann bringen solle etc. Ex supra lau- 480.
datis responsis alia fuit declaratio: (2.) Dum loci aptitudo id per-
mittat. Si enim Doctor vel Professor in vico Fabrorum consue-
to emeret aut conduceret domum; Tum opificem postea e mentem
vel conducentem expellere non posset. Ratio esse videtur, quia
in ea via fabri artem suam exercere consueverunt; & sic negli-
gentiæ vel culpæ suæ adscribat, quod in tali via ædes, conduxerit. Be-
nius *de Privil. Jurorum part. 3. cap. 69. n. 2. f.* Aut si civitas in se 481.
sit angusta, Literatis repleta, ut non principalis platea, non vicus,
non angiportus detur, quin Doctor, Studiosus aut Literatus alius
ibi habitet, sic ut nusquam aliò securè commigrare opifex queat,
ratio autem artis sit, ut extra murum & portas omnes illius opificii
Magistros ejicere non sit consultum, propter subitaneos casus,
quibus, de noctu, clausis portis opus eorum auxiliò habere pos-
simus,

§. 46. In Summa, Tota res hæc ad arbitrium Judicis aut ad 482.
ipsius Principis dispositionem spectat, qui pro loci, pro tempo-
rum personarumque conditione ac habitudine statuet, quod cui-
vis aptum & conducibile sit: quanquam & consuetudini suæ
relinquendus sit locus, vid. Alciat. *ad l. 1. ff. sol. matr. num. 51.*

483. Menoch. *A. J. Q. cas. 237. num. 3. 8. 21. 22. 26.* Quod itaque post hæc omnia concernit decem supra propositas dubitandi rationes, Resp. ad (1.) Multa juris gent. esse, & tamen à jure civ. restrictionem pati, ut constat ex *tit. 7. de Rer. div.* Mansit Emtio contractus consensualis atque liber, etiã iis casibus, quibus aliqui emere vel vendere coguntur §. 2. *l. de his qui sui vel al. jur. §. f. inf. l. de Donat. l. 34. §. 2. C. eod. l. 13. §. 17. ff. de act. emt. l. 12. pr. ff. de Relig. & sumt. fun.* Manebit ergò eidem eadem libertas sua, 484. licet quandoque emere vel vendere prohibeantur. Ad (2.) Resp. Ex vicinitate nec semper nec omnibus retrahendi facultatem competere. Literatos autem in hac specie nec indigere nec instituere: quia non intendunt domum illam habere; sed, Ne opifex artis turbulentæ illam habeat, possideat ibique artem suam exerceat, 485. vigore Privilegii intendunt. Ad (3.) Resp. ex eodem §. 2. *J. de his qui sui vel al. jur.* Publicè interesse ne quis re suã malè utatur; faceret autem, si opificiò studiis obesset. Artis exercitium in se est innoxium, sed abi ad invidiam Literatorum te ad latus ipsorum 486. constituas, ab artifice vitium accedit. Ad (4.) Resp. Domum cuique suam adversus insequentes & vim intentantes refugium licitè præbet, sed admodum illicitè id ad alios inquietandos turbandosq; adhibetur. Deinde refugium præbet tibi domus, quæ tibi relinquitur, quam occupare permitteris; sed hanc aut non ingredi aut mox deserere juberis. Nec injuriã extraheris, quam 487. nullò jure introiisti: Ad (5.) Respondet Rebuff. *privil. 3. sub. n. 1. inf.* quod ea quæ utilitatis publicæ causâ fiunt, etsi in contumeliam alterius cedant, non reputentur injuriosa. *l. 33. ff. de Injur.* Nec dici possit, Hoc privilegium in damnum vel injuriam Fabri concessum esse: Cùm in utilitate publica contineatur etiam utilitas Fabri: In toto enim & pars continetur *l. 113. ff. de R. J. l. 147. eod.* Prætereà, sicut majus bonum præponitur minori; Ita communis utilitas præfertur speciali. *c. 18. de regul. & trans. ad relig. Joh. Schneidew. ad §. f. n. 7. l. Locat.* quare cogitet Faber, quòd licet & ipse sit utilis, major tamen utilitas sit studiorum; & quòd ipse alibi quoque commodè possit habitare. Joach. Cluten. *diatrib. Justin. 7. lb. 31.* publica privatis anteponenda bonis. *l. 43. ff. de Rel. & S. f. l. 5. §. f. ff. de Injur. l. 9. §. 5 f. ff. de Publ. & vect. N. 39. c. 1. v.*
- EA

Ea enim quae communiter &c. Ad (6.) Resp. ex sup. deductis; quod 489.
h.l. attendatur ad Praeventionem. Nam qui Literatus tam improvidus
fuit nec melius sibi prospexit, ut inter opifices confederit, debet si-
bi imputare, & viam quam ingressus est calcare. Ille autem qui
opificibus vacuus, adversus irreperentes vigilat, non est propterea
invitus ad ejusmodi patientiam cogendus: Ad (7.) Resp. à diversis 490.
malam fieri illationem: Status aegrotantis est praeternaturalis &
irregularis, qui per aliquot dies, septimanas vel etiam menses a-
grotat, singulis momentis statum ordinariam & naturalem, h. e.
sanitatem sperat, quo statu dormire facile est; posset etiam cum
opifice super cessatione tanti temporis transigere, posset cubile
suum interim aliò transferre: sed quam Literatus incolit domum,
non ad diem aut mensem est ingressus, atque insuper studere est
status Literati nativus, regularis & ordinarius. Ad (8.) Demosthe- 491.
nis exemplum, factum singulare continet, quod Literatis omnibus
regulam praescribere nequit: à particulari ad universale non valet
consequencia, quod semel aut bis contingit, praetereunt, LLatores.
Demosthenes ad litus ivit, non ut orationem meditaretur, sed ut
adversus strepitum turbæ loqui advesceret: fuit E. alia ejus in-
tentio: quin nec centesimus Orator ipsum esset imitaturus. Ad 492.
(9.) Resp. ex unius opificis mutata sede, nec totius civitatis statum
iri mutatum, nec proventibus Reip. quidquam detractum. Ad-
versus (10.) repetimus quae super. dicta fuerunt, spectandas esse 493.
circumstantias & statum loci, personarum, temporum, & quae
prudenti Judici solertia naturalis coetera suggerere potest; ac
probè noverit rem temperare, ut unus juxta alterum, si non ad
latus habitare, in uno tamen loco vivere & lucrari valeat, Vicini-
tas enim non semper ex contactu, sed utendi commoditate spe-
ctatur. l. 7. §. f. l. f. ff. de S. P. R. l. 7. §. 1. ff. commun. praed. Et 494.
hanc theoreticam practicasse de se ipso scribit Matth. Colerus
in hoc ipso loco adversus quendam Victorem, qui se ipsi inges-
serit ad latus in vicinia, & sub mediam noctem surgendo
ac compingendo stipandoque vasa vinaria, tantos strepi-
tus & clangores excitavit, ut multas noctes insomnes transi-
gere coactus fuerit, non sine periculo salutis. Propter-
ea etiam hac de re Consiliarios illustris Gubernationis Vi-
nari-

- nariensis interpellatos, Senatui Jenensi in mandatis dedisse refert, ut compelleret Vietorem, eâ habitatione dimissâ, de alia cogitare, & operas suas in ista vicinia omittere. Dn. Richter. *diff.*
295. *Auth. C. Ne fil. pro Patr. pag. m. 49.* Ita quoque Dnn. Scabini Elect. Sax. Lips. in causa D. I. D. contra M. B. zu Dölitsch/ Mens. Mart. 1633. verba sent. Aus den Acten so viel zu befinden / daß der zwischen A. E. und beklagtem Huf-Schmiede M. B. geschlossene Nieht-Contract zu cassiren / ist gedachter Hufschmied sich anderswo nach einer Wohnung umzuthun schuldig. B. N. W. Carpz. *ad p. 2. C. 37. d. 23.* In eandem sententiam pro Literato in Universitate quadam commorante, respondit quoque Facultas Juridica Academiae Lips. Anno 1628. d. 17. Decemb. an Nacht zu E. in causa D. A. Z. contra H. A. referente Sigism. Finkelthaus. *sing.*
496. *obs. 64. n. 27.* Cui addendum elegans Facultatis Jurid. in Acad. Jen. Responsum apud Dn. Richt. v. 2. *Conf. 421. per tot. pag. 1219.* hujus tenoris: P. P. Auf Eure an uns gethane Frage / darüber Ihr Unsere Rechts-Berichtung gebethen / sprechen Wir vor Recht: Hat kurz vorrückter Zeit Georg Eberlein / Hutmacher / ein Wohnhaus zwischen Herrn M. Aeneii P. P. und der Weissen Magisterin hinterlassener Kinder Häusern in der Brüdergassen gelegen / von Hans Bauren erkaufft / und jüngst vorrückten 19. dieses Monats Septembris unvermercker Sachen dasselbige zubesitzen angefangen / unangesehen ihr / Herr M. Aeneius ihn freundlich zuvor erinnert / daß er es mit solchem Hause nicht treffen würde.
497. Und gleichwol bey dem Hüter Handwerge / (welches ermeldter Georg Eberlein starck treibet) groß Feuer zu halten / darbey ein Schade zubefahren. Hiernebenst bey solchem Handwerge und bey dem Wollenschlagen ein verdrüßlicher und weitlautender Schall zuvermercken / daß weder die Studenten noch andere die solches hören / ihren studiis und Berrichtungen
recht

recht abwarten können/ dessenthalber ermeldter Hut-
macher in kurzer Zeit eine Wohnung nach der andern
suchen müssen/ und berichten seine gewesene Mieht-
herzn/ und Nachbarn/ daß große Verdrüßlichkeit und
Unlust nebenst der Gefahr ihnen zugestanden/ und
sie froh worden/ daß er sich anders wohin gewendet.
Zu dem solch erkaufftes Haus nicht weit von dem Col-498.
legio und der Fürstl. Bibliothec gelegen. Wie auch in
solchen engen Gassen/ nicht allein auf beyden Seiten
neben solchem Hause/ sondern auch gleich über/ viel
Studenten bißhero gewohnet/ und noch wohnen/
maßen ihr Herr M. Aenetius alleine/ diesen vergangnen
Sommer sieben Stuben vermietet gehabt. Und/da
ermeldter Hutmacher das erkauffte Haus bestehen
und darinnen sein Handwerk treiben sollte/ so wür-
den die Studenten ihrem Studiren zu der Zeit/ zu
welcher er Wolle schlägt/ (wie er denn täglich die besten
Frühstunden darmit zubringet) nicht obliegen kön-
nen/ und würden die Studenten die Stuben aufkün-
digen und ledig stehen lassen. Dergestalt euch und vie-
len andern guten Leuten/ welche ihre Nahrung nun
lange Zeit von den Studenten gehabt/ ein mercklich
abginge. Auch/ so einer oder der andere von umlie-499.
genden Häusern eines verkauffte/ es des Hutmachers
halber viel weniger/ als wenn er nicht da wohnete/
gelten würde. Und wenn man diesen Hutmacher all-
da sein Handwerk zu treiben verstattete/ so würden
künfftiger Zeit andere dergleichen Handwergs-Leute
die ein grosses Gethöne mit ihrer Arbeit verursachen/
unter die Academicos mit ihrem Gepoch und Feuer-
halten/ dahin sich begeben. Da doch vor allen Din-
gen

gen das Fürstl. Collegium und die herrliche Bibliothec
 in acht zu nehmen / auch mehr auf vieler denn eines
 einzigen Bürgers / (der sonst gar wol an andern
 Orten seine Wohnung haben könnte) Wolsahrt zu se-
 hen / und besonders die Academici, (daß Handwercks-
 leute / die sie mit ihrer Arbeit verunruhigen / und an
 ihren Studiren hinderlich / um sie nicht wohnen sol-
 500. len) stattlich privilegiirt. Alles nach mehrern Inhalt
 Eures an Uns gethanen Berichts. So wird mehr
 ermeldtem Hutmacher / ihm eine andere Wohnung zu
 suchen und zu schaffen / und die iezige neulich gefauffte
 zu räumen / billich auferlegt. *B. R. W.* Ita Scabinae
 tus Jenensis ad requisitionem Dn. M. Theophili Aetii P.P. & Jo-
 hannis Lincken / Mens. Sept. 1629. Respondit. vid. P. Greg. Tholos.
*L. 18. de Rep. c. 6. n. 12. qui multos Dd. ad hoc ibid. allegat,
 & tradit ad Auth. Habit. C. Ne fil. pro Patr. &c.*

T A N T U M.

INDEX RERUM ET VOCUM NOTABILIUM.

A.

- A** & Abundantia carnis & Penuria, laetis nocet. n. 137. sq.
- Academix Literatos attrahunt. 439
- Academici, an soli sint adversus opifices strepiferos privilegiati? 451. 462
- Academicos an stringant privilegia Opificum? n. 30
- Accisa carnaria. n. 133. 277
- Actus quidam in artem non transeunt. 262
- Actus meræ facultatis. n. 8. 314.
- Adjutores seu socii, num Paganicis magistris permitti? n. 95
- ab Adjuvis seu sociis magis quàm ab exteris cauto opus est Magistris. n. 141
- Adminicula suæ artis an quis elaborabit ipse? 258. 265
- Advectio cui licita, an asportare permittendus? 332. 334
- Advenæ tenentur se Incolis conformare. 128. 132. 345
- Advocati extra Academias, gaudent privilegiis Academicorum. 451. 455. 462
- Ædes an tribuant licentiam lucrandi extra professionem? n. 51
- Æditui pagani an definitò opificum numerò comprehendantur? n. 94. 96
- Ægrotanti somnus necessarius. 436
- Æmulatio & invidia non toleranda. 378
- Æquilibrium inter Sodales servandum. n. 116
- Æquipollens an simul stare cum suo typo possit? n. 45
- Æquitatis ratio habenda. n. 156
- 161
- N** Agri-

I N D E X.

Agricola, num operâ socii opificiarii valeat uti?	203	31. cum Pharmacopœis pugna.	14
Agricultura cœterorum statuum fundamentum.	227	Ars una, unicum alit.	n. 45
Agriculturæ suus vigor conservandus.	207	Ars innoxia, vitium ab artifice.	485
Agricultura ruri, opificia civitatibus conveniunt.	n. 85	Arte suâ quemvis vivere convenit.	n. 35. 45
Alibi verum exponi merces quàm ubi fabrefactæ, an liceat?	n. 120.	Articuli Rotulorum non operantur ultra collegii naturam.	411
Altenburgum, civitas, cum Nobilibus sui districtus opificum causâ disceptavit.	n. 95	Artifices solitarii, privilegiis communiuntur.	n. 14
Alterius conditionis homines quatenus habere licet in famulatio.	236	Artis propagatio, jus Singulorum est.	251
Alutarii num prohibebunt Marsupiaros?	265	Artium diversitas ex frequentia & infrequentia.	364
Ambulatores, an tolerandi? n. 66. Viliori pretiô vendunt.	321	Attestata doctrinæ & subsistentiæ usitata.	287
Annalis vacantia Scholæ aperiendæ.	381.	Attestata nativitatis & doctrinæ necessaria.	380.
Anticipatio an licita?	419.	B.	
Arbitrio Principis committenda strepiferorum opificum repulsio.	482. 493	Bauer-Ordnung.	227
Argumentum à denominatione, quousque procedat?	309	Beati possidentes.	199
Aromatarii faculas picatas divendunt.	n. 80. sq.	quot Beneficia, tot qualificationes.	411
An & Composita aut destillata?	255	Beschicken/ besprechen.	425
Aromatatorum negotiatio. n.		Bibliopegæ, n. 14. certô modô ad Typographum aulicum alligati.	317.
		Bibliopegi num libros suis sumtipus dabunt imprimendos?	267
		Bibliopolæ an librorum imprimendorum locationem valeant impedire?	267
		Bis-	

I N D E X.

- Biscoctum panem habere an liceat? n. 119.
- Boëthi propriis auspiciis operari non permittuntur. n. 141. sqq.
- Boëthis an competant jura collegiorum? n. 24.
- Boëthorum abstractio, genus censuræ opificiariæ. 416
- Boëthos alere, num pagano magistro liceat? n. 95
- Boëthus an alii quàm artis suæ Magistro locabit operas? n. 150
- Bona causa malè agendo perditur. 403
- Braxatio privilegium domuum. n. 52
- Bubulæ carnis importatio, quatenus licita. 341. 343
- Bücher verlegen/cui competat? 267.
- Buttstadiensis Senatus gaudet picariâ negotiatione. n. 73
- C.
- Calendatorum negotiatio, ad quem spectet? 323
- Canmerdiener. 213. an opificum sociis tales esse liceat? 147
- Candelaram negotiatio. 355
- Cantationes opificum vicinis molestæ. 429. 442
- Carnariorum officium in quo consistat. 305
- Carnes, quænam ad forum ferendæ? 350
- Causa finalis juris prohibendi. n. 9
- Causæ opificiariæ, ad quod forum pertinent? 422
- Cautela opificum, in mercede consequenda. n. 22.
- Celare profugos non decet. 234
- Census civicus, Bürgergeschoss / an jus braxandi confert? n. 52
- Cerebrinæ distinctiones minime ferendæ. n. 39
- Cessante ratione, cessat dispositio. 341
- Chirurgorum boëthi famulantur exteris. n. 147. 213. 217
- Cingendus habetur pro cincto. 449
- Cives actuales quàm speratos habere præstat. 408
- Civibus cæteris quantum liceat, stante unius monopolio? n. 70
- Civium consensus, an ad Collegii constitutionem Magistratui necessarius? 172
- Clavularii, Wöhhhasen/ Stöhrer. n. 162
- Clavorum confectionem, an Solarariis Clavularii prohibebunt? 258
- Clericis, an & quousq; opifices suscipere licitum? n. 96. 143
- N 1 Col.

I N D E X.

- Collatio juris magisterialis est
ex genere permissorum. 371
- Collectæ non gignunt, sed se-
quuntur commoda. n.46
- Collectas conductor, an Loca-
tor ferat? n. 48
- Collegia causam collegiato-
rum tueri an teneantur? 413
- Collegia cogitant coarctatio-
nem contribulium. 225
- Collegia opificum intra suos
districtus à turbationibus
debet esse secura. n.99
- Collegia subordinata. 410.414
- Collegia sunt de genere prohi-
bitorum. n. 151
- Collegiatis tantum jus prohi-
bendi competit. 356
- Collegii ejusdem Sodales, an
mutuò possint prohibere? 261
- Collegii jure nondum impe-
tratò, negotiari & operari an
licet? n. 107. 141
- Collegiis oppidanis lites sunt
cum opificibus paganis. n.94
- Collegiis præcipuè prohibitio
competit. n. 15.
- Collegio non insertus artem
exercere non debet. n.162.164
169.185
- Collegiorum jura mensurantur
ex confirmatione: 370
- Collegiorum usus necessarius.
n. 170
- Collegium semel ingressus, an
invitus retinendus? 390. 399
- Colonia, num se eximere & sta-
tum principalem assumere
valeat? 391. 394
- Coloniæ, an Jdictionis sint? 373
- Coloniæ, an pro exteris habenda.
374
- Colonarum emittendarum jus
exercet collegia. 363. 369
- Coloniæ opificiarum
Constitutio. n. 20
- Colonias emittere, num qua-
qua versum liceat? 393
- Commoda sentiat, qui portat
onera. n.36.46
- Compendia sectanda. 201.245
- Concurrens Literatus cum opi-
fice, habetur pro Præveniente.
464
- Concursus causarum lucrativa-
rum odiosus. n.50
- Conductores non possunt simul
cum Locatoribus re locatâ
frui. n. 47. 59. 68
- Conductores ratione personæ
& professionis peculiariter
collectandi. n. 49.
- Confessio facti, ante omnia ne-
cessaria est. 385
- Confessorix actionis usus. 198
- Confirmatio collegiorum ad
jus Superioritatis pertinet.
n.152
- Confirmationis effectus. 376.418
- Confirmatio & jus collegii,
num unico articulo fiat ac
tribuatur? 377
- Con-

I N D E X.

Confusio artium vitanda n. 1685. 268. Tollit justitiam distributivam. 298	Depositâ qualitate non plus licebit, quàm eâ durante. n. 68
Consideratio diversa diversum jus tribuit. n. 37	Destillata conficere & divendere, an licet Aromatariis? 255
Consuetudines locorum attendendæ. n. 30	Detentio inviti, differt à susceptione venientis sponte. 230
Consuetudo legibus adversa non toleranda. n. 168. 188	Diffamando negotium rite haud tractatur. 416
Contravenite factis propriis haud decet. 347	Diffamationes Opificum n. 102 110. 189
Contumaciæ adversus Magistratum occasio. 398	Diffamatum opificem boëthi nec visitant nec salutant. 387
Coriarii extra urbem collocandi? 465	Difformes & dissimiles actûs possessioni & consuetudini contrariantur. n. 165. 186
Coriariorum adversus Extraneos querelæ. n. 103. adversus Sutores. 261. adversus Ehippiarios. 265	Discessus unius alteriusve, an defectum hominum cause-tur? 229. 242.
Cotarius, an alios prohibebit ferrum acuere? 259	Disciplinæ ratio habenda. n. 164
D.	Dispersis quod licet, congregatis mage licebit. 402
Decrementum accisæ carnariæ, unde? 286	Dispositio non pertinet ad Non-cogitata. 335
Decretum Magistratûs pro se habere, multum prodest. 382 420	Diversitas Collegiorum, quid importet? 312
Delinquentis non debet melior esse conditio quàm obedientis. n. 117	Diversitas nominum, quid inferat? 310
Demosthenes ad fragorem fluctuum declamans. 437. 491	Divisio prohibitionis. n. 10. & 13
Denominatio Magistri cum apposito loci. 392	Doctoralis ordo, an solus exclusivè habeat jus repellendi opificem strepiferum? 446
Dependentia Coloniarum à matre. 391. 394. 399	Documentum artis non editur in minutiis. 308
	N 3
	Dolia-

I N D E X

Doliariorum collegium neces- sarium. 172.	Errata unius non tenetur expia- re alius. 185
Domestica mactatio quo jure patrif. per Lanios prohibea- tur? 271. cui competat? 290.	Errore obtenta rursus tollenda. 165. 187
Ejus abusus. 279. 286.	Exceptio de jure Tertii. 241. 374
Domus, an in foro negotiari, num refert? n. 39. 57. 68	Exceptio firmat regulam in ca- sibus non exceptis. 223
Domus, cujusque tutissimum re- ceptaculum, 434. 486	Exceptio: Tu non es. nomina- tus in instrumento. 235
Dorffbecker/ quatenus urbi pa- nem inferre permittuntur. n. 105	Exclusi à collegio non gaudent ejus juribus. n. 110
Dorffmeister/Civitatensibus in- feriores. n. 85	Exclusiva privilegiorum inter- pretatio. n. 11
Duo Magistri, num unius offi- cinæ beneficiò frui queant? n. 44. 59. 61.	Exercitium artis non concedi- tur ante examen. n. 18
Dupliciter quæ fieri possunt, non confestim simul licent. n. 45. 59	Experimenta non debent esse ultra doctrinam. 307
E.	Exsecutiones opificiaræ. 423
Effectus cognoscitur & regula- tur ex sua causa. 303	Exteras nundinans frequen- tans, exteras merces habere permittendus. 320
Efficiens causa prohibitionis. n. 9.	Exteris quanto plus tribuitur, tanto plus decedit civibus. 39. 134. 163
Egestas quorundam opificum, unde? 283	Exteriorum librorum importa- tio, quatenus licita? 324
Elogium Optioni datum. 289	Extrajudicialia remedia, quæ? 425
Emendi, vendendique licentia prohibita. 313	Extraneæ merces quæ dicendæ? 327
Emtio, contractus jure gent. li- citus. n. 35. 42. 432. 440. 483	Extranei, quinam Opificibus? n. 26
Emtio sub Hasta. n. 53	Extraneos Pileos quis venum exponere valeat? 325
Ephippiarii num prohibebunt Coriarios? 265	Extraneos prohibere licet. 256 315
	Fa-

I N D E X.

- F.
- Fabricenses propriis inserviant artibus. n. 17
- Fabriles operæ strepiferæ. 440
- Fabrorum statuta. n. 22
- Fabrum ferrarium in pagis subsistere quatenus licitum. n. 88
95. sq.
- Facularum picatarum venditio. n. 31. 80
- Facultas prohibendi, unde Opificibus? n. 2
- Famulorum peculiarum commoditas. n. 156
- Famulos alere, ex genere permissorum est. 208
- Favor Studiorum & Literatorum. 435. 440
- Fides facti, non debet arctius constringi quam factum ipsum. 302.
- Figuli oppidani exteros arcent. 338
- Fila picata conficere, num Sutores prohiberi possint? 259
- Finis, omnes actiones determinat. 214. 269
- Finium regundorum iudicium inter vicina collegia. 395. sq.
- Formulæ actionum concipiendæ ex verbis legum. 235
- Forenses an teneantur se pactis civium conformare? n. 127
- Forenses admittere opifices, collegiis integrum. 371
- Fœtidæ artis opifex, an à Literato expellendus? 465
- Forum causarum opificiariorum. 422
- Fraudem Collegiis fieri non decet. 47
- Grenhäuser/à prohibitione tuta. n. 29
- Frumenti coëmtio quatenus licita. n. 53
- G.
- Garbrateren. 291. 296. 299.
- Genius civitatum peculiaris. 438. tamen considerandus. 480. 493
- Genuinâ potiora quam peregrina. n. 39
- Geschencfte Handwerge / eorumque jura. 377. 401
- Gesinde Ordnung. 227
- Gestandene Krahmer. 409
- Gradus sui sunt artibus. 216
- Gratuita opificia, eorumque mores. 402
- H.
- Handwercks Ruge. 412
- Harras / cui conficere licet? n. 19
- Hausirer. n. 66
- Haus- oder Heimschlachten. 291
297
- Heterogenea collegia. 401. 409
- Hieb / inter Lanios, quid? n. 126
- Hirundo una non facit ver. 438.
- Hof-Handwerker. n. 148
- Hosenföche / qui? 316
- Hutstaffirer / ejusque jura. 319
- Jani.

I N D E X.

I.

Janitor Senatûs Jenensis. n. 74
 Jena & Buttstadium, quare jun-
 guntur? n. 73
 Ignoti nulla cupido & averfa
 tio. 335
 Impedimenta studiorum re-
 movenda. 441
 Impetrans, ab Actore quid di-
 scat. 201
 Imploratio officii judicis. 421
 Incolæ Jenenses, quot generum?
 272
 Incorporatio collegiorum. 396
 Innovationes odiosæ. n. 131
 Instrumenta artis suæ, an liceat
 cuivis suâ manu producere?
 258. 265. sq.
 Intentionem bonam an sequa-
 tur optatus effectus. 389
 Integer Rotulus an ad confir-
 mationem necessarius? 377
 Interdictio & Prohibitio quid
 distant? n. 12
 Interdictum Sociorum alendo-
 rum, Coërcitio collegiorum.
 288
 Interpretatio extensiva quate-
 nus locum habeat in statutis.
 237
 Interpretatio privilegiorum.
 n. 12
 Interpretatio: Rebus sic stanti-
 bus. n. 64. 224. 472
 Invadere alterius professionem
 non licet. n. 27. 300

Inventores artium repræmian-
 di. n. 16
 Invectionis, Importationisque
 discrimen. 331. 334
 Invidia est, nolle artem suam
 sciri. 218
 Irregulares quomodò compe-
 scendi. 222
 penes Irregulares magistros,
 quamdiu stare liceat adjuvis?
 226. 237
 Jura magisterialia realia sunt,
 sed localia. 362
 Jura opificalia, quæ? 243. Sunt
 Jus nat. restrictum. 4
 Juribus competentibus mode-
 stè utendum. n. 33
 Jdictio, an Collegiis opificum
 competat? 426
 Jdictionem suam non decet ex-
 cedere. 225
 Juris sibi propositi persecutio-
 nem quisque habet. 205
 Jus forense, Markt-Recht/
 quid? n. 53
 Jus gent. jure civ. constringi-
 tur. n. 42. 483.
 Jus prohibendi, quid? n. 5
 Jus quæsitum haud auferen-
 dum. 343

K.

Knochenhauer & Rüter/diversi.
 290. 296
 Krahmer-Handwerge. 400.
 409
 Rundschaft / inter opifices,
 quid?

I N D E X.

- quid? 289. super quo imper-
tite liceat. 291
- L.
- Landleute. n.37. 49
- Landmeister. 358
- Laniorum & Carnariorum dif-
ferentia. 290. 293
- Lanii num Carnarios prohibe-
re possint? 311
- Lanii num domesticam macta-
tionem jure prohibeant? 270
- Lanii oppidani Lobedanorum
accessum ægrè ferunt. 340
- Laniorum mactatio pactitia,
der Hieb. n. 126
- Lanios urbi de carne prospice-
re sub pœna oportet. n. 136
- Lanius nemo nisi Carnarius. 306
- Lege tacente quis loquatur?
n. 39
- Lehrbrieffe / super quo imper-
tite liceat? 291
- Leonina Societas intolerabilis.
n. 50
- Lex non operatur ultra suam ra-
tionem. 223
- Liberalitas à Mercatura differt.
269
- Libertas vendendi quomodo
obtinenda. 353
- Limitata causa limitatum pro-
ducit effectum. 256. 299. 370
- Limites jurisdictionis excedere
non licet. 370
- Linteones ruri degere quousq;
permittuntur. n. 88
- Linteonum cum Pannificibus
certamen. n. 19
- Lipsiæ opifices Collegia inha-
bitant Academica. n. 30
- Literati an jus retractûs habe-
ant contra opifices? 432
- Literato ne Literatus quidem
obstrepet. 443
- Literatus conductor, an opifi-
cem possit repellere? 477
- Literatus actu non inhabitans,
an opificem prohibere pot-
est? 475
- Lobedani lanii. 340. carnes suas
vilius vendere tenentur. 353. sq.
- Localitas privilegii, num jus
coloniæ impediatur? 372
- Loca mercium vendendarum
non multiplicanda. n. 121
- Locatæ rei jura, num juxtâ cum
Conductore exercenda? n.
44 59. 61
- Loci aptitudo spectanda. 480
- Loco certo qui addixit Magi-
sterium, an alibi artem exer-
cebit. 256
- Locum mutans opifex, an jus
magisterii noviter ibi petet?
360
- Locus mutatus an ad liberatio-
nem proficiat? 405
- Lorarii extraneos prohibent.
257
- Lucri quæsitî, & Damni aver-
tendi diversa ratio. 275

O

Ma-

I N D E X.

M.

- Macltare in usum familiae, cuiuslibet liberum. 274
- Macltatio libera, num concedenda? 353
- Magister idem, an bis creandus? 361
- Magisterii jus, an locale? 359. sq.
- Magisterio dignus est, cui Princeps officinam committit n. 148
- Magisterium decernere quis potest. 358. 401
- Magisterium petens, tempora peregrinationis docere debet. 226. 243
- Magistratus ordinarius an collegia potest instituere. n. 171 174
- Magistratus an Ordinationes circa venalia facere potest? 315
- Magistri creatio cum appposito Loci. 359. 368.
- Magnarii, qui? 367
- Manufacturae variant pro diversitate Opificum. n. 124
- Manufacturarum elaboratio, est jus singulorum. 254
- Manufacturas extraneas quatenus liceat inferre? n. 102
- Manupretium à Magistratu definiendum. 178
- Marcæ manufacturarum. n. 125
- Den Marcet bauen/ quid? 410
- Marcrecht haben. n. 53
- Marsupiarum num prohibebunt Alutarios? 265
- Materialistæ, Aromatarii, n. 14 negotiantur in faculis picatis. 31. 80. sq.
- Media fini sunt adæquata. 403
- Meisterstück/ in quo edendum? 307. sq.
- Membra collegii num eodem loco cohabitare oportet? 405
- Mensulariorum statuta circa adjuvas. n. 144
- Meræ facultatis res. 2. 246
- Mercari, negotiari, actus meræ facultatis. 314
- Mercede minutâ non contenti opifices. 23. 155. 178
- Mercede nondum anteriori solutâ, novum mercenarium legere haud convenit. n. 22
- Migratio, Germanorum libertas. 390
- Miliare germanicum, terminus est opificum paganorum. n. 96. sq.
- Minima de maximis. n. 93
- Minis iustitiam flecti non decet. 184
- Ministri Ducales an ligentur iuribus opificum? 272
- Minutarii, Propolæ. n. 38. 55. 69
- Moenibus vicina & nociva abolenda. 444
- Molendinum olearium, officina & fabrica olei est. n. 33
- Molitura, num opificum? n. 43
- Mo-

I N D E X.

- Monasteria Boëthorum operis
utuntur? 212
- Monetæ devaluatio subditos
maximè premit. n.138
- Monopolium unde cognoscen-
dum. 177. Odiosum. 153
- Monopolium unius, quantum
auferat reliquis? n.78. privi-
legiatum facit petulantem.
338
- Multiplicatio respectuum qua-
tenus licita? n.51
- Multitudo Sodalium, unde? 284
Ipsismet gravis & odiosa. 228
- Musæis magis quàm Studiosis, an
debeantur privilegia? 450
- Mutatâ qualitate mutatur jus.
224. 362. 471. 474
N.
- Necessitatis & Lucri quærendi
diversa causa. 275 sq.
- Negantis nulla probatio. 236
- Negatoriæ actionis usus. 195.
sq.
- Negotiatio est opificii conse-
quens. n.60
- Negotiatores, quatenus Sodali-
bus exercitium professionis
indulgent. n.108
- Nere fila, num opificium? 262
- Nobiles quatenus Opifices rari
habere queant? n.96.143.148
- Nobilitatus in uno territorio,
an alibi agnoscat. 372
- Nomen imponitur propter of-
ficium. n.68
- Nominum diversitas infert di-
versitatem rerum. 294. 309
- Novitatis studium. n.115
- Novitii nondum collegiati. n.
106
- Non Collegiatis, collegiorum
jura interdicta. 252
- Noxalis actio quare caput se-
quitur? 232
- Nullitatis vitium vitandum. 348
- Numerum Sociorum habendo-
rum excedere non licet. 288
- Numerus commodorum debet
oneribus respondere. n.36.46
- Numerus pecorum mactando-
rum an definiendus? 277
- Nummus carnarius, Gleis-
pfennig. n.130.133.279.199.
- Nundinæ hebdomataria, n.105
earum jura. 330.334.340
- Nundinas plures simul visitare,
an liceat? n.67
- O.
- Objectum prohibitionis. n.8
- Oblatio ad paria seu æqualia,
num tribuit jus prohibendi
alios? 180. 219
- Observantiæ vis & efficacia. 333
378. 418
- Observantia & usus privilegio-
rum proficua. n.40
- Odiosa restringenda. 223
- Oeconomum in usum familiæ
suæ manufacturas præparare,
an vetabunt opifices? 219
270

O 2

Dels

I N D E X

- Delschläger & Delträger differ-
 rentia. n. 32.38
 Oenopolium locale. n. 52
 Oleariorum cum Restionibus
 controversia. n. 31
 Onera publica sustinenti, re-
 media sustentationis haud
 invidenda. n. 36. 163. 280
 Operas alii quàm artis suæ Ma-
 gistro elocare, an licet sociis?
 n. 146. 150
 Opifices an vetare possint, ne
 quis eorum adjuvas in famu-
 litium assumat? 203
 Opificia Civitatibus vindican-
 tur. n. 85. liberalia seu gra-
 tuita. 377
 Opificibus an competat Nego-
 tiari? 316
 Opificiorum diversitas. 263. 287
 Quædam strepifera. 428
 Opificium, facultas naturalis.
 n. 1
 Opificium, officium publicum
 & necessarium. n. 163
 Optiones ultra numerum non
 alere licet. 288
 Orbiculæ picis prohibitæ. n. 75
 78
 Ordinarius & Vicarius simul
 stare non possunt. n. 61
 Origo juris opificiarii. n. 4
 P.
 Pacta conventa servanda. 379
 Pactis civium an teneantur Fo-
 renses? n. 127
 Pagani Civitatensibus opificum
 susceptione ne noceant. n. 87
 Paganica negotiatio prohibita.
 n. 41
 Paganus opifex in civitatem
 commigrans, an jus collegii
 tenetur impetrare. 362
 Paganos num in militiam liceat
 assumere? 209
 Palatini opifices. n. 148
 Panarium publicum. n. 121. sq.
 Panes alibi venales haberi,
 quàm ubi cocti sunt, non li-
 cet. n. 120
 Panis non figura sed coctio at-
 tendenda. n. 116
 Panis triticei & siliginei impor-
 tatio. n. 105
 Pannarii Sartoribus dant mate-
 riam. 263
 Pannifices, an pannos atreba-
 tenses facere permittendi?
 n. 19
 Pannifices oppidani, quousque
 externos admittant? 339
 Passiva prohibitio. n. 10. 427
 Paterfam. res sibi natas diven-
 dere permittendus. n. 35. 49
 Patremf. manufacturas in suum
 usum facere, an prohibere
 possint opifices? 219. 270
 Paupertatis favor. 331. 349
 Pectinarii, ubi Collegiati. n. 110
 Pelliones à literatis an expelli
 possint? 465
 Pensiones pro manufacturis
 haud

I N D E X.

- haud reputantur. n. 44.
 Perarii cum Ehippiariis disce-
 ptatio. n. 112
 Peregrinatio debet fieri inter
 regulares. 226
 Peregrinis tantum quantum ci-
 vibus haud tribuendum. 163
 Per pauca fieri quod potest, per
 plura fieri non debet. 201.
 244. sq.
 Persecutio juris sui cuius licita.
 205
 Petitorum non temere institu-
 endum. 199
 Pharmacopœus contra dicit A-
 romatariis. n. 14
 Picis venditio, cui competat?
 n. 31. 70
 Pileones num à literatis expel-
 lendi? 496
 Pileonum cum Negotiatoribus
 controversia. 325
 Pistorum adversus extraneos
 querelæ. n. 104
 Pistorum mutua circa figuram
 panis conventio. n. 115
 Pistrina per urbem disposita
 sunt. n. 123
 Pluralitas nominum, arguit
 pluralitatem rerum. 295
 Pluralitas respectuum plura tri-
 buit jura. n. 37
 Pollicitationis effectus. 379. 419
 Põnecensium pileorum ne-
 gotiatio. 326
 Possessio cujusque tuenda. n. 28
 54. 355. præprimis Inmem-
 rialis. 37. 158.
 Possessioni quæ contrariantur?
 n. 165. 168. 188
 Præsentis contra absentem, quæ
 præscriptio? n. 112
 Præventionis jura. 355. 396. 375
 407. 418. 435. 445. 456. 467
 469
 Prætia rerum devaluatâ monetâ
 augentur. n. 139
 Principalis & subordinatus si-
 mul stare non possunt. n. 62
 Principaliter an ex accidenti
 quid fiat, multum refert. 214
 239
 Principis persona ubique vide-
 tur excepta. 273
 Privati, an domi suæ Boëthum
 alere possint? n. 149
 Privatorum pacta Principi præ-
 judicare nequeunt. 397
 Privilegia ædium specialia. n. 51
 Privilegia propter abusum au-
 ferri possunt. 181
 Privilegia privativè exaudienda.
 n. 11
 Privilegiõ Reip. nociva, haud
 toleranda. n. 153. 181
 Privilegia sic uni concedenda,
 ne supprimantur reliqui. 434
 439
 Privilegiõ munitum esse oportet,
 qui jus prohibendi vult
 exercere. 414
 Privilegiorum discrimen. n. 21
 Pri-

I N D E X.

- Privilegiorum plurium in eadem re & persona concursus odiosus. 342
- Privilegium fundatam tribuit intentionem, n. 40
- Prodest quod mihi, tibi non obest, concedas ex æquitate. n. 156. 161
- Prohibendi jus competit tantum vi collegii. 406
- Prohibita non confestim ipso jure nulla. 220
- Prohibitio conventionalis. n. 114
- Prohibitio, an privato etiam competere possit? n. 3
- Prohibitio, quatenus licita? 260
- quatenus Jus faciat? 247
- Prohibiturus alios, antè debet ipse privilegiatus esse. n. 20
- Propolarum deterior conditio. n. 38. 55
- Proportio commodi & oneris necessaria. 280
- Proportio inter professiones servanda. n. 50
- Provocatio ad collegia extranea. 398
- Publica privatis anteponenda bonis. 441. 445. 487. sq.
- Q.**
- Qualitas causæ, qualitatem tribuit effectui. 299
- R.**
- Receptores, an profugos impetere, utrū præstet? 234. 240
- Reductio numeri Sodalium à Collegiis intenditur. 228
- Referens non plus contineat quàm est in Relato. 292. 302
- Regressus quatenus licitus? n. 45. 64
- Rei judicatæ autoritas. 328
- Remedia legitima sunt, vel illegitima. 428
- Rerum partes favorabiliores. 199
- Rerum suarum quisque moderator. 433. 440
- Res meræ facultatis. n. 2. 246
- Reservata sine ratione haud exercenda. 189
- Respectus plures in eodem supposito concurrere possunt. 411
- Restiones, picariâ gaudent negotiatione. n. 70
- Restiones prospiciunt sibi contra Aromatarios. n. 80
- Restiones, quantum Oleariis concedant? n. 65
- Restiones sub protectione sunt Præfecturæ. 424
- Restionum privilegiata negotiatio. n. 31
- Restionum statutum, de Non superveniendo. n. 102
- Restionum sterile opificium. n. 42
- Retractus competit opificibus. 432
- Retractus ex vicinitate. 484.
- Rotu-

I N D E X.

- Rotulorum proprium, 169
 Rotulus Bestionum, n. 38
 Rusticanus, status ipsis sordet
 rusticis. 227
 Rusticus num opeta civium &
 opificum uti possit? 210
 Sacerdotes strepiferum opifi-
 cem expellere queunt. 476
 Saponariorum cum Candelariis
 disceptatio. 355
 Sartor, an pannos ipse confi-
 ciet? 266
 Sartori num in pagis esse liceat.
 n. 93. 95. 96. 98
 Sartorum circa tyrones & so-
 cios statutum. n. 145
 Sartorum Adjuvæ aliis famu-
 lantur. 213. 218. Turbatoribus
 iniqui. 25
 Schirmeister / semiofifices.
 211
 Schlächter / qui sint. 310
 Scholasticorum libellorum ita-
 pressio, quatenus licita? 322.
 Scopus Collegiorum, est nume-
 rus imminutus Sodalium. 225
 Schuhedeacht / ejusque confe-
 ctio. 259
 Schuhepföcker schnitzen. 262
 Schußgeld. 424
 Sectæ opificum. n. 109
 Semilarum extranearum im-
 portatio vetita. n. 104
 Semilarum novas excogitare
 formas num licet? n. 115
 Senatus oppidanus Jenensis pi-
 cariam habet negotiatio-
 nem. n. 72.
 Sententia non debet excedere
 libelli petita. 234
 Separatio Collegiorum, quid
 inferat? 311
 Servis non plus quàm dominis
 tribuendum. n. 161
 Servitus cui debetur, non de-
 bet eam augere. 473
 Sexennalis Magisterii dilatio.
 379
 Sexennalis opificum Schola,
 quam habet rationem? 229
 Signare solent opifices manu-
 facturas. n. 125
 Signum opificii extra ædes po-
 nere, quatenus liceat. n. 107
 Simplicium simplex usus est. n.
 45
 Singuli, agunt sub auspiciis col-
 legii. n. 21
 Singuli, an & quatenus jus pro-
 hibendi habent. n. 6. 7. 14.
 Singulis, an jus aliquod com-
 petat? 249. 251
 Singulis an liceat, quod univer-
 sitatibus competit? 213
 Singulorum minor quàm Reip.
 habenda ratio. n. 154
 Singulorum & universorum di-
 scrimen. 356
 Solitariis extra collegium posi-
 tis, an competit jus prohi-
 bendi? n. 111
 So-

I N D E X.

Somnus ægrotanti necessarius.	436. 490	Sufficiencia Reip. ab opificio- rum incrementis pendet. n. 9
Sortitio inter opifices usitata.	257	Sui ipsius exceptio præsumitur. n. 72
Spacia deliberandi citatis haud præcidenda.	346	Summaria causa, quæ? 422
Spacia doctrinæ cur prolon- gentur?	229	Supervenire alterum opificem alteri non decet. 375
Specimina artis, indicina do- ctrinæ sunt.	307	Surrogatum sapit naturam ejus cui surrogatum. 406
Standgeld.	n. 36	Susceptio alieni famulitii qua- tenus licet? 150. 204. sqq. 221. 237
Stationes forenses sortitò di- tribuuntur.	n. 50	Sutorum cum Coriariis lites. 261. 265
Statu mutato, cessant jura super eo fundata.	472	Sutores picem emere, an pos- sint? n. 77
Status magisterialis, ab ejusdem juribus differt.	361	Sutor, quatenus ruri toleretur? n. 93
Statuta opificum stricti sunt ju- ris.	237	Sybaritæ opifices strepiferos in civitatem haud admiserunt. 430
Stetini Pomeranorum Lanii & Carnarii differunt.	297	T.
Strepitus opificum an sufficiens repellendi causa?	435. 440	Tabernas nancisci commodas, interest. n. 122
Stuben speisen.	276	Tabernas olearias in ædibus ha- bere an liceat oleariis? n. 34 55
Studiosis, maximè egenis fa- vendum.	276	Tabernas plures simul apertas habere, num licet? 67
Studiosis an Sartorum Tyro- nem in famulitium assumere licet?	n. 145	Taliter quisque tractatur, quali- ter se gerit. n. 63
Studiosus an in opifice expel- lendo, cum Doctore paria habeat privilegia?	447	Taxa Carnis. 354 Manupretii. 327 350. Opificum. 178
Subjectio & dependentia unde cognoscitur.	399	Tenacitatis effectus. 413
Subitaneis eventibus occurren- dum subitò.	n. 156	Tenuioribus succurrendum. n. 42
		Ter-

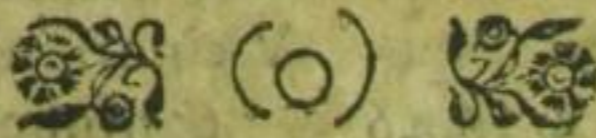
I N D E X

Terminos potestatis excedere non licet. n. 152. Nec Professionis. 268	non educandi. 253
Tertii jus intelligitur exceptum. n. 159. 175. Dat exceptionem. 241. Non auferendum. 355	Typographi num Bibliopegas impediunt? 266
Testamentum, an valeat extra suum locum? 372	Typographi Aulici privilegium ratione Bibliopegarum. n. 14. 317
Testari de jure & facto suo licet. 304	tyro, an diffamatum Magistrum deferere possit? 387
Textores omnis generis cur tam pauci penes nos? 365	Tyro non omnia discit à Magistro. 216. 242
Transactio contra rem judicatam difficulter obtinetur. 328	Tyrones coram collegio acconventandi. 399. sq.
Transfusio vini, Weinziehen / Vietorum peritiam. 238	Tyrones in statutis ac moribus opificiariis informandi. n. 144
Translatio non est Duplicatio. 342	Tyronum susceptio cui competat? 252. 381
Transitus ad externos, quatenus Boëthis liceat? 221. sq.	V.
Transitus de una arte ad aliam, quatenus liceat? 217	Vacantium locorum libera occupatio. 396. 407
Tribus opificum post bellum Schmalcaldicum sublata. n. 158	Vacuus opificio locus. 367. an pro lubitu occupandus? 380
Tributa, onus fructuum, non causa. n. 46	Vandalica Natio glebæ adscripta. 207
Tributorum susceptio, num titulus sufficiens, lucrum alterius invadendi? n. 46	Variatio, quatenus licita? n. 45 64
Tributum pendens non impediendus lucrari. n. 36. 46	Varietas delectat, in corpore tegendo & cibando. n. 115. 117
Tribuum & Collegiorum discrimen. 187	Uberziehen / quid, & quis ejus effectus? 101. 373
Turbatores Boëthis invisi. n. 25	Vicinatorum opificiorum facilis confusio. 289
	Vietores num adventum exteriorum prohibebunt? 330
	Vietores picariam prætendunt
	P nego.

I N D E X.

negotiationem. 31. 70. 74.	Universitas persona mystica est.
79	357
Victores, quatenus Mercatori-	Unius discessus, an causetur pe-
bus vinariis servire permit-	nuriam? 242
tantur? 215	Unus ac singularis, civitati su-
Victoribus an pagos liceat in-	stentandæ haut sufficit. 438
colere? n. 93	492
Victorum adjuvæ monasteriis	Vocabula pauciora quàm res.
famulantur. n. 148	295
Victorum opificium strepife-	Vorkommen / quid: & quàm
rum. 440	necessarium. n. 106
Vilioris venditio, num ad li-	
bertatem vendendi obtinen-	W.
dam sufficiat? 353	Wage-Register. 343-349
Vinariii mercatores, num Vic-	Weschel-Becker. n. 105
torum Socios suscipere pos-	Wessteine / panis tostigenus.
sint? n. 149	n. 119
Vinorum diversorum diversa	Willkühr bricht Land-Recht.
tractatio. n. 157. 183	n. 114
Vinum adustum an liberè im-	
portandum? n. 49	Z.
Ultra territorium jus dicenti,	Zu nahe darff sich ein Meister
impunè non paretur. 370	dem andern nicht setzen. n. 100
Unicus articulus, an sufficiat	Zünftig werden / quid, & quis
ad jus collegii nanciscen-	effectus? 376. 490
dum? 377	

F I N I S.

Zur Erinnerung
101

